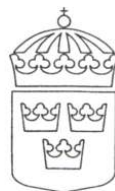

Riksdagens protokoll

1992/93:33

Fredagen den 27 november

Kl. 9.00–12.42

Protokoll
1992/93:33

1 § Anmälan om fråga

Anmälades att följande fråga framställdes

den 26 november

1992/93:235 av *Margareta Viklund* (kds) till statsrådet Ulf Dinkelspiel om sanktioner mot Sydafrika:

Riksdagen beslutade i våras att stegvis avveckla sanktionerna mot Sydafrika under förutsättning att vissa villkor kopplade till en fortsatt utveckling i Sydafrika till demokrati uppfyllts. Avvecklingen skulle ske i två steg med båda stegen kopplade till villkor vad gäller den fortsatta demokratiseringsprocessen i Sydafrika. Handelsförbudet och övriga sanktioner och rekommendationer skulle kunna upphävas när det föreligger en bindande överenskommelse om en interimregering i Sydafrika.

Eftersom dispens nu har givits till olika svenska företag att lätta på handelsförbudet, vill jag fråga statsrådet om förhållandena i Sydafrika nu är sådana att riksdagens ställningstagande i frågan nu kan upphävas?

2 § Svar på interpellation 1992/93:2 om det växande antalet vräkningar

Anf. 1 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Hans Göran Franck har ställt följande frågor till mig:

Har regeringen tillräcklig kunskap om vilka personer som vräks, vad som händer dem samt hur det samhälleliga stödet fungerar, eller behövs ytterligare undersökning?

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att minska antalet vräkningar samt för att förbättra stödet till de drabbade?

Jag börjar med att besvara den första frågan.

Enligt uppgifter från kronofogdemyndigheter, socialtjänst och Konsumentverket har antalet vräkningar ökat mellan åren 1990 och 1991. Under år 1990 verkställdes enligt kronofogdemyndigheterna 5 000 vräkningar. Förra året var siffran uppe i drygt 6 000. Detta är mycket oroande.

*Svar på
interpellationer*

Förra året ändrades det rättsliga förfarandet beträffande vräkningar. Prövningen i tingsrätt avskaffades och lades över på kronofogdarna. Kronofogdarna blev därmed såväl dömande som verkställande instans.

De nya reglerna har ännu bara gällt under en kort tid, men det finns ändå skäl att göra en uppföljning för att undersöka vilka konsekvenser de ändrade reglerna har fått för hyresgästerna.

En sådan uppföljning ingår i ett forskningsprojekt som regeringen nyligen beslutat att finansiera tillsammans med Konsumentverket. Projektet bedrivs vid Institutet för social forskning och syftar främst till att söka orsakerna till det ökade antalet vräkningar. Man kommer också att undersöka vräkningarnas konsekvenser för hyresgäster, värdar, socialtjänst och kronofogdemyndigheter.

Projektet kommer förhoppningsvis att ge oss mer kunskap om vad en vräkning innebär, både för de människor som blir vräkt och för samhället. Den kunskapen kan ligga till grund för ställningstaganden om vilka åtgärder som bör vidtas från regeringens sida. Som framgår av det jag nu har sagt är jag således överens med Hans Göran Franck om vikten av att få större vetenskap om vad som händer med de hushåll som vräks från sina hem.

Den andra frågan kräver ett något längre svar.

Bostadspolitik inriktas på att alla skall ha möjlighet till en bra bostad till ett rimligt pris. De problem vi i dag har inom bostadssektorn beror till stor del på den ekonomiska krisen.

Regeringens ekonomiska politik har inriktats på att återställa förutsättningarna för tillväxt, företagande och sparande i Sverige. Men samtidigt som viktiga steg tagits är problemen uppenbara.

Krisuppgörelsen mellan regeringen och Socialdemokraterna är ett uttryck för insikten om djupet och vidden av de ekonomiska problem Sverige har.

Riksdagen har fattat beslut om ett nytt bostadsfinansieringssystem och om besparingar i de generella bostadssubventionerna. Vi kan i dag se att byggkostnaderna sjunker. Ökad konkurrens kan pressa kostnaderna än mer, vilket på sikt kommer hyresgästerna till godo i form av lägre boendekostnader.

Förutom dessa generella insatser krävs för vissa grupper mer riktade insatser för att ge möjlighet till ett tryggt och bra boende.

Jag har i tidigare frågesvar uttalat att jag anser att det kan vara motiverat att förbättra bostadsbidragen när man minskar de generella subventionerna till bostadsbyggandet. De regler som beslutats för första halvåret 1993 och nu föreslås gälla hela året innebär en uppräknings av kostnadsgränserna för bostadsbidragen till barnfamiljer.

Regeringen har vidare föreslagit att bostadsbidragens administration förs över från kommunerna till försäkringskassorna den 1 januari 1994. Eftersom nya regler för bidragsgivningen bör införas samtidigt som administrationen ändras, avser jag att föreslå regeringen att i februari nästa år återkomma till riksdagen med förslag till nya regler för bostadsbidragen, som då kan träda i kraft den 1 januari 1994.

Det är socialtjänstens uppgift att stödja och hjälpa de människor som av olika skäl behöver samhällets insatser. Socialnämnden skall aktivt söka kontakt med dem som riskerar avhysning och bedöma om ett ingripande bör göras. På uppdrag av regeringen genomförde Socialstyrelsen under år 1988

en kartläggning av socialnämndernas handläggning av ärenden angående avhysning. Kartläggningen visade att handläggarna hade bristande kunskaper om både de lagar som reglerar området och om handläggningsrutiner. Mot bakgrund av de uppgifter som framkom vid kartläggningen har Socialstyrelsen utarbetat allmänna råd som skall fungera som vägledning i socialnämndens handläggning av avhysningsärenden.

1989 års hyreslagskommitté har i ett delbetänkande (SOU 1991:86) om ny hyreslag föreslagit att en ny lag skall gälla från den 1 juli 1993. Kommittén föreslår omfattande ändringar i de nuvarande bestämmelserna om förverkande av hyresrätten till en bostadslägenhet på grund av bristande hyresbetalning. Förslaget skall enligt kommittén bidra till ett minskat antal avhysningar. En hyresgäst skall enligt förslaget förlora sin bostad först efter ett förfarande i tre steg. Bl.a. föreslås att en avhysning skall kunna stoppas redan när en socialnämnd åtar sig betalningsskyldighet för hyran. I dag sker det först sedan socialnämnden har betalat hyresskulden. Betänkandet har varit på remiss och bereds för närvarande inom regeringskansliet. En lagrådsremiss avses bli beslutad inom kort.

Syftet bakom de olika förslag som bereds inom regeringskansliet är att samhället på ett tidigare stadium skall komma i kontakt med hushåll som släpar efter med betalning av hyror eller räntor för att på så sätt kunna förhindra att det går så långt som till vräkning.

Anf. 2 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Jag tackar statsrådet Bengt Westerberg för det utförliga svaret. Bakgrunden till att det behövs radikala åtgärder för att åstadkomma en förändring är först och främst att hyreshöjningarna har varit dramatiska under de senaste åren. För en trea har sedan 1990 en ökning skett med ungefär 800 kronor per månad. Vi kan nu räkna med en betydande höjning under 1993 liksom 1994.

Hyreshöjningarna måste dämpas. Det är nu inte fråga om ett antingen eller när det gäller hyror resp. bostadsbidrag, utan det är nödvändigt att bostadsbidragen anpassas efter den rådande situationen, alltså förbättras, och att det sker snarast.

Bengt Westerberg har berört hyreslagskommitténs förslag. Jag anser att det förslaget bör genomföras fullt ut. Den punkt som är aktuell när det gäller vräkningar innebär redan den en kompromiss inom hyreslagskommittén som jag tillhörde som ledamot. Jag hoppas verkligen att Bengt Westerberg står på sig i diskussionerna inom regeringen, för jag är oroad över att det kan bli ytterligare försämringar av förslaget.

Det tredje som jag vill ta upp är att det behövs en skuldsaneringslag. Här är jag mycket kritisk till de uttalanden som Gun Hellsvik har gjort, men hon har väl inte talat på hela regeringens vägnar. En skuldsaneringslag ligger i linje med vad som har framkommit också i det svar som Bengt Westerberg har lämnat. Jag vill verkligen ställa frågan till Bengt Westerberg om han kan verka för att vi får en skuldsaneringslag.

Kommunernas ekonomi är av avgörande betydelse när det gäller vad man kan göra för det klientel som vi talar om. Det har skett drastiska försäm-

ringar i kommunernas ekonomi, vilket vi från socialdemokratisk sida hårt har kritiserat, och vi har kommit med alternativa förslag.

Någoting måste göras för att förbättra kommunernas möjligheter att göra insatser på det sociala området, så att vi inte ständigt får höra: Vår ekonomi är så dålig. Det låter bra vad ni säger, men det går inte.

Bengt Westerberg tar i sitt svar upp antalet vräkningar. Det har skett en dramatisk ökning av vräkningarna från 4 254 år 1988 till 6 026, den siffra som nu gäller från 1991. Vi kan räkna med att antalet vräkningar innevarande år sannolikt kommer att ligga på 6 300 eller kanske 6 500.

Men detta är bara en del av bilden. Lika många människor flyttar på grund av hot om vräkning när proceduren har börjat. Detta är inte alls hela bilden. Situationen är mycket allvarlig. Det är bra att Bengt Westerberg har sagt ifrån att situationen är oroande. Jag skulle vilja säga att den är mycket oroande.

De nya reglerna skall följas upp, och jag tycker att det som Bengt Westerberg här har sagt är bra. Men det vi redan nu vet är tillräckligt för att sätta in åtgärder av det slag jag har nämnt, och det gäller också en del förslag i Bengt Westerbergs svar.

Jag vill ställa några ytterligare frågor till Bengt Westerberg. Ca 370 000 människor får i dag bostadsbidrag. Hur många fler, och hur mycket mer, räknar Bengt Westerberg med att det kan bli? Bengt Westerberg talar om Socialstyrelsens allmänna råd. Men har Bengt Westerberg tagit reda på vilken effekt dessa allmänna råd har haft och om anvisningarna behöver ytterligare utbyggas och skärpas?

Fru talman! Jag vill slutligen höra vad Bengt Westerberg anser om förslagen från Hyreslagskommittén, vilket är det centrala. Bengt Westerberg säger att förslag kommer inom kort. Min fråga är: Kommer det förslag före jul?

Anf. 3 ANITA JOHANSSON (s):

Fru talman! Dåliga tider betyder fler vräkningar. Just nu sitter bostadsföretagen på en socialpolitisk bomb. Det har visat sig att merparten av bostadsföretagen har infört tuffa regler för att vräka hyresgäster som inte betalar hyran.

Alarmerande siffror från Riksskatteverket visar att antalet genomförda vräkningar ökade första halvåret i år jämfört med motsvarande period förra året, detta trots att år 1991 uppvisade det dittills högsta antalet noterade avhysningar under ett år, drygt 6 000. Allt talar nu för att denna siffra kommer att överträffas i år.

I min hemkommun Nacka kan jag konstatera att vräkningarna har ökat med över 105 %. I Sollentuna, en annan kommun i Stockholms län, har antalet ökat med närmare 60 %. Totalt uppvisar Stockholms län en mycket kraftigare ökning än i landet i övrigt. Samtidigt visar statistik från Boverket att antalet hushåll med bostadsbidrag nu kraftigt ökat. I maj i år fick 40 000 fler hushåll bostadsbidrag, jämfört med samma månad 1991. Sammanlagt fick hela 367 000 hushåll bostadsbidrag denna månad. De flesta är naturligtvis barnfamiljer, och cirka hälften i denna grupp är dessutom ensamstående föräldrar med ett eller flera barn.

Tidningen Hyresgästen har kartlagt hyrorna i 38 av Stockholms bostadsföretag. Mer än hälften begär vräkningar redan efter två obetalda hyror. Under årets första åtta månader vräktes närmare 1 500 människor i Stockholms län. Samtidigt har flera bostadsföretag noterat kraftigt ökat antal obetalda hyror.

Man kan konstatera att två obetalda hyror kan räcka för en vräkning. Men enligt hyreslagen har hyresvärden rätt att säga upp hyresgästen redan två vardagar efter förfallodagen. I praktiken tror jag att en sådan uppsägning aldrig skulle godkännas i hyresnämnden.

Allt fler hyresgäster tillhör det glömda Sverige. Folkpartiet liberalernas strävan att värna om människor i det glömda Sverige är ett mycket fint initiativ. Enligt min mening tillhör hyresgäster med akuta ekonomiska bekymmer denna grupp. De borde ägnas en alldeles särskild omtanke från oss politiker.

Som socialminister har Bengt Westerberg ju även ett ansvar för socialtjänsten. Den har enligt lag skyldighet att bistå enskilda hushåll som drabbas av vräkningshot, för att försöka klara ut situationen utan att vräkningar behöver fullföljas. Regeringen måste nu ta initiativ till en närmare undersökning av problemet med det ökade antalet vräkningar. Vilka personer är det som vräks? Vad händer med de vräkte hushållen, och vilket stöd får de från samhället?

Situationen är enligt min mening mycket akut. Vi ser fram emot en snabb reaktion från socialministern. Dessutom tror jag, socialministern, att det behövs extra insatser för storstadsregionerna i och med den stora ökning som där skett av antalet vräkningar. Jag håller med Hans Göran Franck om att en skuldsaneringslag måste tas fram omedelbart. Det är också oerhört viktigt att de 3 miljarder som skall tas från bostadssektorn i och med krispaketet fördelas över hela bostadsbeståndet.

Anf. 4 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Låt mig kort kommentera de frågor som Hans Göran Franck ställde och som Anita Johansson också var inne på. Den första gällde hur många fler hushåll som kommer att få bostadsbidrag. Det går naturligtvis inte att ge något exakt svar på den frågan. Däremot är jag ganska övertygad om att antalet hushåll med bidrag kommer att öka.

I samband med skattereformen, när vi minskade de generella subventionerna kraftigt, kom det stora lyftet av antalet bostadsbidragsmottagare. Eftersom vi kan se fram emot en period av ytterligare minskningar av de generella subventionerna, utgår jag ifrån att vi kommer att kompensera dem som har låga inkomster och höga boendekostnader. Det innebär att det framöver blir fler hushåll som kommer att få bostadsbidrag. Man skall dock notera att det sammantaget blir färre hushåll som får bidrag, eftersom de generella subventionerna går till i princip alla hushåll, medan bostadsbidragen inriktar sig på vissa hushåll, nämligen de som har låga inkomster och höga kostnader.

Hans Göran Franck frågade också vilka effekter som Socialstyrelsens allmänna råd har haft. Det är en av de frågor som jag utgår från kommer att belysas av den forskningsinsats som socialforskningsinstitutet nu kommer att göra, och som bekostas av regeringen och Konsumentverket tillsammans.

Anita Johansson sade att regeringen måste ta initiativ för att ta reda på

mer. Regeringen har redan tagit ett sådant initiativ, och vi räknar med att så småningom få fram bättre information om detta.

En erfarenhet som många socialnämnder har är att de kommer in för sent i bilden. Det är inte alla hyresgäster som står inför vräkning som självmant tar kontakt med socialnämnden. Detta innebär att socialnämnderna ofta får kännedom om fallet för sent. Som reglerna nu är, kan de vara beredda att fatta beslut, men det kommer alltså för sent.

Här är de förslag som hyreslagskommittén kommit med viktiga för att man så att säga skall kunna dra ut på tiden, så att socialnämnden får större möjligheter att ingripa. Det krävs då inte att det har gjorts en utbetalning, utan det räcker med det principiella beslutet för att kunna stoppa en vräkning. Det är ett viktigt framsteg för att förhindra att vi får ett antal onödiga vräkningar.

Jag delar Anita Johanssons uppfattning att många hyresgäster, speciellt de som står inför sådana här ekonomiska problem, tillhör det glömda Sverige. Det är angeläget att vi på olika sätt genom lagändringar och förbättringar av socialtjänsten försöker verka för att undvika vräkningar.

Vi kan på 90-talet se framför oss en period när de generella subventionerna kommer att minska, som jag tidigare sade. Jag tror inte att detta är ett problem som kommer att försvinna med den akuta ekonomiska krisen. Detta kommer att vara ett stort problem under hela 90-talet. Det gör det naturligtvis desto mer angeläget att vi bygger ut olika mekanismer för att hindra en snabb utslagning av människor, så att vi i stället på olika sätt kan förbättra stödinsatserna för dem som berörs.

Anf. 5 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Det är bra att Hans Göran Franck har väckt den här interpellationen och följt upp de frågor som jag tog upp i en interpellation till socialminister Bengt Westerberg i våras. Detta är angeläget eftersom situationen när det gäller antalet vräkningar tyvärr inte har förbättrats. Den tendens till ökat antal vräkningar som vi såg då har fortsatt under året.

Jag skall inte gå in på några siffror, eftersom Anita Johansson och Hans Göran Franck har tagit upp de siffror som är aktuella. Men jag vill tillägga att vi också har problemet med exekutiva auktioner. Antalet människor som har egna hem och ställs bostadslösa ökar. Situationen är också allvarlig för de människor där man fruktar att det skall bli en exekutiv auktion.

Låt mig också ta upp vinklingen till regeringens bostadspolitik. Regeringen har föreslagit en höjning av bostadskostnaderna genom en minskning av subventionerna. Man gör det under 1993 och 1994. Det sker tyvärr i samarbete med Socialdemokraterna och i en situation där ekonomin är mycket dålig i vårt land. Arbetslösheten ökar, och människors möjligheter att betala sin hyra minskar således. Den kombinationen är inte särskilt bra, även om jag förstår regeringens vilja att på sikt minska statens kostnader för bostadssubventioner. Den här minskningen kommer vid en mycket olämplig tidpunkt.

Jag vill även fråga socialministern om kopplingen mellan antalet vräkningar och det faktum att vi i dag har ett ökat antal tomma lägenheter i vårt land. Den kombinationen är inte särskilt lyckad. En rad olika bostadsföretag

betalar i dag hyra för tomma lägenheter, medan människor står helt utan bostad.

Fru talman! När min interpellation behandlades i våras, och även i svaret på Hans Göran Francks interpellation nu, var vi inne på socialbidragen. De ökar ju drastiskt. Det har Bengt Westerberg själv lyft fram i olika sammanhang. Det är oroande att människor måste leva på bidrag.

Men det är också oroande att socialtjänsten, i och med att man får fler uppgifter, inte hinner komma in på ett tidigt stadium. Därför tycker jag att det förslag som Hyreslagskommittén har kommit fram till är mycket bra. Jag önskar att det snarast kan träda i kraft. I dag blir det både onödigt administration och onödigt lidande när man tvingas gå till avhysning för att sedan i efterhand rädda en familj. Det vore bra om socialtjänsten kom in mycket tidigare.

I min interpellation i våras till socialministern efterfrågade jag också undersökningar om vad som händer med de människor som vräks. Då fick jag ett mycket svävande svar. Jag var mycket otillfredsställd på den punkten. Därför tycker jag att det är bra att regeringen har tagit ytterligare kontakter här och att det kommer analyser av situationen. Men jag tror inte att det räcker, socialministern.

Tidigare i diskussionen har vi varit inne på bostadsbidragen. Förändringen att lägga över bostadsbidragen på försäkringskassorna och att det blir en omedelbar koppling mellan inkomstminskning och eventuellt ökat bostadsbidrag är bra. Men det hör också till bilden att regeringen har höjt den lägre gränsen för bostadsbidrag. Det gör att en del människor kommer i kläm. Det är något som varken Vänsterpartiet eller Socialdemokraterna tycker är särskilt lyckat.

Fru talman! Hans Göran Franck var inne på skuldsaneringslagen. Det är naturligtvis angeläget att den kommer till stånd. Det finns även andra frågor som rör detta. Det gäller den ekonomiska rådgivning som kommunerna står för i dag. När vi diskuterade i våras var den saken också på tapeten. Jag ser det som ett utmärkt förebyggande instrument för att hjälpa människor med dålig ekonomi.

Det har visat sig att man faktiskt har kunnat sänka socialbidragen när man har använt sig av ekonomisk rådgivning i olika kommuner. Det leder inte till en totalt ökat kostnad, utan till minskade socialbidrag. Men framför allt får de familjer som annars står med stora skulder och problem hjälp att reda upp sin ekonomiska situation på ett bra sätt.

Därför vill jag lägga till en fråga till socialministern: Har regeringen haft några ytterligare kontakter för att försöka få till stånd ekonomisk rådgivning i de kommuner som inte har det i dag? Och har regeringen haft några kontakter med de kommuner som har ekonomisk rådgivning, men som ibland lägger ner den därför att de inte anser sig ha råd med den?

Anf. 6 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Det är bra att Socialforskningsinstitutet har fått det här uppdraget. Hypotesen är att fler vanliga familjer blir vräkt. Jag tror att vi redan vet ganska mycket om detta. Inför Hyreslagskommittén redovisade Social-

Prot. 1992/93:33
27 november 1992

*Svar på
interpellationer*

styrelsen och andra en hel del material som det är viktigt att titta på redan nu.

Kronofogdemyndigheten, vars styrelse jag tillhör, har också ett rikhaltigt material. Det är bra att den här undersökningen, som skall bli klar i juni 1993, kommer till stånd, men vi vet redan tillräckligt för att agera på de områden som vi har talat om.

En fråga som jag inte berörde och som jag också anser är viktig i det här sammanhanget är att vi snarast bör få en lagfäst socialförsäkringsnorm. Detta får inte dröja för länge. Den frågan är mycket viktig. Jag skulle vilja ha en kommentar från Bengt Westerberg på den punkten.

Bengt Westerberg berörde inte lagförslaget om skuldsanering. Skuldsatta hyresgäster drabbas när kommunerna skär ner på konsumentvägledningen. Samtidigt driver Konsumentverket skuldsaneringsprojekt som har varit av betydelse. Det här förslaget går ju längre. Remissvaren har varit positiva. En nästan enig opinion står bakom detta. Därför tycker jag att det finns all anledning att genomföra ett förslag i den riktningen, men jag saknar Bengt Westerbergs kommentar.

Anf. 7 ANITA JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag skulle vilja ha en kommentar från Bengt Westerberg om vad han tänker göra åt de speciella problemen i storstäderna. Det skulle också vara bra om vi i debatten får höra vad Bengt Westerberg tycker om en skuldsaneringslag. Är socialministern beredd att skynda på den här frågan i regeringen? Jag tror att det är enormt viktigt.

Det Eva Zetterberg sade om ekonomisk rådgivning stämmer. I varenda kommun skär man ner på konsumentrådgivning och ekonomisk rådgivning. Det sker nu när de behövs mer än någonsin. Det skulle vara bra att få höra vad Bengt Westerberg tänker göra åt detta.

Anf. 8 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Låt mig börja med Anita Johanssons fråga om storstäderna. Svaret är att vi inte har några speciella planer för storstäderna. De åtgärder vi vidtar gäller generellt. Däremot är problemen på det här området ofta koncentrerade till storstäderna. Det innebär att de åtgärder vi vidtar eller förbereder i praktiken ofta kommer att bli av störst betydelse i storstäderna.

Eva Zetterberg påpekade att samtidigt som vräkningarna ökar finns det tomma lägenheter. Det är naturligtvis alldeles sant. Nu beror ju vräkningarna på att människor inte kan betala sina hyror. Samtidigt är naturligtvis de som äger bostäderna angelägna om att få in inkomster för de bostäder som man upplåter. Det är inte alldeles lätt att bara koppla ihop personer utan bostäder med tomma lägenheter, om det inte finns betalningsförmåga. Där krävs det att samhället går in på olika sätt och ser till att de personer som inte har lägenheter eller hotas av att bli vräkt kan betala, åtminstone i ett övergångsskede.

Eva Zetterberg pekade också på att socialbidragen ökar. Det är alldeles riktigt. Hans Göran Franck var inne på tanken på en socialförsäkringsnorm. Man kan säga att vi i praktiken har en sådan norm i dag genom att de perso-

ner som söker socialbidrag och inte får det på en rimlig nivå, har möjlighet att överklaga detta.

De får alltid rätt till socialbidrag när de överklagar. Men det hindrar inte att systemet har stora brister. Socialtjänstkommittén ser nu över dessa brister och kommer att presentera ett betänkande den 1 mars. Jag hoppas att efter remissomgången kunna återkomma till riksdagen nästa höst med förslag till ändrade regler för socialbidrag.

Hans Göran Franck ställde en fråga om skuldsaneringslagen. Ja ber om ursäkt för att jag glömde att svara på den frågan i mitt förra inlägg. Jag är principiellt positiv till att genomföra en skuldsaneringslag. Frågan bereds inom Justitiedepartementet. Jag har inte en alldeles klar bild över exakt hur tidsplanen ser ut. Men man skall inte överdriva effekterna av en skuldsaneringslag på de problem som vi nu talar om. Skuldsanering kan endast bli aktuell i exceptionella fall. Många av de personer som blir föremål för vräkning kommer över huvud taget inte att beröras av skuldsaneringslagen. Kopplingen är inte fullt så stark som man skulle kunna tro av Hans Görans Francks utläggning. Men självklart är skuldsanering i många sammanhang viktig och nödvändig. Frågan diskuteras just nu i regeringskansliet.

Den ekonomiska rådgivningen är också viktig i det här sammanhanget. Regeringen har nyligen tagit initiativ till att uppdra åt Konsumentverket att bedriva försöksverksamhet i några kommuner. Om jag minns rätt skall denna försöksverksamhet gälla både skuldsanering och ekonomisk rådgivning i ett par kommuner i landet. Tanken är att de erfarenheterna skall ligga till grund för en vidare bedömning av dessa frågor. Civilministern har tagit detta initiativ. Jag känner tyvärr inte till detaljerna i det projektet. Men ett beslut har nyligen fattats av regeringen.

Hans Göran Franck frågade också om ett förslag till ny hyreslag skall komma före jul. Jag kan tyvärr inte ge ett exakt svar på frågan om tidsplanen. Enligt de uppgifter som jag har inhämtat skall lagrådsremissen komma någon gång under den närmaste tiden.

Eva Zetterberg var tveksam till höjningen av den nedre hyresgränsen i bostadsbidragssystemet. Det kan man naturligtvis vara, i synnerhet i ett läge när realinkomsterna över huvud taget inte ökar. Men generellt, sett över en längre period, är det rimligt att höja både den nedre och den högre hyresgränsen. Man får alltså utgå från att när realinkomsterna ökar avsätter människor en del till att betala höjda hyror. Däremot kan man diskutera, när utvecklingen av realinkomsterna är sämre ett visst år, om det är rimligt eller inte att höja den nedre hyresgränsen.

Fru talman! Jag tror att jag därmed har svarat på de flesta frågorna.

Anf. 9 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Socialministern tog upp frågan om socialförsäkringsnormen. Vi har diskuterat den frågan tidigare. Jag tycker naturligtvis att det är bra att Socialtjänstkommittén skall komma med ett förslag. Men jag beklagar att det inte kommer att ske förrän till våren 1993. Eftersom Bengt Westerberg i svaret på min interpellation i våras – och vid en rad andra tillfällen – uttryckte upprördhet över den låga nivå på socialbidragen som en del kommu-

Prot. 1992/93:33
27 november 1992

*Svar på
interpellationer*

ner har, skulle jag önska att socialministern tydligare ville uttrycka hur viktigt det är att det finns en acceptabel lägsta nivå för hela landet.

Vi vet att en del människor överklagar och att de får rätt. Den rätten skall vi värna om, och den skall finnas kvar. Men vi vet också att en rad människor som av olika skäl inte överklagar skulle i lika hög grad som andra behöva socialbidrag. Därför tycker jag att det är bättre att ha en acceptabel lägre gräns på socialbidraget än att man skall behöva överklaga för att få ett acceptabelt socialbidrag.

Vidare har vi frågan om den ekonomiska rådgivningen. Det är bra att försöksverksamheten finns ute i kommunerna. Men rådgivningen finns på alldeles för få ställen. Jag önskar att den fanns i de flesta kommunerna i vårt land. Nu vet vi att en orsak är kommunernas dåliga ekonomi. Där kommer vi tillbaks till frågan om de indragna statsbidragen och den viktiga roll regeringen har. Indragningen av 7,5 miljarder kronor i statsbidrag till kommunerna bidrar givetvis till att kommunerna inte är angelägna om att åta sig uppgifter som de inte är tvungna till enligt lag.

Fru talman! Slutligen har vi frågan om den nedre gränsen av hyrorna för att få bostadsbidrag. Visst är det bra att anpassa bidragen till människors inkomster. Men vi vet att det i dag är få människor som får ökade realinkomster. Situationen i landet är ju att allt fler får minskade realinkomster. Därför beklagar jag att man från regeringens sida vill höja den nedre gränsen. Det kommer självklart att drabba människor och kanske i slutändan att öka på antalet vräkningar.

Anf. 10 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Det ökade antalet vräkningar är en skamfläck för vårt land, socialministern. De hör inte hemma i Socialsverige, och de är inte förenliga med en politik som skall värna om det glömda Sverige. Vi måste verkligen agera kraftfullt för att vända strömmen och minska antalet vräkningar.

Huvudfrågan är att inte urvattna hyreslagskommitténs förslag. Det är också angeläget att lagrådsremissen kommer snart. Jag vill erinra socialministern om att det är ett år sedan kommittéförslaget lades fram. Nu är det verkligen angeläget att få lagrådsremissen före jul.

Jag anser att det bör bli en lagstadgning av socialbidragsnormen.

Jag tycker att det socialministern har sagt om skuldsaneringslagen är bra. De invändningar som justitieministern har haft är inte bärande på den punkten.

Anf. 11 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Jag tycker, liksom Eva Zetterberg och Hans Göran Franck, att det i princip skall finnas en lägsta nivå i socialbidragsnormen – om nuvarande teknik skall användas. Socialtjänstkommittén prövar nu om en viss flexibilitet skall tillåtas i landet med besvärsmått eller om ett krontal skall fastställas som justeras från år till år i lagstiftningen. På den punkten vill jag för dagen inte binda mig.

Jag är mycket oroad över att det finns en rad kommuner som i dag lägger normen på en låg nivå. Även om besvärsmåttet finns, tar den tid för den enskilde, och processen måste göras om gång på gång om kommunerna envisas

med att ligga kvar på en låg nivå. Det behövs en ny ordning på den punkten. Jag hoppas att kunna återkomma till riksdagen under nästa år med förslag till ny socialbidragsnorm i någon mening.

Då har vi frågan om ekonomisk rådgivning. En omfattande försöksverksamhet har bedrivits i Malmöhus län som så småningom skall avrapporteras till regeringen. Man har begärt förlängd tid för denna verksamhet, eftersom man inte har ansett sig få in tillräckligt med material för att kunna rapportera till regeringen. Vi kommer alltså att där få ett visst underlag.

Vi jobbar med hyreslagkommitténs förslag. Det avgörande är kanske inte om lagrådsremissen kommer fram före jul, utan det avgörande är att det kommer ett förslag till riksdagen under nästa år. Jag räknar med att det skall gå.

Anf. 12 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Jag instämmer till fullo med Hans Göran Franck och Anita Johansson i den oro de känner för det ökade antalet vräkningar. Det finns all anledning för Socialdepartementet och den ansvariga regeringen att se över dessa frågor för att stoppa denna utveckling.

Vi har vid andra tillfällen här i kammaren diskuterat det ökade antalet hemlösa i Sverige. Då och då får vi i annonser från Stadsmissionen och andra hjälporgan veta att antalet hemlösa ökar i vårt land. Det här var ett problem som jag inte trodde kunde öka i omfattning i vårt land, utan som jag trodde hörde hemma i tredje världen och i delar av England med den sociala situation som råder där. Faktum är att det finns tecken som tyder på att antalet hemlösa ökar i vårt land.

I andra debatter har socialministern sagt hur svårt det är att råda bot på denna situation och att hitta bra lösningar för de människor som har blivit hemlösa. Det är då viktigt att från regeringens och riksdagens sida lägga fast att alla åtgärder som kan vidtas skall sättas in för att stoppa vräkningar, så att människor skall kunna bo kvar och leva i en socialt bra miljö. Det här måste göras, så att inte antalet hemlösa ökar och en sådan situation skapas som den i England och tredje världen.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1992/93:26 om hemspråksstödet i förskolan

Anf. 13 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Maj-Inger Klingvall har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att säkerställa hemspråksstödet i förskolan. I interpellationen redovisas vissa uppgifter ur en rapport från Socialstyrelsen som visar att antalet barn som får hemspråksstöd i förskolan minskar.

1991 fanns nära 34 000 invandrar- och flyktingbarn i den svenska förskolan, vilket innebär att en tiondel av barnen i förskolan har dubbel kulturtillhörighet och ett annat hemspråk än svenska.

Jag delar Maj-Inger Klingvalls uppfattning när det gäller vikten av hemspråksstöd i förskolan. Förskolans mål för invandrarbarnen är att lägga

grunden för en aktiv tvåspråkighet och dubbel kulturell identitet. Det är således inte en fråga om hemspråk eller svenska, utan om att låta barnen utveckla de bägge språken parallellt. Såväl forskning som erfarenhet tyder på att det särskilt för de yngsta barnens trygghet och språk- och identitetsutveckling är viktigt att det finns personal i barnomsorgen som behärskar barnens båda språk och därigenom länkar samman hemmet och barnomsorgen.

Enligt vad som kan utläsas av de senaste statsbidragsansökningarna saknar 98 kommuner hemspråksstöd i förskolan och i 95 kommuner minskade antalet barn med hemspråksstöd under 1991. Men bilden är splittrad. I 68 kommuner ökade antalet barn som fick hemspråksstöd. I 63 kommuner ges minst hälften av invandrabarnen hemspråksstöd. I 23 kommuner får minst 90 % av invandrabarnen hemspråksstöd.

Sammanfattningsvis kan utläsas att insatserna för invandrar- och flyktigbarn i förskolan i form av hemspråksstöd har minskat. Variationen är stor mellan olika kommuner. I vissa kommuner får nästan alla förskolebarn med annat hemspråk stöd om föräldrarna så önskar. I andra kommuner är det bara barn som har mycket starka skäl till det som får hemspråksstöd eller också saknas möjligheten helt.

Från den 1 januari 1993 kommer bidraget för invandrar- och flyktigbarn i barnomsorgen att ingå i det generella statsbidraget till kommunerna.

Vad det nya statsbidragssystemet kommer att innebära för stödet till invandrabarnen i förskolan, vet vi ännu inte. Jag konstaterar dock att hemspråksstödet, trots att det särskilda statsbidraget till invandrabarnen i förskolan funnits i många år och utgjort en klar markering av frågans betydelse, inte är en självklar verksamhet i alla kommuner.

För de flesta verksamheter för barn finns mer eller mindre väldefinierade nationella mål uppställda. Det gäller t.ex. för barnomsorgen, för invandrar- och flyktingpolitiken och för hemspråksstödet i förskolan. Det är viktigt att dessa nationella mål kan upprätthållas.

Mot denna bakgrund har Socialstyrelsen fått regeringens uppdrag att följa utvecklingen i ett antal kommuner och landsting, för övrigt tillsammans med bl.a. Barnmiljörådet. Uppdraget omfattar all verksamhet för barn, men några områden har särskilt framhållits som prioriterade.

Ett av dessa är barnomsorgen, där Socialstyrelsen bl.a. har uppdraget att följa utvecklingen av invandrar- och flyktigbarnens situation med avseende på hemspråksstödet omfattning och inriktning.

Socialstyrelsen skall senast den 1 mars 1993 till regeringen lämna en redovisning av situationen inom berörda områden under hösten 1992. Senast den 1 mars 1994 skall Socialstyrelsen redovisa utvecklingen under den mellanliggande perioden och även föreslå eventuella åtgärder som kan föranledas av den.

En annan satsning på invandrar- och flyktigbarn, som Socialdepartementet har tagit initiativ till, är den projektverksamhet som nu pågår och vars syfte är att ge barnomsorgspersonal som arbetar med invandrar- och flyktigbarn kunskaper, stöd och handledning. Sammanlagt har 5 miljoner kronor per år under en treårsperiod ställts till förfogande av regeringen ur Allmänna arvsfonden för detta ändamål. Under det första året har tolv projekt påbörjats, varav flera har bred spridning över landet.

Det är min avsikt att vi genom dessa åtgärder dels skall få fram ett bättre faktaunderlag, dels skall kunna bidra till kunskaper och metodutveckling när det gäller invandrar- och flyktningbarnen i barnomsorgen.

Jag kommer att noggrant följa frågan om hemspråksstödet utveckling i förskolan även i fortsättningen.

Anf. 14 MAJ-INGER KLINGVALL (s):

Fru talman! Jag vill tacka socialministern för svaret. Det var tillfredsställande att höra att Bengt Westerberg tagit del av Socialstyrelsens nedslående rapport om hemspråksstödet i barnomsorgen. Jag är också glad över de åtgärder som hittills har vidtagits när det gäller uppdraget till Socialstyrelsen om barns villkor och de projektpengar från Allmänna arvsfonden som säkert kommer till god användning. Låt mig också säga att jag inte betvivlar socialministerns engagemang i denna fråga.

Ändå är det något väsentligt som fattas i svaret. Hur tänker Bengt Westerberg ta steget från teori till praktik? Hur ta steget från rapporternas och projektens värld till verkligheten som möter invandrar- och flyktningbarnen ute i kommunerna? Hur ser de konkreta åtgärderna ut som skulle kunna säkerställa dessa barns rätt till hemspråksstöd i förskolan?

I tvåspråkiga daghemsgrupper med tvåspråkig personal får barnen både svenskan och sitt hemspråk på ett enkelt och naturligt sätt. Små barn lär sig inte språk. De får språken på köpet, när de tillsammans med andra barn och vuxna lär känna omvärlden, människorna närmast omkring, och sig själva, först med sinnena, sedan med hjälp av språket. Begränsningarna sitter inte i huvudet på barnen. Möjligheter och hinder för barns språkutveckling skapas av människor kring barnet.

Det är en mycket kortsiktig politik att inte måna om dessa barn. De blir nämligen stora en dag, och det går rätt fort. Då är det för sent att reparera försummelserna från deras barndom. Långsiktigt är det vår inställning till språket och kulturen som kommer att avgöra flyktningbarnens framtid i Sverige.

Två dagar i oktober träffades här i Stockholm ungefär 150 människor från hela Sverige till en rikskonferens om invandrar- och flyktningbarnen i barnomsorgen. Det var personal från barnomsorgen och flyktningmottagandet i kommunerna med bred och mångårig kompetens. Många känslor fanns representerade: ilska, sorg och bitterhet över att en verksamhet som mödosamt byggts upp under flera år nu var på väg att raseras i många kommuner.

Mot detta ställdes en redovisning av flera intressanta projekt, bl.a. från Huddinge, Rinkeby och Luleå, som speglade glädje, optimism och framtidsstro. Men hängande i luften fanns hela tiden frågan: Hur skall vi klara att gå vidare, att motivera hemspråksstödet i kommunernas tuffa budgetmanglingar? Eller ännu mer konkret: Hur skall vi förmå beställarnämnderna att beställa hemspråksstöd?

Fru talman! Jag vill nämna tre faktorer som försvårar läget. För det första befinner sig många kommuner i en ekonomisk kris, där risken är uppenbar att udda grupperns behov ifrågasätts. Invandrar- och flyktningbarnen är en sådan grupp. Dessutom är det ont om starka talesmän eller -kvinnor för dessa

barn. Ofta används också argumentet att många flyktingföräldrar vill att barnen skall lära sig svenska så fort som möjligt.

För det andra genomförs i rask takt omfattande organisationsförändringar i många kommuner. Det gäller privatisering av framför allt barnomsorgen, men också skolan. Skolpeng och barnomsorgspeng införs för att ge frihet åt föräldrar i val av skola och barnomsorg. Men systemet har en baksida. Hur skall man klara att få en vettig planering av tvåspråkiga grupper i barnomsorgen, hemspråksträning i fembarnsgrupper och hemspråksklasser på lågstadiet? Strävan efter ökad valfrihet får inte ske på en del barns bekostnad.

För det tredje kommer dessutom det generella statsbidragssystemet fr.o.m. årsskiftet. Bengt Westerbergs kommentar till detta i interpellationssvaret är att vi ännu inte vet vad det kommer att betyda. Nej, det vet vi inte, men jag har väldigt svårt att tro att det skulle innebära ökade satsningar på barnomsorg och hemspråk.

Det är också stötande att variationerna är så stora mellan kommunerna. I vissa kommuner får nästan alla barn i förskoleåldern med annat hemspråk hemspråksstöd om föräldrarna önskar det. I andra kommuner är det bara barn som har mycket starka skäl som får hemspråksstöd eller inga barn alls. De nationella målen uppfylls alltså inte.

Vad drar socialministern för slutsats av detta? När det gäller barnomsorgen har Bengt Westerberg i ett och ett halvt år sagt att det skall bli en lagstadgad rätt till barnomsorg. Det tycker jag är mycket bra, men problemet är att vi aldrig får se något förslag. Först gick hela förra riksdagsåret till ända utan något förslag. Nu har snart hela höstterminen i riksdagen gått utan något förslag. Ändå kan vi läsa var och varannan vecka att Bengt Westerberg har varit på konferens eller kurs eller möte och pratat om nödvändigheten av en barnomsorgslag. Men vi får aldrig se någon, trots att det finns majoritet i riksdagen för ett sådant förslag.

Jag tror, precis som socialministern, att det behövs en starkare markering av de nationella målen än vad nuvarande lagstiftning ger vid handen. Konsekvenserna kan vi se när det gäller hemspråksundervisningen i skolan, som till skillnad från hemspråksstödet i barnomsorgen har lagstöd.

Hur ser socialministern på möjligheterna att starkare markera de nationella målen via lagstiftning? Är det inte trots allt en konkret åtgärd, som skulle kunna säkerställa dessa barns rätt till hemspråksstöd i barnomsorgen?

Anf. 15 CLAUS ZAAR (nyd):

Fru talman! Hemspråksstödet i förskolan behöver omprövas och förändras. Vi måste se på sambandet mellan resultat och kostnader. I t.ex. Stockholm bedrivs träning i nästan ett femtiotal olika språk för omkring 1 500 barn. Situationen är liknande i andra kommuner, även om antalet varierar.

Vi i Ny demokrati vill pröva nya alternativ. Låt föreningar få möjlighet att utveckla en alternativ verksamhet. Det kan ge både billigare och bättre resultat för fler barn. Låt oss aktivera föräldrarna för att kunna genomföra en förändring av hemspråksarbetet.

Jag vill att socialministern ger sin syn på hur föreningarna skall kunna bli ett alternativ för åtminstone de äldre förskolebarnen. Vi måste genomföra

verksamheten till lägsta möjliga kostnad och uppnå önskvärda mål för så stor del av barnen som möjligt.

De 98 kommuner som saknar hemspråksstöd i förskolan oroar, och jag ber nu socialministern om en signal till dessa att pröva nya, billigare modeller för hemspråksstöd. Där bör föreningarna kunna få en plats och visa på nya alternativ, så att kommunernas nuvarande lösningar kan förändras.

Av socialministerns svar och rapporter från Kommunförbundet är det tydligt att kommunerna i de flesta fall, liksom vi nydemokrater, tycker att undervisningen i svenska är viktigast för att invandrabarnens anpassning och förståelse skall underlättas.

Fru talman! Arbete utfört enligt min motion om Projekt samhällsnytta, som innebär att den som får bidrag i samhället skall göra en arbetsinsats för att hjälpa till med arbetsuppgifter som annars inte skulle kunna utföras, kan kanske vara en utväg för en del kommuner. Vi är ju alla medvetna om det ekonomiska stålbad som väntar och delvis har påbörjats ute i kommunerna, och för att kunna hävda hemspråksstödet måste vi hitta nya lösningar.

Anf. 16 SINIKKA BOHLIN (s):

Fru talman! Det som oroar mig i den här debatten är de trender och attityder som är vanliga i Europa i dag och som också verkar sprida sig till Sverige och den svenska riksdagen. Man talar om barn som resultat och som kostnad, och detta drabbar barn och speciellt de barn som kanske har det svårast i vårt land.

Bland barn i Sverige utgör invandrar- och flyktningbarn en stor men också heterogen grupp. De har andra uppväxtvillkor än övriga barn och befinner sig ofta i en mycket utsatt situation. De kan mötas av främlingsfientlighet och rasism, och de kan diskrimineras på olika sätt. Till detta kommer skillnader i kultur, språk, vanor och uttryckssätt. Vissa kommer hit utan några anhöriga och saknar helt stöd av vuxna.

Många flyktningbarn har själva eller genom anhöriga erfarenhet av våld, förtryck och kanske tortyr. Uppbrottet från hemlandet och flykten till ett annat land får ofta svårare konsekvenser för barn än för vuxna, eftersom barn har svårare att förstå orsaken till flykten. Det är mycket viktigt att ha detta i åtanke vid planeringen och genomförandet av mottagandet av flyktningbarn inom barnomsorgen och vid hemspråksstöd.

I den allmänna debatten, framför allt i massmedierna, beskrivs ungdomar i allmänhet och invandrarungdomar i synnerhet oftast som ett problem. Men vi skall komma ihåg att de en gång har varit barn. Som socialministern säger i sitt svar tyder såväl forskning som erfarenhet på att det särskilt för de yngsta barnens trygghet, språk och identitetsutveckling är viktigt att det finns personal i barnomsorgen som behärskar barnets båda språk och därigenom länkar samman hemmet och barnomsorgen och bygger en bra och stabil grund för barnets fortsatta utveckling. Om det är någonstans som vi måste kunna satsa ordentligt är det just inom detta område.

Men som jag sade har den tilltagande ekonomiska krisen, den höga arbetslösheten, bostadsbristen och växande klyftor mellan rika och fattiga under de senaste åren skapat en desillusion bland många människor i dagens Väst-europa. Invandrare och flyktingar är i dagens Europa återigen syndabockar.

Tyvärr har även vi i Sverige drabbats av den här trenden, varigenom det blir legitimt att minska resurserna för t.ex. hemspråksstöd inom kommunernas barnomsorg.

Dagens invandrar- och flyktingbarn är morgondagens vuxna i Sverige. Vi måste se helheten och inte fastna i detaljer. Att se tvåspråkighet som en tillgång i samhället borde vara självklart. Det kan inte vara störande för oss vuxna att höra våra barn tala många olika språk. Om vi inte har råd att satsa på barn och deras språkutveckling, är det stor risk att vi kommer att få mycket besvärliga problem i framtiden.

Till slut, fru talman: Visst är det bra med Socialstyrelsens uppföljning, men frågan är om den räcker. Denna uppföljning sträcker sig över flera år, och när vi får resultatet är det kanske, som Maj-Inger Klingvall säger, för sent. Vi har förlorat mycket tid. Vore det inte bättre att uppmana kommunerna att i de kommunala förskoleplanerna konkret uttrycka de ambitioner som man har och de åtgärdsprogram som man tänker sig för att främja en aktiv tvåspråkighet och en aktiv mångkulturell vardag?

Anf. 17 LAHJA EXNER (s):

Fru talman! Jag vill liksom Maj-Inger Klingvall tacka Bengt Westerberg för det väl genomarbetade svaret på Maj-Inger Klingvalls interpellation. Jag delar Maj-Inger Klingvalls oro för utvecklingen ute i kommunerna. Ännu djupare blir min oro med tanke på det nya statsbidragssystemet, som faktiskt lägger större ansvar hos kommunerna.

Vi har ingen anledning att tvivla på det engagemang, den inlevelseförmåga och den känsla som Bengt Westerberg visar i dessa frågor, men tyvärr är det ganska tunnsått med sådana människor ute i landet. De kunskaper som erfordras är ju inte sådana som man får på köpet eller skaffar sig med vänster hand, utan för att få dessa krävs det många gånger ett mångårigt arbete bland och ett samarbete med människor med en annan kulturell och språklig bakgrund.

Vi har också många exempel i landet. Nästan dagligen möter jag i mitt arbete människor från vuxenutbildningen, särvtux – från folkhögskolorna – som försöker reparera de skador som brister i, eller helt utebliven, hemspråksträning och hemspråksundervisning har orsakat för invandrarbarn. Dessa ungdomar befinner sig i dag i 25–30-årsåldern. Med misslyckad skolgång bakom sig får de nu försöka börja om igen. Och jag kan intyga att det kostar massor av pengar och stora ansträngningar både för lärare och för dessa ungdomar. Det är en mycket stor räkning som vi får betala. Jag hoppas verkligen att vi slipper göra om samma misstag som man gjorde från början.

Det är en jättestor tillgång för Sverige att ha många människor som redan från grunden får två språk med sig. Det är då också lättare att lära sig språk nummer tre och fyra.

Jag har också i internationella sammanhang mött bl.a. simultantolkare som vuxit upp i mångkulturella hem, med välutbildade föräldrar, med barnsköterskor som har talat flera språk med barnen. Dessa har då inte behövt någon hemspråksträning, och de har ändå fått en mycket gedigen språklig grund. Men detta är inte verkligheten för invandrarfamiljer i Sverige. Det är ytterst få invandrarfamiljer som har sådana förhållanden. De flesta familjer

försöker efter bästa förmåga och efter bästa förstånd stötta sina barn, och även andras barn. Jag känner många invandrare som själva också är mycket engagerade i invandrarföreningar och andra föreningar, t.ex. idrottsföreningar, och stöttar även andras barn och ungdomar. De säljer lotter, de fungerar som idrottsledare osv. Men detta räcker inte, utan det behövs också förståelse och insatser från det s.k. storsamhället, alltså från oss alla.

Prot. 1992/93:33
27 november 1992

*Svar på
interpellationer*

Anf. 18 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Låt mig säga att jag kan instämma i allt som Maj-Inger Klingvall, Sinikka Bohlin och Lahja Exner har sagt här från talarstolen. Jag vill kommentera ett par saker Maj-Inger Klingvall tog upp och som andra har återkommit till.

Först gäller det effekten av det nya statsbidraget. Jag håller med om att man kan befara att det nya statsbidraget leder till minskade satsningar på hemspråksstöd till förskolebarn. Den oron baserar jag på att redan den omläggning av stödet som skedde 1991 och som innebär att man gick från ett direkt stöd åt hemspråksundervisning för förskolebarn till ett generellt stöd till alla flykting- och invandrarbarn i förskolan – att man alltså släppte kopplingen till hemspråksstöd – har lett till en minskning redan under 1991 och sannolikt under 1992. Jag delar alltså den oro som flera talare har gett uttryck för här.

Liksom Maj-Inger Klingvall tycker jag också att det i ett läge när man har en starkt decentraliserad struktur i samhället, när kommunerna får ett stort ansvar för att förverkliga politiska mål på olika områden, också är rimligt att statsmakterna, när det finns anledning till det, formulerar nationella mål och följer upp hur målen förverkligas ute i kommunerna. Det är det viktigaste skälet till att jag länge har arbetat för att vi skall förändra socialtjänstlagen vad gäller barnomsorgen; det är snarare fråga om det än om en speciell barnomsorgslag. Vi är helt överens på denna punkt.

Som Maj-Inger Klingvall väl känner till, finns det ett starkt motstånd från den kommunala sidan, och vi har också en hel del diskussioner, får jag väl erkänna – det är ingen större hemlighet – i regeringen om detta. När det gäller kommunerna är det inte bara fråga om personer från vissa borgerliga partier, utan också socialdemokraterna, t.ex. i Kommunförbundets styrelse, motarbetar aktivt den här tanken på en skärpt lagstiftning på detta område. Men jag hoppas fortfarande kunna återkomma till riksdagen så småningom med ett förslag i denna fråga, förhoppningsvis under våren.

Jag är inte heller främmande för tanken att man skulle ge ett lagstöd till hemspråksstödet i förskolan på ett eller annat sätt. Frågan har inte prövats särskilt, men min principiella inställning till detta uppslag från Maj-Inger Klingvall är positiv.

Låt mig så, fru talman, kommentera Claus Zaars olika frågor och uppslag. Claus Zaar sade att för Nydemokraterna är svenska viktigast. Ja, hela vår diskussion går ju ut på att man skall lära små barn tvåspråkighet, kanske med sikte på tre eller fyra språk, som Lahja Exner sade. Det handlar inte om att de skall lära sig hemspråket i stället för att lära sig svenska, utan de skall göra både-och. Mycken pedagogisk forskning och annan forskning visar att ordentliga kunskaper i hemspråket, det språk som ofta talas i deras eget

hem, betyder mycket för att de också skall kunna lära sig svenska på ett bra sätt.

Jag låg faktiskt i sängen i morse och läste för min lille son en saga, som en kvinna vid namn Gunilla Lundgren har skickat till mig. Den här boken har hon skrivit tillsammans med en flicka från Marocko, som har invandrat till Sverige och som heter Gisline Bogrini. I boken beskrivs på ett ganska bra sätt, tycker jag, varför det är bra för den här flickan, Gisline, som alltså numera bor i Sverige, att inte bara kunna tala svenska utan också arabiska. Hon berättar här om hur hon kommer tillbaka till sitt hemland och får träffa sina kusiner och andra släktingar och hur värdefullt det är för henne att då kunna kommunicera med dem över huvud taget. Det hade inte vara möjligt om hon inte hade kunnat sina föräldrars språk utan bara lärt sig svenska. Jag tycker att det är en bra illustration, och jag vill gärna rekommendera Claus Zaar att läsa denna bok om han behöver argument inom sitt eget parti när det gäller att tala om varför det här med hemspråk är viktigt.

Trots allt uppfattade jag Claus Zaar så, att han insåg att hemspråk var viktigt. Han uttryckte oro för att det i ett stort antal kommuner inte fanns någon hemspråksundervisning för de här förskolebarnen. Det uppfattar jag som ett stort framsteg eftersom jag tidigare, när jag har mött nydemokrater i debatter om detta, ofta har hört kritik för att man över huvud taget bedriver hemspråksundervisning.

Nu hade Claus Zaar två uppslag till hur man skulle kunna bedriva denna verksamhet billigare. Det ena var att lägga ut den på föreningar. Det är nog alltför optimistiskt, menar jag, att tro att föreningar skulle kunna ge hemspråksundervisning till barn i förskoleåldern. Jag vet inte om Claus Zaar själv har eller har haft barn i förskoleåldern. Men jag har haft några, och har ännu en liten kille som inte är mer än sex år gammal. Tanken att han skulle åka i väg till föreningar för att lära sig någonting – hemspråket har han ju med sig gratis, men i detta fall någonting annat – känns mycket konstig och verklighetsfrämmande.

Dessutom är det så, att bägge språken behöver tränas parallellt i vardagen. Skall man skicka barnen till föreningar för lektioner, nästan i skolans mening, blir det en helt annan sak. Det är naturligtvis inte en lämplig form för de här förskolebarnen.

Till detta kommer att Ny demokrati ju också driver en kampanj för att kraftigt skära ned stödet till föreningslivet i Sverige. Ett av era förslag för att sanera svensk ekonomi är att ta bort 4 miljarder kronor från det föreningsliv som Claus Zaar nu hoppas skall göra mycket stora insatser för att t.o.m. klara av hemspråksundervisningen för förskolebarn. Politiken hänger inte riktigt ihop.

Jag blir inte heller särskilt imponerad av det andra förslaget, nämligen att personer som mottar socialbidrag eller arbetslöshetsunderstöd skulle ägna sig åt hemspråksundervisning. Det är nog att underskatta de pedagogiska krav som ställs för att man skall kunna lära förskolebarn hemspråk.

Jag tror alltså att Claus Zaar inte är särskilt väl förankrad i verkligheten med de bägge förslag som han nyss framförde här från talarstolen.

Fru talman! Till socialministern vill jag först säga att jag är mycket glad för att jag har gehör för bl.a. önskemålet om lagstöd för hemspråk, och för att socialministern på nytt understryker hur viktigt det är med de nationella målen.

Men vad jag inte kan förstå är att det skall dröja så länge innan vi får se det här förslaget om lagstadgad rätt till barnomsorg. Uppenbarligen har socialministern lyckats bättre på åtminstone ett annat område. I mitten av oktober lade socialministern fram en proposition om bostadsanpassningsbidrag, och i den propositionen finns det en utmärkt argumentering för att det behövs en särskild reglering på det här området.

Fru talman! Ett kort citat från propositionen: I och med att statsbidraget till bostadsanpassning försvinner kommer förordningen om statskommunalt bostadsanpassningsbidrag att upphöra och därmed kommer verksamheten med bostadsanpassning att helt och hållet vara en oreglerad verksamhet. Vi kan jämföra detta med barnomsorg och hemspråksundervisning, som vi talar om i dag. Jag fortsätter att läsa ur propositionen: Med hänsyn till bostadsanpassningens roll inom äldre- och handikappomsorgen anser jag detta inte vara godtagbart. Kommunerna bör därför genom en särskild reglering ges skyldighet att svara för bostadsanpassningsverksamheten.

Denna argumentation är direkt överförbar till barnomsorgen i allmänhet, och speciellt när det gäller barn med behov av särskilt stöd för sin utveckling. Varför kan inte Bengt Westerberg i den här frågan övertyga sina kolleger i regeringen med samma kraft som i frågan om bostadsanpassningsbidraget? Jag riktar en rak uppmaning till Bengt Westerberg: Lägg fram förslaget om rätt till barnomsorg! Det finns en majoritet i riksdagen för det.

Sedan vill jag säga några ord till Claus Zaar. Jag undrar vilken kunskap Claus Zaar har om barnomsorgen, med tanke på de uttalanden som han gjort i dagens debatt. För de stora språkgrupperna i barnomsorgen handlar hemspråksstödet till största delen om att organisera en verksamhet där språket hela tiden finns i barnets miljö, genom tvåspråkiga grupper med tvåspråkig personal. Att tala om undervisning i språk när det gäller barnomsorgen tyder på att Claus Zaar är kvar i förra fredagens interpellationsdebatt om undervisningen i skolan. Man undervisar inte i språk i barnomsorgen. Som barn bör man vistas i en miljö där ens hemspråk talas.

Fru talman! Jag återkommer till våra förslag om att ta fram fler ekonomiska metoder, eller att åtminstone pröva fler metoder. När jag nämnde att verksamheten skulle kunna bedrivas av föreningar avsåg jag äldre barn, i slutet av föreskoleperioden. Jag menade givetvis inte barn som är två, tre och fyra år – möjligen fem och sex år. Enligt mina källor finns det möjlighet att pröva modellen med föreningar som går in med sin verksamhet. Det finns barn som inte får möjlighet till hemspråksstöd på grund av långa köer. Vi skulle då kanske slippa köerna. I Stockholm är det fler barn som önskar hemspråksstöd än som får det.

Jag förväxlar inte hemspråksstöd med undervisning. Det är ju inte fråga om undervisning, och därför påpekar jag att det finns en rad arbetslösa peda-

goger som mycket väl uppfyller kraven för att kunna hjälpa till i denna verksamhet. Om hemspråksstödet tas bort från frihetsmålen, vilket Socialdemokraternas företrädare vill, kommer man ute i kommunerna att undra vad det är för stat som vi håller på att skapa. Det måste få finnas möjlighet att pröva olika metoder. Den här storebrorsmentaliteten trodde jag att vi hade lämnat för friheten att i så stor utsträckning som möjligt se möjligheter till nya lösningar.

Varje barn kostar samhället pengar, och då skall dessa pengar också ge resultat. Med tanke på att pengar läggs ut på annan verksamhet som inte ger resultat, skulle det väl vara positivt om vi kunde använda dessa resurser. Jag hade hoppats på ett erkännande.

Anf. 21 SINIKKA BOHLIN (s):

Fru talman! Varje barn kostar pengar. Jag tycker att varje barn skall få kosta pengar. Barnen är ju dem som vi bygger vår framtid på.

Jag är litet orolig över att vi i den stora debatten om arbetslöshet och bostadspolitik tappat bort diskussionen om barn, om barn som har det väldigt svårt. Riksdagens revisorer har nyligen lämnat riksdagen en skrivelse, i vilken de begär en översyn av hela invandrapolitiken. Det sägs i skrivelsen att förutsättningarna är annorlunda och att vi nu lever i en annan värld. I skrivelsen tas egentligen endast de frågor upp som gäller vuxna. Jag vet inte om man medvetet eller omedvetet har glömt bort att det också finns barn och ungdomar.

Jag vill skicka med socialministern att vi, när vi talar om dagens allvarliga problem, inte får glömma bort de här små grupperna av invandrabarn som i förskolan behöver stöd och trygghet för att i framtiden bättre kunna leva i det här samhället. Claus Zaar sade att det kommer att frågas om vilken stat det är som vi skapar. Det är inte riksdagen som skapar staten, utan vi människor som lever i samhället med de valfrihetsmål som vi har.

Det är kanske dags att klarlägga de nationella målen, precis som Maj-Inger Klingvall sade. Vi skall samtidigt ställa krav på kommunerna att konkret redovisa sina planer när det gäller att ge barnen möjlighet till en bra framtid. Dessa barn behöver allt det stöd och all den hjälp som går att få från samhällets sida.

Anf. 22 LAHJA EXNER (s):

Fru talman! Förändringarna som skall börja gälla fr.o.m. den 1 januari är också kopplade till den organisatoriska förändring som sker i många av våra kommuner. Många beslut skall fattas i stadsdelsnämnder och kommunalnämnder i stället för i kommunfullmäktige. Det ställer naturligtvis större krav på spridning av kunskaper i dessa frågor. Jag välkomnar all diskussion i dessa frågor. Det behövs många fler människor på barriaderna för att få människor att sätta sig in i de här frågorna.

Det projektstöd som nu delats ut är bra. Jag ser gärna att ytterligare stöd lämnas till invandrarorganisationerna – gärna i form av veckoslutsverksamhet och sommarverksamhet för invandrabarn – som ett komplement till hemspråksstödet, som skall finnas i förskolan. Det är nämligen viktigt att man också får lustbetonade upplevelser, där hemspråket finns som en natur-

lig del. Jag känner till barn som har haft möjlighet att åka på semestervistelse i föräldrarnas hemland. Där har de både fått träffa släktingar och sett hur språket fungerar i ett samhälle där alla talar det språket. Man blir helt enkelt mer motiverad att använda hemspråket när det är mer accepterat och när man ser att språket fungerar i andra sammanhang, inte bara i hemmet och i barnomsorgen.

Jag vill avsluta med att återkomma till fem- och sexåringars hemspråksträning i förskola. Under det femte och sjätte levnadsåret förbereds barnen inför skolstarten, och då krävs det pedagogiska kunskaper. Visserligen har jag själv varken gått i den svenska förskolan eller skolan, men tack vare mina erfarenheter genom mina barn och barnbarn föreställer jag mig att det är så. Hur många medlemmar i invandrarorganisationerna har sådana kunskaper?

Anf. 23 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! När det finns nationella mål bör de också, som sagt var, ha stöd i en lagreglering. Maj-Inger Klingvall citerar förslaget till bostadsanpassningslag, som har precis denna grund. Nu var läget litet annorlunda där än när det gäller barnomsorgen, därför att om vi bara hade avstått från bidragsförordningen på det här området hade det inte funnits något lagstöd alls för bostadsanpassning. Däremot finns det redan i dag en viss lagreglering av barnomsorgen inom ramen för socialtjänstlagen. Den behöver alltså skärpas, och jag hoppas, som jag också har sagt tidigare, återkomma med ett förslag till riksdagen så småningom.

Claus Zaar återkommer till sitt förslag om att föreningar skall bedriva verksamhet för fem- och sexåringar. Jag kan bara instämma i de invändningar som Lahja Exner hade mot denna tanke. Det krävs alltså pedagogisk förmåga och pedagogiska kunskaper. Claus Zaar säger också att arbetslösa pedagoger kunde göra insatser. Det är alldeles utmärkt; om det finns arbetslösa pedagoger kan de få anställning och bedriva verksamheten. Men att de skulle uppbära arbetslöshetsunderstöd och sedan ägna sig åt den verksamhet som de har utbildning för vore en konstig ordning. Det är bättre att de ägnar sig åt de jobb som de har och får lön för det.

Det är litet svårt att kommentera Claus Zaars förslag i övrigt. Han säger att det enligt hans källor finns föreningar som skulle kunna bedriva verksamhet. Vilka källor? Vilka föreningar? Hur skall de kunna klara det, när ni i Ny demokrati vill dra in pengar för dessa föreningar? Ett av era huvudförslag är ju att det skall göras mycket kraftiga ingrepp i bidragen till föreningar av olika slag. Ni vill ta 3 miljarder kronor eller mer från dessa föreningar, skrev Ian Wachtmeister i Aftonbladet häromdagen. Man kan inte både börja ställa krav och förlita sig på att de skall åstadkomma resultat i samhället och samtidigt ta ifrån dem de resurser som de i dag har för att bedriva den verksamhet som redan finns. Jag tror inte att det räcker med mer pengar till föreningarna för att de skall kunna ta över den här uppgiften.

Jag har framför allt svårt att förstå vad Claus Zaar har emot att den här verksamheten bedrivs inom ramen för förskolan, där den fungerar mycket väl, där det känns naturligt för dem som är verksamma att bedriva undervisning i hemspråket och i svenska parallellt och där barnen får lära sig de två språken samtidigt och på det sättet lära sig hur de fungerar i samma miljö.

Prot. 1992/93:33
27 november 1992

*Svar på
interpellationer*

För de här små barnen är det ofta viktigt att veta hur man använder språket för att beskriva situationer, vad olika saker heter på olika språk, och därför är just parallelliteten mycket viktig för att de skall bli tvåspråkiga, vilket är målet för hemspråksundervisningen i förskolan.

Claus Zaar säger att man inte skall ta bort frihetsmålen. Nej, det skall i högsta grad finnas frihet för människor – men inte för kommuner. Om vi nu har en starkt decentraliserad struktur, med stor egen beslutsrätt för kommunerna, ibland t.o.m. kommunalnämnder eller stadsdelsnämnder, är det viktigt att vi talar om vilka målen är och vilken verksamhet som skall bedrivas. Jag tycker också att man skall lämna stor frihet åt kommunerna att utforma verksamheten konkret. Men tanken kan inte vara att vi skall avskaffa all lagstiftning och säga till kommunerna att de får bedriva vilken verksamhet de vill.

Vi måste upprätthålla en viss standard överallt i Sverige. Man skall kunna flytta från en kommun till en annan och veta att det finns skola för barnen och barnomsorg för de minsta barnen, att det finns en viss klass, en viss standard på det som erbjuds, men med stor frihet för kommunerna att inom ramen för de mål vi sätter upp utforma verksamheten. Det skall vara den kommunala friheten. För människorna är det frihet att ha tillgång till den service som de behöver, t.ex. hemspråksstöd för de små invandrabarnen i förskolan.

Anf. 24 MAJ-INGER KLINGVALI. (s):

Fru talman! Det är bra att socialministern ännu en gång understryker viken av nationella mål och lagstöd till barnomsorgen. Det är bra att vi har en socialminister som är kunnig, engagerad och värtalig. Men med tiden blir människor som vill se handling och resultat otåligen. Att noga följa frågan, som Bengt Westerberg i sitt interpellationssvar säger att han skall göra, är nog bra, men det räcker inte – att handla är mycket bättre.

Det är många som runt om i landet väntar på en handikappproposition, en proposition om en barnombudsman och en proposition om barnomsorgslag. Det är många som väntar på att socialministern skall ta ett initiativ när det gäller flykting- och invandrabarnens rätt till hemspråksstöd. Frågan är hur länge vi skall vänta.

Jag ser ett uppenbart problem för Bengt Westerberg att vara socialminister. Han sköter det sociala, och finansministern sköter finanserna. Folkpartiet är hemsökt av det som på psykologspråk brukar kallas för dubbla budskap. Bengt Westerberg lovar, och Anne Wibble skär ned. Mottagaren av så dubbla budskap blir förvirrad och besviken och till slut helt ointresserad. Jag vet inte om det är det som är på väg att drabba Folkpartiet, men det ser så ut.

Bengt Westerberg är barnens talesman i regeringen och har verkligen velat axla den ansvarsfulla uppgiften. Så har i alla fall jag uppfattat det. Men socialministern får aldrig glömma att det alltid är handlingen som räknas, inte de vackra orden. Tyvärr tenderar Bengt Westerbergs ord att bli vackrare och vackrare vecka för vecka, utan att någonting mer händer.

Är det så att Bengt Westerberg – han antydde nästan det i sitt tidigare inlägg – inte får genomföra det som han har utlovat på barnområdet och på

handikappområdet? Ju mer jag lyssnar, desto mer övertygad blir jag om att han har hamnat i fel sällskap. Det finns i dag en majoritet i riksdagen för en lagstiftad rätt till barnomsorg.

Prot. 1992/93:33
27 november 1992

*Svar på
interpellationer*

Anf. 25 CLAUS ZAAR (nyd):

Fru talman! Bengt Westerberg ville här gå in på föreningsstödet och den förändring av detta som vi önskar. Vi är ju alla – även Bengt Westerberg – medvetna om att ekonomin i Sverige kräver åtstramningar. Då får alla bjuda till, på alla områden, och ingenting kan undantas. Vi anser då att en möjlighet är att rationalisera föreningarnas arbete, vilket innebär att verksamheter i föreningar måste omprövas. Det är självklart.

När det gäller hemspråksstödet och hemspråksundervisningen finns det en koppling. Riksdagens revisorer har gjort en undersökning, som visar att 85 % av barnen går i svensk klass och att man har 85 olika språk. Vi måste alltså hitta nya metoder, när det här området har så stor omfattning.

Det är möjligheten att tillgodogöra sig undervisningen som är grunden i verksamheten med dels hemspråksstöd, dels hemspråksundervisning. Det är invandrarelevernas möjligheter att tillgodogöra sig en bra undervisning som avgör om de så småningom, efter genomgången utbildning, kan komma in på den svenska arbetsmarknaden.

Vi bör observera att en tredjedel av barnen i familjer där det finns en invandrarförälder inte har något annat hemspråk än svenska. Detta presenteras i Riksdagens revisorers rapport. I så många familjer har alltså både föräldrarna och barnen prioriterat svenskan.

Det är trots allt svenska språket som skall vara målet när det gäller möjligheten att lyckas på vår arbetsmarknad. Jag tror att vi måste hitta nya metoder framöver. Vi kan inte fortsätta i samma fotspår när en verksamhet är så resurskrävande.

Anf. 26 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Maj-Inger Klingvall är missnöjd med det konkreta handlandet från min sida. Det kan hon möjligen vara, men så dåligt är det väl inte.

Handikapppropositionen är på väg – den ligger hos lagrådet. Lagrådet har haft mycket att göra under hösten, bl.a. genom arbetet med EES-avtalet, och det har gjort att arbetet med handikapppropositionen har bromsats. Men lagrådet kommer under denna eller nästa vecka att behandla handikapppropositionen, och sedan kommer den till riksdagen.

Vi bereder ärendet om barnomsorgslagen inom regeringen, och jag har flera gånger sagt att jag räknar med att återkomma med ett förslag i höst. Vi skall naturligtvis följa utvecklingen vad gäller hemspråksstödet och se om det är motiverat med några speciella åtgärder. Jag har också aviserat en proposition om en barnombudsman till våren, så den kommer också.

Jag blir inte så imponerad när jag ser vad mina företrädare gjorde på det här området. Hemspråksstödet försämrades. Statsbidragen lades om den 1 januari 1991, och vi har sett att det har lett till minskade insatser. Det förslag till barnomsorgslag som Maj-Inger Klingvall själv tog fram låg ju bara och samlade damm på Socialdepartementet när jag kom dit. Nu jobbar vi åtminstone aktivt med det här förslaget.

Handikapppropositionen hade kanske inte kunnat läggas fram tidigare. Men arbetet bromsades länge av att den socialdemokratiska regeringen hade gett s.k. nolldirektiv till Handikapputredningen, vilket naturligtvis var helt orimligt. Det kommer att innebära en reform som kostar ganska mycket pengar, ungefär en och en halv miljard kronor.

Takten har kanske inte varit tillräckligt snabb, men den har inte varit långsammare än vad den var under den tidigare regeringsperioden. Vi har efter regeringsskiftet snarare satt litet bättre fart.

Claus Zaars inlägg från talarstolen har blivit mer och mer svårbegripliga, för att inte säga något förvirrade. Nu talar han enbart om hemspråksundervisning i skolan, men den interpellationsdebatt som förs har i varje fall haft sin utgångspunkt i hemspråksstödet i förskolan. Denna fråga undviker Claus Zaar hela tiden. Han återvänder i stället till andra saker som han tydligt hellre talar om.

Han säger att det är viktigt att barnen lär sig svenska. Det råder ingen oenighet på den punkten. Jag har den uppfattningen, och de socialdemokratiska deltagarna i debatten har den uppfattningen. Jag tror att alla människor har den uppfattningen. Men poängen är ju att barnen, genom att de får hemspråksstöd, skall kunna bli tvåspråkiga och att de genom hemspråksstödet skall kunna hålla kontakt – ifall detta språk talas i hemmet – med personer i deras tidigare hemland.

Jag talade om den marockanska flickan, som fick komma hem till Marocko och träffa alla sina kusiner. Det var naturligtvis en oerhörd fördel att hon kunde tala med dem på deras språk, annars hade de kunnat titta på varandra, men inte tala med varandra. Det hade naturligtvis varit mycket mycket sämre.

Visst är det en stor fördel om vi kan utnyttja denna möjlighet att få fler tvåspråkiga personer i Sverige. Jag tror faktiskt att det gör dessa personer ännu mer konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden, om vi nu skall se så långt fram i tiden, som Claus Zaar var ute efter. Det är bra att kunna svenska, men det är ännu bättre att kunna något språk vid sidan om svenskan. Därför är det viktigt att man fortsätter att slå vakt om hemspråksstödet i förskolan.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1992/93:29 om Baltic Cable-projektet

Anf. 27 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Per Stenmarck har frågat mig om det s.k. Baltic Cable-projektet.

Jag vill inledningsvis informera Per Stenmarck följande om Baltic Cable-projektet och regeringens handläggning av koncessionsfrågan.

Det s.k. Baltic Cable-projektet omfattar dels en 24 mil lång sjökabel mellan Skåre i Trelleborgs kommun och Lübeck i Tyskland, dels en 5,5 km lång kabel från stranden vid Skåre till Hermanstorp i Vellinge kommun och därefter en 12 km lång luftledning till Västra Kärrtorp i Svedala kommun.

Regeringen beslutade den 23 juli 1992 om koncession för ledningsprojek-

tet. Beslutet innebär att Baltic Cable AB fick tillstånd att dra fram och, t.o.m. den 23 juli 2032, använda högspänningsledningen. Regeringen konstaterar i beslutet att den ansökta verksamheten är förenlig med hushållningsbestämmelserna i 2 och 3 kap. naturresurslagen (NRL).

Regeringen fann samtidigt att projektet inte kunde antas få en sådan betydande omfattning, eller bli av en sådan ingripande beskaffenhet, att en tillåtlighetsprövning enligt 4 kap. 2 § NRL borde ske.

Den planerade kabeln för överföring av el mellan Sverige och Tyskland ger väsentliga fördelar för elförsörjningen i södra Sverige. De svenska och tyska elproduktionssystemen är sammansatta på olika sätt och kan genom kabelns tillkomst utnyttjas mer effektivt. Det svenska produktionssystemet har en stor andel vattenkraft, medan det tyska produktionssystemet är helt värmekraftdominerat. Bl.a. kommer produktionsanläggningar i Tyskland att kunna utnyttjas som bl.a. reservkapacitet i det svenska systemet vid t.ex. torrår. Det kan därför bli möjligt att senarelägga investeringar i nya svenska produktionsanläggningar. Baltic Cables överföringskapacitet innebär vidare att elförsörjningen i södra Sverige förstärks, vilket ökar driftsäkerheten i det svenska systemet.

Under beredningen av Baltic Cables koncessionsansökan har ett omfattande samråd ägt rum. Länsstyrelsen i Malmöhus län föreslog i detta samråd bl.a. en sträckning av luftledningen mellan Västra Kärrtorp och Hermans-
torp som från intrångssynpunkt var förenlig med en god natur- och kultur-
miljövård. I företagets koncessionsansökan som den slutligen utformats har
dessa synpunkter beaktats. Hänsyn har tagits till både natur- och kulturmil-
jövården. Detta har även tillgodosetts i det koncessionstillstånd som rege-
ringen meddelat Baltic Cable AB.

Regeringens och övriga myndigheters prövning har alltså varit omfattande och har inneburit att olika intressen vägts mot varandra.

Baltic Cable-projektet innebär den i dag längsta markförlagda kabeln av denna kapacitet i världen. Andra jämförbara kablar är kablarna mellan de norra och södra nyszeeländska öarna och förbindelsen mellan Sverige och Finland.

Om en likströmsledning med en kapacitet på 600 MW skall läggas i mark längs en sträcka av 12 km måste skarvning av kabeln ske. Det är naturligtvis tekniskt möjligt att göra sådana skarvar. I praktiken innebär förfarandet dock både tekniska och ekonomiska begränsningar för kabelns tillgänglighet, verkningsgrad och driftsäkerhet. Det är bl.a. detta som regeringen beaktat vid prövningen av tillståndet till Baltic Cable-projektet.

Under samrådsprocessen justerades projektet i ett flertal avseenden; bl.a. förlängdes den sträcka som ledningen läggs i marken till ca 5,5 km jämfört med ursprungligen planerade 1 km. Därmed kommer ledningen den första sträckan från stranden till Hermanstorp att i sin helhet förläggas i marken. Markläggningen görs helt utan skarvningar av kabeln. Detta kan möjliggöras genom att kabeln dras upp på land från ett fartyg. Detta är i sig ett mycket avancerat tekniskt projekt och av en storleksordning som inte tidigare genomförts.

En fortsatt markförläggning av ledningen fram till Västra Kärrtorp skulle innebära ett stort antal komplicerade skarvningar, oavsett vilken typ av ka-

bel som används. Större delen av de problem som kan uppstå i en markförlagd kabel kan hänföras till skarvarna. Den hantverksmässigt tillverkade skarven är oftast den svagaste punkten vid drift av kabeln. Detta har kunnat konstateras i bl.a. andra likströmsprojekt som Fennoskan-projektet mellan Sverige och Finland och i de likströmskablar som lagts i Nya Zeeland.

Kraftledningens påverkan av landskapsbilden var en viktig fråga vid regeringens prövning. Som jag nyss nämnde förlängdes den markförlagda sträckan redan under det första samrådsförfarandet, så att luftledning helt undviks på det känsliga området vid kusten. För att ytterligare begränsa påverkan av landskapsbilden föreskrev regeringen i koncessionsbeslutet bl.a. att Baltic Cable AB, genom att avtal träffas med Sydkraft AB, totalt sett skall reducera antalet luftledningar inom de berörda kommunerna. Detta skall ske genom att för varje ny luftledningsstolpe som sätts upp skall två befintliga monteras ned inom de berörda kommunerna. De stolpar som tas ned skall vara av samma storleksordning som de nyttillkommande eller i övrigt vara särskilt angelägna att få bort. Valet av de stolpar som skall tas ned skall göras i samråd mellan Baltic Cable AB och länsstyrelsen, som i sin tur rådgör med berörda kommuner. Tillkomsten av Baltic Cable innebär alltså en minskning av antalet kraftledningsstolpar i området.

Efter denna information övergår jag till Per Stenmarcks huvudfråga, nämligen om regeringen är beredd att, mot bakgrund av de nya tekniska fakta som nu är kända, ompröva beslutet om koncession till Baltic Cable-projektet.

Per Stenmarck refererar i sin fråga till det danska kabelprojektet mellan Gedser i Danmark och Rostock i Tyskland. Diskussionen om detta projekt är enligt vad jag erfarit fortfarande i inledningsstadiet och ingen konkret ledningssträckning är ännu beslutad. Det underlag som jag har tagit del av och som i huvudsak var känt vid regeringens prövning visar att man i Danmark diskuterar minst fem alternativa ledningssträckningar med kombinationer av luftledning och markförläggning. Markförläggningen varierar mellan 13 och 115 km. Om danskarna, av något skäl, väljer att marklägga en 115 km lång kabel och därigenom är beredda att acceptera en lägre tillgänglighet, driftsäkerhet och verkningsgrad är detta, som framgår av vad jag nyss sagt, tekniskt möjligt.

Jag har kunnat konstatera att det i Danmark inte har kommit fram någon ny teknik eller nya lösningar för skarvning och markförläggning av stora likströmskablar med bibehållande av de tekniska och ekonomiska krav som måste ställas på en sådan kabel. Det bör även noteras att det tidigare i Danmark inte har gjorts någon längre kabelförläggning av denna kapacitet.

Som avslutning vill jag konstatera att Baltic Cable-projektet, som alla större infrastrukturprojekt, kommer att innebära ett visst intrång på natur- och kulturmiljön. Regeringen har gjort en samlad bedömning av de energipolitiska, miljöpolitiska och ekonomiska intressen som finns i projektet. Regeringen har efter prövningen kommit fram till att tillstånd för att dra fram och använda en högspänningsledning mellan Sverige och Tyskland skall lämnas till Baltic Cable AB på de villkor som föreskrivits i beslutet. Den information som jag har inhämtat från bl.a. Danmark föranleder inte något ändrat ställningstagande vad gäller regeringens beslut.

Fru talman! Låt mig inledningsvis tacka näringsministern för det utförliga svaret.

Som nämnts både i min interpellation och i svaret är Baltic Cable-projektet mycket omfattande. Svensk industri är i behov av billig elenergi. På en alltmer avreglerad marknad ökar nu möjligheterna att både exportera och importera elkraft. Detta skapar nya möjligheter, och i grunden är detta en positiv integrationsprocess i Europas utveckling.

Det s.k. Baltic Cable-projektet är ett led i en sådan satsning. Avsikten är att dra en kabel på Östersjöns botten mellan Lübeck i Tyskland och södra Skåne. Därmed tillgodoser vi ett krav som är viktigt i sammanhanget, nämligen behovet av elkraft. Men det finns ytterligare ett krav, och det gäller naturen och miljön. Detta har inte på ett tillfredsställande sätt tillgodosetts.

Näringsministern uttrycker förståelse för detta i sitt svar. Han säger att regeringen har gjort "en samlad bedömning av de energipolitiska, miljöpolitiska och ekonomiska intressen som finns i projektet".

Jag anser att regeringen har gjort en felaktig bedömning och kommit till en felaktig och beklaglig slutsats. Just genom att projektet är så stort och så omfattande borde det rimligtvis också finnas möjlighet att lösa problemen i den del av projektet som jag har tagit upp i min interpellation, nämligen att genomföra det hela på ett acceptabelt sätt från miljö- och natursynpunkt.

Låt mig i det sammanhanget säga att det är positivt att regeringen också ställer krav på Sydkraft att reducera antalet luftledningar i området. Det skall ske genom att två stolpar monteras ned för var och en som sätts upp. Men när näringsministern säger att de som skall tas ned skall vara i samma storleksordning som de nytilkommande kan jag bara konstatera att några sådana inte finns. Samtliga de stolpar som det här är tal om är betydligt större än alla andra som i dag finns på Söderslätt. Det gör att det blir en negativ effekt för den natur- och kulturmiljö som näringsministern i svaret säger sig slå vakt om.

Låt mig understryka att stora delar av det berörda området är av riksintresse, såväl för naturvården som från kulturhistorisk synpunkt. Stora delar av området anges i miljöskyddsprogram som ekologiskt känsliga. Det är i det området som kabeln skall dras fram, och det är också i det perspektivet som kravet att kabeln i stället skall grävas ned skall ses.

Det är i det sammanhanget också intressant att näringsministern säger att detta faktiskt är fullt möjligt tekniskt sett. Det är därför frågan måste ställas: Varför gör vi då inte detta? Den frågan ställer jag nu; jag anser att jag inte har fått något tillfredsställande svar på den. Varför kräver inte näringsministern just detta?

I Danmark diskuteras detta på fullt allvar. Där ställer politikerna, när det gäller ett projekt liknande Baltic Cables, uppenbarligen kravet att kabeln skall grävas ned.

Jag har i min hand ett brev från det danska företaget Elkraft till den danske miljöministern Per Stig Møller; man skriver där som svar på politikernas krav: Styrelsen är mot denna bakgrund inställd på att kabellägga likströmsdelen av Tysklandsförbindelsen från Næstved (Rislev) till Gedser. – Det bör rimligtvis vara en sträcka som är oerhört mycket längre än den som

vi i alla tänkbara alternativ diskuterar på den svenska sidan. Det vittnar om att det i Danmark finns en positiv inställning i frågan, en inställning som innebär att när politikerna ställer krav går dessa väldigt ofta också att uppfylla.

Man kan undra: Varför har vi här inte samma inställning? Varför ställer vi inte samma krav som de gör? Trots att den tekniska möjligheten finns har denna möjlighet aldrig på allvar funnits med i de diskussioner som förts i Sverige. Den har förts åt sidan på ett tidigt stadium. Alla har utgått från att ärendet skall hanteras på samma sätt som tidigare. Detta är som jag ser det ett svaghetstecken. Det är en kritik som det finns anledning att rikta mot alla dem som deltagit i beslutet, alltifrån länsstyrelsen till regeringen.

Låt mig avsluta med att i det sammanhanget fråga näringsministern: På vilket sätt har regeringen framfört krav till initiativtagarna till Baltic Cable-projektet att gräva ned kabeln i hela dess längd på den svenska sidan?

Anf. 29 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Beredningen av ärendet har varit utomordentligt noggrann. Vi har, vågar jag säga, haft dialog med de flesta som har haft synpunkter i den här frågan.

Det är inget tvivel om att det finns tekniska möjligheter att gräva ned kabeln, även om det innebär mindre tillgänglighet, mindre verkningsgrad och större risk för driftsavbrott än om man har en luftförlagd ledning.

Vi har under beredningsarbetet ställt ökade krav. Vi har förlängt den markförlagda delen från 1 km till 5,5 km. Vi har, för att försöka värna miljön i detta område, ställt kravet att man skall plocka bort dubbelt så många stolpar som man sätter upp. Vi är medvetna om att det i Danmark förs en debatt om att göra ännu längre, markförlagda ledningar. Vi bara noterar att det vi nu begär av Baltic Cable AB är den längsta av denna dimension som ännu så länge har genomförts i världen.

Till sist kommer man ändå alltid till ett samlat övervägande av kostnader och olika typer av intrång, både när det gäller markförläggning och luftförläggning och när det gäller driftskostnader för projektet. Vi har i den samlade bedömningen kommit till den slutsatsen att de ganska väsentligt ökade krav som vi har ställt på Baltic Cable AB om en kraftigt förlängd markförläggning av ledningen närmast kusten och om ett borttagande av stolparna är en rimlig samlad bedömning av de olika intressena.

Anf. 30 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Låt mig inleda med att ställa en fråga till näringsministern när det gäller de stolpar som skall tas bort när andra skall sättas upp. Får jag tolka näringsministerns svar så, att de stolpar som skall sättas upp inte får vara större än de som nu skall monteras ned? Det är en möjlig tolkning av det svar som näringsministern har givit.

Så tillbaka till min ursprungliga fråga om de krav som bör ställas. Det som är så beklagligt i sammanhanget är ju att detta krav i praktiken egentligen aldrig har ställts på företagen bakom Baltic Cable. Därmed har man, som jag ser det, inte heller gått till roten med hela den här frågan och undersökt vilka förutsättningar som verkligen finns, tekniskt och ekonomiskt, att lösa detta på ett betydligt bättre sätt.

Som näringsministern sade i sitt kompletterande svar kommer Baltic Cables kabel nu att grävas ned i 5,5 km, och detta är naturligtvis en utomordentligt stor framgång. Om man hade grävt ned den i hela dess längd hade det rört sig om ca 17,5 km.

Det är säkert också helt riktigt, som näringsministern säger, att alla beslut på den danska sidan ännu inte är klara. Vi vet inte exakt hur lösningen där kommer att bli. Men – detta är skillnaden mot handläggningen i Sverige – man har ställt de nödvändiga kraven. Det har vi uppenbarligen inte vågat göra i Sverige. I de olika alternativ som man där diskuterar är 13 km den kortaste sträckan för jordkabling. Alla andra alternativ är 20 km eller mer, dvs. alla andra alternativ är längre än det som skulle behövas på den svenska sidan. Och då är det ändå högst troligt att den danska lösningen innebär en nedgrävd kabel i en betydligt längre sträckning. Man gör också bedömningen att detta skall ge en driftsäkerhet på mellan 97 och 98 %. Jag måste fråga: Menar näringsministern att vi inte skulle kunna uppnå samma rimliga resultat också i Sverige?

Anf. 31 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Driftsäkerheten blir ungefär densamma. Nu är det som bekant inte bara fråga om driftsäkerheten, utan det gäller även tillgängligheten och verkningsgraden i kabeln.

Vi skall självfallet försöka ta de största stolparna i jämförelsen. Sedan är det en fråga om vilken storlek på stolparna vi behöver för Baltic Cable-projektet. Det finns litet olika storlekar på stolparna, och storleken är beroende av var de kommer att finnas. Det rör sig om stolpar på mellan 25 och 39 meter.

Det har prövats om det är tekniskt och ekonomiskt möjligt. Det förnekas inte att det är tekniskt möjligt att göra markförläggning hela sträckan. Jag noterar dock att vi har ställt krav på den längsta markförläggningen hittills i världen av en kabel av denna storlek. Vi har därutöver ställt krav på rivning av dubbelt så många stolpar som har ställts upp för att mildra påverkan på landskapet. Jag förnekar på intet sätt att den här typen av infrastrukturprojekt, liksom de flesta andra, påverkar landskapsbilden. Det här är dock ett sätt att försöka göra en avvägning.

Anf. 32 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Jag är medveten om att det är fråga om avvägningar som ibland är svåra att göra.

Låt mig säga två saker beträffande näringsministerns kompletterande svar. Jag tolkar det näringsministern säger om stolparnas storlek positivt. Näringsministern säger att det här är den längsta jordkablingen i världen. Det är säkert riktigt, så som förutsättningarna är i dag. Det är ändå en bråkdel av det som man i dag diskuterar i Danmark att man skall kunna uppnå.

Jag inledde den här debatten med att konstatera att vi lever i en marknads ekonomi och att vi gör det även på det här området. Det innebär att vi har rätt och skyldighet att ställa krav på dem som är aktörer på den här marknaden. Jag menar att det är det man har gjort i Danmark. Det borde vi göra i

Sverige också. Vi är inte längre beroende av ett mycket litet antal företag som i praktiken har monopol på sin marknad inom ett givet geografiskt område. Även förmedlingen av elenergi avregleras nu. Det är den positiva sidan av det här projektet.

Jag menar att det som är tekniskt möjligt i Danmark självfallet också är tekniskt möjligt i Sverige. Näringsministern har också hållit med om att så är fallet. De natur- och miljökrav som är rimliga att ställa i Danmark är, som jag ser det, även rimliga att ställa i Sverige. Det ansvar för natur och miljö som tas i Danmark är givetvis möjligt att ta även i Sverige.

Om Baltic Cable AB insisterar på att man inte klarar av en jordbunden likströmskabel, måste politikerna ha is i magen och säga nej. Då kommer med säkerhet en av två olika saker att inträffa inom några månader. Det ena är att Baltic Cable AB återkommer och förklarar att man klarar av att hantera en jordbunden kabel. Det andra är att det visar sig att något annat företag, i den fria konkurrensens namn, klarar av det. Så fungerar en fri ekonomi. Vi kan ställa större krav än tidigare och därmed också få en bättre miljö. Jag menar att regeringen borde ha gjort på detta sätt.

Anf. 33 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Avslutningsvis vill jag säga att vi nu avreglerar marknaden för att få bättre effektivitet, förhoppningsvis lägre priser och en bättre kapitalrationisering inom elmarknaden. Jag tror att detta kommer att bli mycket positivt för konsumenterna.

När det gäller den aktuella kabeln har vi skärpt kraven utöver vad man har gjort någon annanstans i omvärlden genom att kräva längre markförlagd kabel. Vi har också ställt krav på rivning av stolpar. Jag tycker att det är en mycket klar skärpning i förhållande till den politik som hittills har rått. När man gör den här typen av skärpningar tycker jag att det är rimligt att det sker någorlunda jämnt och inte med väldiga hopp då man får vissa problem med att uppnå de krav på effektivitet, verkningsgrad och tillgänglighet som man kan ställa på kabeln.

Jag är fullständigt övertygad om att detta med Baltic Cable AB och den markförläggning som här sker av kabeln inte är det sista steget i de olika skärpningar som sker. Men jag tror att det är en rimlig avvägning i detta läge att göra denna femdubbling av den tänkta markförläggningen av kabeln och ställa dessa extra miljökrav. Man måste trots allt göra en samlad bedömning i förhållande till kostnader, de tekniska förutsättningarna och de miljömässiga kostnaderna ett sådant här projekt för med sig.

Överläggningen var härmed avslutad.

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 10.55 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 11.00, då regeringsinformationen skulle börja.

Förhandlingarna återupptogs kl. 11.00.

*Information
från regeringen*

5 § Information från regeringen om propositionen om åtgärder för att stärka det finansiella systemet

Anf. 34 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! De förslag som läggs fram i propositionen om åtgärder för att stärka det finansiella systemet är av sådan karaktär och omfattning att de förutsätter en noggrann och kontinuerlig information till riksdagen. Jag har därför bedömt att redan nu bör information ges om bakgrund, syfte och förutsättningar för förslagen.

Det finansiella systemet har haft stora problem de senaste åren. Den sammanlagda kreditförlustvolymen för bankkoncernerna rör sig under perioden 1990–1992 om ungefär 100 miljarder kronor. De problem som den svenska finansiella sektorn upplever är i och för sig inte unika, men i Sverige är problemen mycket djupa och allvarliga.

Orsakerna till att vi har hamnat i den situation som vi nu befinner oss i är att den nödvändiga och önskvärda avregleringen av kreditmarknaden skedde i fel miljö. Under mitten av 80-talet präglades svensk ekonomi av hög inflation. Efter hand fick vi en överhettning i ekonomin till följd av brister i den ekonomiska politiken. Vi hade under mitten av 1980-talet och fram till 1991 höga marginalskatter, och därmed sammanhängande höga skattemässiga avdragsvärden för ränteutgifter.

Avregleringen och den miljö som då existerade ledde till en mycket kraftig kreditexpansion, som framför allt kom att användas för olika former av fastighetsinvesteringar.

Genom de ändrade förutsättningarna, genom att vi äntligen har fått lägre marginalskatter, genom att inflationen har kommit ner på en nivå som kan vara långsiktigt rimlig, fick vi fallande fastighetspriser och därmed problem vad gäller säkerheterna för de beviljade lånen. När man ser det kan man naturligtvis också ifrågasätta den finansiella sektorns möjligheter och förmåga att hantera de problem som uppkom.

Det är klart att man måste ta sin del av ansvaret. Men även här har det politiska systemet naturligtvis ansvaret för att vi under så lång tid hade en reglerad kreditmarknad.

Mycket talar för att kreditförlusterna under de närmaste åren kommer att ligga kvar på en hög nivå inom den finansiella sektorn. Den uppkomna situationen påverkar i stor utsträckning den ekonomiska utvecklingen och det ekonomiska läget i dag, även om det kanske i vissa fall glöms bort i analyserna om hur den ekonomiska politiken skall utformas. Det finns mycket stora risker som en följd av vad som inträffat inom den finansiella sektorn.

Självklart skulle situationen kunna skapa en oro hos insättare och övriga fordringsägare, vilket skulle kunna leda till en kraftig instabilitet i betalningssystemet och i hela samhällsekonomin – inte minst vad gäller den internationella situationen och de valutaproblem som skulle kunna uppkomma.

Till det kommer att en situation som den nuvarande kan riskera att leda till en sämre kreditförsörjning genom den åtstramning som följer av krympande balansräkningar, av sämre kapitaltäckningsmöjligheter och av att det inom banksektorn krävs väldigt mycket tid för att hantera kreditförluster, snarare än att arbeta med de kreditförsörjningsfrågor som är så viktiga för det svenska näringslivet.

Det är mot den bakgrunden man måste se statens ansvar för stabiliteten i betalningssystemet. Staten har ett ansvar, och måste ta ett ansvar, för att bevara stabilitet och förtroende för det finansiella systemet. Men staten har inget ansvar för enskilda banker eller andra institut inom denna sektor.

Regeringen har vidtagit ytterligare åtgärder som syftar till att underlätta situationen vad gäller kreditförsörjningen, vad gäller stabiliteten i betalningssystemet. Fastighetsskatten för kommersiella lokaler slopas den 1 januari 1993. Avskattningsreglerna för banksektorn har förändrats så att de kan användas på det sätt som gäller övriga företag. Och vi har möjliggjort en ombildning av utländska bankers dotterbolag till filialer utan skattekonsekvenser, vilket kan förbättra förutsättningarna för en kapitalförsörjning.

De problem som har uppstått har lett till att staten tvingats gå in i vissa enskilda kreditinstitut. Staten har ett ägaransvar vad beträffar Nordbanken, och det ägaransvaret har naturligtvis inneburit ett kapitaltillskott, som har beslutats av riksdagen. Första Sparbanken fick för ungefär ett år sedan stora ekonomiska problem. Även i det avseendet fick staten gå in med stödåtgärder av olika slag, och i höstas fick vi information om situationen i Gota Bank.

I samtliga dessa fall har vi haft ett informationsutbyte med Socialdemokraterna när det gäller de åtgärder som sedermera har vidtagits efter enskilda beslut av riksdagen.

När vi har bedömt utvecklingen har det stått klart under rätt lång tid att situationen var så allvarlig att mycket talade för ett generellt åtagande från statens sida. Det var emellertid viktigt att inte i förtid utfästa ett sådant åtagande, därför att det i sin tur skulle ha skapat större oro i sig. Det gällde att vid rätt tidpunkt gå in och avisera det som nu har förelagts riksdagen.

De förslag som har tagits fram har som syfte att man för det första ser till att insättarna i det svenska banksystemet skall känna sig trygga och för det andra ser till att kreditförsörjningen fungerar på ett tillfredsställande sätt, vilket ju inte minst är viktigt för de mindre och medelstora företagen. För det tredje är syftet att se till att förtroendet för hela betalningssystemet såväl i Sverige som utomlands skall kunna bevaras. De förslag som läggs fram i propositionen har utarbetats efter samråd med Socialdemokraterna. En remissomgång har också genomförts, vilket framgår av propositionen.

Förslaget innebär att staten garanterar att banker och vissa andra kreditinstitut som anges i propositionen kan fullgöra sina förpliktelser i rätt tid. Detta är ett åtagande som måste göras för att vi skall kunna uppnå målsättningarna om trygghet för insättare och andra fordringsägare, en fungerande kreditförsörjning och ett förtroende för hela betalningssystemet.

Det finns naturligtvis problem förknippade med att staten går in på det vis man nu gör. Ett är att när staten gör ett åtagande för vissa delar av ekonomin, uppkommer naturligtvis en risk för snedvridning konkurrensmässigt. Detta är ofrånkomligt. Det gäller naturligtvis att avväga förslagen, så att

man minimerar eventuella risker för snedvridning. Men det är självfallet inte möjligt att lämna en omfattande garanti för hela den svenska ekonomin. Det kommer alltså att bli fråga om gränsdragningar. Då gäller det att se till att gränsdragningen blir så snäv som möjligt för att ändå uppnå syftet med förslagen, att garantera betalningssystemets stabilitet.

Det är också viktigt att se till att det skapas förutsättningar för så snabb återvinning som möjligt för de insatser som staten kan komma att göra i olika former, att genom avgifter för garantier, genom återvinning för eventuella lån och andra stödformer se till att statens, och därmed skattebetalarnas, kostnader minimeras. Det är självklart en grundmålsättning för de förslag som läggs fram. Det är också någonting som är oerhört viktigt för att minimera eventuella risker för snedvridning. Det gäller alltså för de institut som kommer att ha en överlevnad att veta att man inte kan utnyttja situationen till att skaffa sig konkurrensfördelar. Staten kommer att begära återvinning, avgifter, för att täcka de förluster som annars skulle ha uppkommit.

Det gäller naturligtvis för de institut som inte har en överlevnad på sikt att genomföra en avveckling, självfallet i ordnade former och med den garanti staten har lämnat. Också detta är viktigt för att minimera risken för konkurrenssnedvridning.

Det är viktigt att se till att inte den uppkomna situationen leder till att man börjar ifrågasätta de naturliga och riktiga marknadslösningarna. Den avreglering av kreditmarknaden som genomfördes var som jag tidigare sagt nödvändig och önskvärd. Den borde ha genomförts i en annan ekonomisk miljö. Där ligger problemet.

Vi hade en höginflationsekonomi. Vi hade ett skattesystem som av en del betecknades som perverst, och i det här avseendet fick det motsvarande effekter. Det är där problemen ligger, inte i avregleringen. Den måste ligga fast och måste fördjupas på andra områden.

Mot den bakgrunden är det också självfallet att vid tillämpningen av stödformerna i det längsta undvika att staten kommer att bli ägare till delar av eller hela banker eller andra kreditinstitut. Syftet är naturligtvis att inom marknadslösningarnas ram klara de problem som vi måste klara.

Sammanfattningsvis: 80-talets ekonomiska utveckling har skapat de problem vi i dag står inför. Det finns anledning att i annat sammanhang utvärdera dessa orsaker mer noggrant. I dag måste vi ta ställning till hur vi löser problem som har uppkommit, garanterar trygghet för insättare, garanterar kreditförsörjningen och bevarar stabiliteten i betalningssystemet. Det är mot denna bakgrund regeringen har lagt det förslag som lämnas till riksdagen i dag.

Anf. 35 TALMANNEN:

Sveriges riksdag gästas av en delegation ledamöter från Ålands landsting, och vi hälsar dem hjärtligt välkomna.

Anf. 36 JOHAN LÖNNROTH (v):

Fru talman! Skattebetalarna har gått in med stödåtgärder på många miljarder i det finansiella systemet. Nu skall nya garantier utfästas. Jag förstår väl att det är nödvändigt att garantera insättarnas pengar i bl.a. banksyste-

met. Nu säger statsrådet Lundgren att vi också skall ha en återvinning av de pengar som skattebetalarna har plöjt in, bl.a. genom att avgifter sätts på olika garantier. Det kan förmodligen handla om ganska små summor som vi kan få tillbaka på det sättet, jämfört med alla de miljarder som kommer att plöjas in.

Vi har ett annat exempel. I USA hade man en rad sparbankskrascher där de statliga myndigheterna – för det var väl myndigheterna – mer eller mindre ofrivilligt fick ta över bl.a. stora delar av det fastighetsinnehav som sparbankerna hade. Jag läste för inte så länge sedan en uppgift om att det finansiella läget för den federala budgeten i USA genom detta ofrivilliga ägande faktiskt är bra mycket bättre än det annars skulle ha varit, i och med att fastighetspriserna återigen börjar stiga.

Det finns också de som har gjort bedömningen, att om vi så småningom och förhoppningsvis får en ny högkonjunktur i mitten och slutet på 90-talet, kan bl.a. fastighetsvärden komma att stiga ordentligt, och då kan de banker som mer eller mindre ofrivilligt har fått del av alla de panter som har förfallit i kreditsystemet bli mycket rika.

Min fråga till Bo Lundgren är: Vad avser statsrådet att göra för att skattebetalarna skall få ta del också av dessa stora vinster och därmed verkligen få en rejäl återvinning på de inpumpade skattepengarna?

Anf. 37 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Det är en intressant tanke, för att komma inte minst från Johan Lönnroth, att staten i stor skala skulle ägna sig åt risktagande på fastighetsmarknaden. Jag kan inse att bedömningen på sikt måste vara att den prisnivå som gäller nu kanske inte kommer att gälla om tio år. Det finns möjligheter att göra vinster.

Men svaret från min sida är enbart att det finns två möjligheter om vi tittar på institut och banker som kommer i behov av stöd. Den ena möjligheten är att instituten som sådana har överlevnadsmöjligheter. Då gäller det naturligtvis för oss att på olika sätt, inte bara genom garantiavgift, utan också genom återvinningsmöjligheter på annat vis, kunna få tillbaka det som satsas av skattebetalarna på i princip kommersiella villkor.

I det andra fallet, dvs. banker och institut som inte bedöms ha en långsiktig överlevnad, är det viktigt att få en sådan avveckling, i ordnade former, att man klarar målet. Men också där måste man minimera kostnader och risker för snedvridning.

Det har funnits en diskussion om att staten i stället skulle gå in och ta över de tillgångar vars pantvärde har minskat och på det viset lösa problemet tillfälligt. Lika litet som jag tror att staten är bra som ägare av banker, tror jag att staten skulle vara en bra fastighetsförvaltare. Men självklart gäller det för oss och den nya myndighet som enligt förslagen etablerats att se till att skattebetalarnas intressen tas till vara i så stor utsträckning som man kan göra. Det är också ambitionen.

Anf. 38 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Herr talman! Statens ansvar att i det här fallet ställa upp för insättarna tycker jag är självklart. Det jag skulle vilja fråga om är i stället vilka villkor man ställer för bankerna.

Bankerna får hjälp. Hjälpen kommer egentligen från medborgarna, från skattebetalarna. Bankerna i sin tur reagerar något överdrivet genom att slå ihjäl sina egna kunder, dvs. man sätter företag i konkurs helt i onödan, och man för en mycket dålig politik över huvud taget. Å ena sidan får man stor nytta av det s.k. samhällsansvaret, å andra sidan tar man inget ansvar själv. Det är en besk kritik mot bankerna. Detta kan vi inte lösa här.

Men staten kan delvis lösa problemet genom att ställa upp villkor för bankerna. Man kan villkora det stöd som man ger, exempelvis genom att kräva klara förändringar av hur bankerna behandlar konkurser och själva driver fram konkurser. Vi har bl.a. föreslagit en konkursgarantifond för att få en lösning på detta. Man kunde använda löntagarfondsmedlen en gång till, för något vettigt. Bankerna sköter inte sitt jobb. När ni har givit dem den här hjälpen måste ni se till att de sköter sitt jobb.

Kommer ni verkligen att föra en lågräntepolitik, kommer Riksbanken att göra det, eller kommer Dennis att fastna halvvägs, som i Finland? Det vore skandalöst, i så fall.

Det är den del som handlar om vad ni gör. Men även där måste man ställa krav på bankerna, för den ränta som betalas ut beror dels på det allmänna ränteläget, dels på den vinst som de vill ha täckning för. Den ränta som de åstadkommer har varit uppe i 7 %.

Skatteministern säger här att man kan åstadkomma en förändring genom konkurrens. Det finns ingen konkurrens mellan banker i dag över huvud taget. I så fall hoppas jag att det kommer in utländska banker och åstadkommer den konkurrensen.

Anf. 39 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag kan först notera att de ändrade förvärvsregler som regeringen har lagt fram förslag om, liksom de förändrade skattereglerna för omvandling till filialer, syftar just till att öppna möjligheterna för konkurrens. När den svenska marknaden bedöms som intressant kommer det naturligtvis också att finnas ett utländskt intresse av att konkurrera.

Jag delar uppfattningen att marginalerna är otillfredsställande stora. Det gäller inte bara Sverige. Det gäller också andra länder, där det finns problem inom den finansiella sektorn. Hanteringen av den finansiella sektorns allmänna problem är ett globalt bekymmer. Det finns inte möjlighet att hinna med det här.

För att beta av frågorna bakifrån är det självklart att såväl regering och riksdag som riksbank måste föra en balanserad ekonomisk politik. Det innebär att man undviker extremer av både det ena och det andra slaget. En extrem lågräntepolitik skulle innebära att vi med dagens flytande valutakurs, som åtminstone av mig och regeringen är önskad, fick kraftiga inflationsimpulser i den svenska ekonomin och därför en uppgång på den långa räntesidan till följd av en högre inflationstakt. Det gäller att föra en mycket balanserad politik som innebär att man strävar efter att skapa utrymme för så låga räntor som möjligt, men med bevarad trovärdighet för antiinflationspolitiken. Där tror jag att vi rimligen måste vara överens. Det handlar inte bara om sexmånadersräntan, utan det gäller även längre ränteperioder för att klara investeringarna.

Det är naturligtvis viktigt att vi påpekar för banksektorn, att i den mån staten nu gör detta åtagande måste man därigenom, genom att få andrum, kunna ta sitt ansvar för kreditförsörjningen. Jag har vid flera tillfällen framfört detta och gör det gärna från talarstolen också. Däremot är det oerhört svårt för oss att gå in – vi skall inte heller göra det – och tala om att man skall föra en viss form av kreditpolitik. Då tar vi över ansvaret för kreditprövningen från bankerna. Vi skall kräva en normal, rimlig och riktig kreditprövning. Det ligger också i bankernas intresse vad gäller såväl företagare som privatpersoner att pröva om konkursen är den riktiga vägen att gå. Det kan ur bankens eget perspektiv vara rimligt att välja andra lösningar. Det vi nu har gjort är att ge dem möjlighet att ta ställning till sådana här saker i större lugn och ro i ordnade former.

Anf. 40 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Herr talman! Med anledning av det sista statsrådet sade vill jag fråga: Kommer regeringen att vara med på att ta stärkta tag i de utredningar som nu pågår om konkurser och liknande – det finns pågående utredningar, obeståndsutredning och vad de nu heter – för att skydda leverantörerna? De försvinner ju, och det är det som är problemet.

Beträffande lågräntepolitik: Den korta räntan sätter ju Riksbanken. Jag har inte sett några signaler om att man tänker sätta låga räntor. Den långa räntan sätts därefter av marknaden, beroende på vilken politik regeringen för.

Min fråga är: Kommer regeringen att köra stenhårt med att ha en lågränteprofil på sina åtgärder? Har regeringen några signaler om att Riksbanken är med på det, eller är det kris under uppsegling?

Anf. 41 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Riksbanken formulerar sin kreditpolitik med utgångspunkt i vad som i övrigt gäller beträffande finanspolitik och den ekonomiska situationen i stort. Regeringens inriktning är naturligtvis att genom de strukturella åtgärder som måste vidtas i den svenska ekonomin skapa förutsättningar för en så låg ränta som möjligt. Om man driver ner räntenivån under vad marknaden är beredd att acceptera med utgångspunkt i det ekonomiska läget och den ekonomiska politiken, tenderar det att på marknaden leda till en bedömning om högre inflation och högre lång ränta. Det krävs alltså en balanserad politik.

Vi fortsätter att ta itu med obalanserna, dra ner på den offentliga sektorn och skapa förutsättningar för expansion inom den privata konkurrensutsatta sektorn. Det är grunden för att klara räntenivån.

Insolvensutredningen ligger så att säga inte under mig. Den utredningen kommer att presentera sina förslag senare. Syftet är självfallet att förbättra situationen vad gäller konkurseffekterna både för dem som drabbas direkt och för dem som drabbas indirekt.

Vad gäller leverantörer och andra fordringsägare skall vi aldrig driva – där tror jag inte heller att vi har delade meningar – politiken så långt att man tar över leverantörernas viktiga roll att bedöma kreditvärdigheten. Det måste till en balansgång här.

Herr talman! Det är tillfredsställande att få information så tidigt som möjligt här i riksdagen i denna mycket viktiga fråga. Det är också tillfredsställande att regeringen har tagit sitt ansvar och reagerade snabbt för att garantera stabiliteten på finansmarknaden.

Hur vi lyckas framöver beror på hur vi hanterar bostadsmarknaden. Mycket av kapitalet är bundet just i fastigheter. Det vore naturligtvis oerhört olyckligt om många egnahemsägare finge lämna sina hus, om många hyresgäster finge flytta och fastigheterna ställdes tomma. Det skulle kunna ställa till ytterligare problem på finans- och kreditmarknaden.

Jag skulle därför vilja fråga statsrådet om regeringen har diskuterat med bankerna om t.ex. ett moratorium för egnahemsägare eller verkligen för bankerna betonat deras ansvar för att hantera situationen för t.ex. villaägare som har en besvärlig likviditetssituation för tillfället men som kanske kan klara ut situationen med moratorium tills fastighetsvärdet har stigit igen.

Vidare vill jag fråga om staten och regeringen har ställt krav på motprestationer nu när man ger bankerna stöd så att finansieringsinstituten och andra klarar den kreditförsörjning som är nödvändig för byggnationen i hela landet. Det är viktigt att den fungerar så att vi inte får besvär med kreditförsörjningen. Det påverkar också finansmarknaden.

Herr talman! Det Agne Hansson tar upp är ett av skälen till att vi bedömt det förödande felaktigt att höja fastighetsskatten i dagsläget. Det skulle lägga ytterligare kostnader på just bostadssektorn, och det är inte speciellt önskvärt.

Regeringen kan inte, och bör inte, lägga ett formellt moratorium när det gäller egnahemsägare generellt. Det jag har gjort är att i olika sammanhang förklara för kreditinstituten vikten av att de för sin egen skull klarar ut besvärliga situationer för både villaägare och företagare. Det kan nämligen vara så att den som förlorar mest i en konkurs är den som sitter med en bankpant, litet beroende på hur panten ser ut. Jag är medveten om att det finns problem med flera fordringsägare i finansieringsbilden. Då förutsätter jag att dessa fordringsägare också har ett intresse, eftersom det finansiella systemet är så integrerat, av att komma fram till en gemensam vettig lösning. Detta har jag i olika sammanhang försökt framhålla.

Någon reglering i det här avseendet är inte möjlig. Det tror jag inte heller att Agne Hansson menade. Vi kan inte heller ställa enskilda kreditbeslut som villkor för stöd. För övrigt har inte stöd utgått till andra än Nordbanken och Första Sparbanken enligt det system som vi håller på att diskutera. Det ligger självfallet i bankernas och institutens eget intresse att klara ut situationen. Deras möjlighet förbättras genom det här generella åtagandet.

När det gäller finansieringen blir svaret till Agne Hansson ungefär det samma: Vi måste naturligtvis göra det vi nu gör med utgångspunkt i att trygga kreditförsörjningen. Då måste vi informera bankerna och andra, om det inte har framgått klart, att det ligger på dem att klara av kreditförsörjningen i framtiden för de olika sektorer som behöver krediter.

Anf. 44 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Jag vill betona det som statsrådet säger, att det är oerhört viktigt att det framgår klart, för det finns en risk att man nu enbart ser på sin egen situation så att det ger problem på det här området. Vilka åtgärder på bostadsmarknaden som bör vidtas skall vi kanske inte ta upp en diskussion om här, men det har naturligtvis en oerhört stor betydelse för fördelningen av bördorna på marknaden, inte minst för de sämst ställda. Det kan få effekter på finansmarknaden på sikt. Där finns kanske fler fördelningsåtgärder att diskutera. Har man funderat på det?

Anf. 45 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Nu börjar vi komma långt ifrån dagens ämne. Jag tror att vi i annat sammanhang får ta upp den diskussionen. Vad gäller målsättningen att få en rättvis fördelning är självfallet Agne Hansson och jag överens.

Anf. 46 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Vi har fått en väldigt viktig information i dag. Det är faktiskt en unik åtgärd att staten går in och engagerar sig på ett så grundläggande sätt i det hittills fria svenska bankväsendet. Jag har uppfattat det så att det här är en tillfällig lösning och att man så snart det någonsin går skall försöka avveckla systemet.

Jag ser dock en uppenbar risk att det blir en permanent ordning. Det är svårt för de svenska bankerna att komma loss ur det träsk som de själva har försatt sig i. De har visserligen marginaler, men det krävs enorma marginaler för att klara sig ur situationen. Situationen blir ännu svårare nu när utländska banker har möjlighet att etablera sig i Sverige. Här uppkommer ett speciellt problem mellan svenska och utländska banker med tanke på att konkurrensen inte får snedvridas. Jag ser detta i ett EES-perspektiv. Detta leder mig till att ställa tre frågor:

För det första: Får denna tillfälliga lösning bli permanent?

För det andra: Vid risk för att den skall bli permanent, är det då bättre att avveckla en eller flera banker?

För det tredje: Är propositionen förenlig med de antidiskrimineringstan-
kar i konkurrenshänseende som stadgas i EES-avtalet?

Anf. 47 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag förutsätter att en nation har rätt att klara problemen för att få ett fungerande betalningssystem. EES-avtalet kan knappast kräva att vi skall ha en annan situation vad gäller den svenska ekonomin.

Jag vill kommentera några av de utgångspunkter som Bengt Harding Olson hade. Han talade om det hittills fria banksystemet. Utgångspunkten är, som framgick av mitt anförande, att vi även i fortsättningen skall ha fria och självständiga banker enligt den marknadsekonomiska lösning som är rimlig.

Sedan sade Bengt Harding Olson att det är svårt för bankerna att komma loss från det träsk som de har försatt sig i. Vi skall naturligtvis inte förringa det ansvar som resp. bank har för de beslut som har fattats där. Vi får inte heller glömma det politiska systemets ansvar. Om 80-talet präglades av en ekonomisk politik med höga marginalskatter och en inflationsekonomi som

skapade grunden för fastighetsspekulation, är det självklart att det politiska systemet har huvudansvaret. Att avregleringen av kreditmarknaden skedde vid felaktig tidpunkt är en sak, men även där bär det politiska systemet ansvaret. Kanske hade regleringarna behållits under en för lång tid. Vi skall vara noga med att se till att skuldbördan läggs där den hör hemma. Huvudansvaret ligger i det politiska systemet, som skapade förutsättningar för det som har inträffat.

Självfallet är inte detta system avsett att vara permanent. Å andra sidan får avvecklingen av systemet inte ske på ett sådant sätt att man riskerar fordringsägarnas intressen. Det framgår klart av propositionen. Det får bara ske efter ett nytt riksdagsbeslut. Det gäller för oss att se till att både svenska och utländska investerare och fordringsägare blir medvetna om att det svenska finansiella systemet kommer att vara starkt till följd av dessa åtaganden. Bankerna kommer att i rätt tid kunna infria sina förpliktelser. Det är A och O i propositionen. Därom råder inget tvivel.

Visst kommer det att finnas förutsättningar att avveckla det här systemet i ordnade former, utan att fordringsägare blir lidande i framtiden. Vi har i grunden tekniskt bra utvecklade banker i Sverige. Vi har stora förutsättningar för ett fungerande banksystem, när väl krisen har genomlidits.

Anf. 48 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Jag sammanfattar det på det sättet, att det inte är tänkt att det skall bli någon permanentning. Man är alltså beredd att i denna situation på ett eller annat sätt verka för att vissa svenska banker avvecklas, om än i ordnade former. Slutligen uppfattar jag det som att det inte skulle vara någon konflikt med EES-avtalet. Jag hoppas att det är riktigt.

Allra sist en tillägsfråga: Det här är en tillfällig och ej permanent lösning. Kan man få någon tidsplansangivelse här, i varje fall som en målsättning för när regeringen tänker avveckla den här i grunden ändå väldigt olyckliga garantin, som skattebetalare och regeringen har tvingats att ge till bankerna?

Anf. 49 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Det går inte att i förväg ange en tidsplan. Tidsplanen styrs av utvecklingen. Garantin måste vara, och är, hundra procentig. Det svenska systemet innebär att banker och de institut som omfattas av garantiåtagandet skall fullgöra sina förpliktelser i rätt tid. En bortlyftning av stödsystemet kan bara ske så att fordringsägarna inte riskerar någonting. Detta får styra valet av tidpunkt.

Anf. 50 HARALD BERGSTRÖM (kds):

Herr talman! En effekt av bekymren i bankvärlden och i banksystemet i Sverige är ju att fastighetsvärdena drastiskt har gått ned. Småföretagen lider av detta på ett speciellt sätt.

Ett företag har ofta sin säkerhet för t.ex. en checkräkningskredit just i den fastighet som företaget äger. Det har nu hänt vid ett flertal tillfällen att företagen i fråga har fått en begäran om att sänka en utnyttjad checkräkningskredit på en miljon kronor till exempelvis hälften med mycket kort varsel.

Det här är en mycket besvärande situation, och ganska många företag har tvingats till likvidation på den grunden. Vi har diskuterat detta problem i kds småföretagarråd, och vi har diskuterat det med företagare. Vi har luftat en tanke om en kreditmarknadsnämnd som skulle kunna sätta ett tryck på bankerna att agera etiskt och inte uppträda så kortsiktigt.

Det finns något liknande när det gäller aktiehandeln. Man införde efter Leo-affären, om jag har uppfattat det rätt, en aktiekreditnämnd. Jag skulle gärna vilja höra statsrådets kommentar till en sådan åtgärd. En sådan nämnd skulle inte vara tvingande, men vi menar att den skulle verka sanerande i branschen.

Anf. 51 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Låt mig först säga att krisen i den finansiella sektorn är en följd av att fastighetspriserna gick ned, vilket i sin tur är en följd av vad som inträffade under 80-talet med t.ex. uppblåsta priser.

Det är klart att det för ett institut med säkerheten i en fastighet vars värde har minskat dramatiskt finns skäl att fundera kring hur mycket belåning man kan acceptera. I det exempel som Harald Bergström nämnde måste det rimligen i inledningsskedet ha varit en mycket hög belåning på fastigheten med mycket små marginaler. Det gäller ju att ha vissa marginaler.

Vad beträffar den principiella frågeställningen har jag sagt flera gånger tidigare att det gäller att förklara för banker och de institut som omfattas av åtagandena att deras motprestation måste vara att fungera normalt och rationellt när det gäller kreditförsörjningen. Det är självklart. Jag tror inte att en nämnd kan gå in och överpröva enskilda kreditbeslut i banksektorn. Det ansvaret måste tas av handläggarna. Däremot måste handläggarna få veta att det är en normal situation och att de skall utgå från en normal kreditförsörjning.

Anf. 52 HARALD BERGSTRÖM (kds):

Herr talman! Vi tänker oss inte att en sådan nämnd skulle ges möjlighet att överpröva beslut eller gå in med direkt ekonomiska åtgärder. Den skulle kunna brännmärka en banks agerande, och det skulle, menar vi, i långa stycken vara tillräckligt för att en sanerande effekt skall uppstå.

Anf. 53 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Inte heller i detta avseende tror jag att det är lämpligt att ha en institution som talar om vad som var rätt eller fel i ett enskilt kreditbeslut. Det viktiga är att den banksektor som existerar och som kommer att existera inser vilken dess uppgift är. Det tror jag också att den kommer att göra.

Anf. 54 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Jag har två mindre frågor. Först vill jag fråga om omfattningen av garantin och vilka som kan komma in fråga.

Det har i massmedia förekommit uppgifter om att det finns andra typer av kreditinstitut och sparkassor som inte skulle komma att omfattas av den här garantin. Jag tänker bl.a. på JAK, som nämndes i Dagens Nyheter häromdagen. Den är i och för sig en liten kredit- och sparkasseinstitution, men den

skulle inte omfattas av bankgarantin. Samma sak gäller för HSB:s Riksförbunds sparkasseverksamhet, som – om jag har förstått saken rätt – inte skulle komma att omfattas. Statsrådet kan kanske reda ut om även den här typen av kreditinstitut och sparkassar kan komma att omfattas av garantin.

När man från nu statens sida går in och utformar eventuella hjälpåtgärder, kommer regeringen då att driva frågan om de s.k. fallskärmsavtalen? Tänker man resonera med bankledningarna om huruvida det finns möjlighet att pröva, jämka eller avskaffa fallskärmsavtalen?

Anf. 55 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Av de skäl som jag inledningsvis redovisade bör omfattningen vara så snäv som möjligt. Det är viktigt att rikta åtagandena mot de institut som är av avgörande betydelse i betalningssystemet. Om man drar en annan gräns, kan det snart uppstå en situation där det är omöjligt att göra en rimlig avgränsning, vilket i sin tur leder till andra effekter. Detta gäller för svenska banker och de kreditinstitut som redan tidigare har angivits i en promemoria. Någon utvidgning föreslås inte i propositionen.

Fallskärmsavtal är avtal som har träffats och som är civilrättsligt bindande. Hur illa vi än tycker om en del av dessa avtal tror jag inte att någon vill att Sveriges riksdag genom att gå in och ändra i civilrätten skall försöka att bryta dessa avtal. Det tror jag inte att någon av oss här egentligen vill. Däremot finns det anledning att diskutera om det finns möjlighet att förändra fallskärmsavtalen. Det har ju skett när det t.ex. gäller Nordbanken, där staten har ett direkt ägaransvar. I fråga om övriga företag kan jag inte bedöma i vilken mån det är möjligt att på något annat sätt förändra sådana avtal.

Anf. 56 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Det finns ju i avtalslagen paragrafer som innebär att man kan göra jämkningar av avtal. Jag vet att finansministern i olika sammanhang har sagt att frågan skall utredas och att man skall gå till botten med den. Här finns det möjligheter att även i de banker där staten inte är huvudägare ta upp en diskussion om huruvida bankledningarna har gjort allvarliga provningar om att se över avtalen. Det är klart att lagen måste följas. Om ett avtal har ingåtts, måste det respekteras, men det finns ju en ventil i lagen som medger jämkning eller omförhandling av ett avtal.

Anf. 57 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag inser att tiden flyter, men jag tycker att detta är viktiga frågor.

Vi har all anledning att fundera över om det från ägarsynpunkt finns möjligheter att göra någonting åt de avtal som tidigare har träffats. Det är i och för sig förvånande att den förra ansvariga politiska ledningen accepterade sådana avtal, men det kan ju alltid diskuteras. Men vi skall undersöka vilka möjligheter som finns att hantera situationen.

När det gäller stödåtgärder beträffande andra banker och institut finns det anledning att fundera kring dessa frågor. Längre än så vill jag inte gå i dag.

Anf. 58 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Statsrådet Lundgren använde återigen begreppet marknadssystem och marknadslösningar. Fallskärmsavtalen hade ju slagits ut av marknadssystemet, om det hade fått fungera för de banker som egentligen borde ha "gått i putten". Ni fattade tidigare ett beslut om att man garanterade Nordbankens privata ägare ett visst minimipris när de skulle sälja ut sina aktier. Det var också i strid med marknadslösningen.

Jag skulle vilja pröva följande tolkning av statsrådets inställning och definition av marknadssystem: Det politiska systemet har huvudansvaret för det finansiella systemets problem när det går dåligt. Men det politiska systemet har ingen rätt att ta någon som helst del av det finansiella systemets vinster, när systemet fungerar bra.

Är statsrådets definition av marknadssystem rätt tolkat?

Anf. 59 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Den definition som Johan Lönnroth anförde får stå för honom.

Jag vet inte om vi har olika utgångspunkter när det gäller det sätt på vilket man bör organisera en ekonomi, eller rättare sagt hur en ekonomi skall kunna vara organiserad. En sak vet vi, nämligen att marknadslösningar är överlägsna varje form av politisk styrning. Erfarenheterna är alltför tydliga i det avseendet. Självfallet finns det ansvar som går utanför det som marknadslösningar kan hantera. Det är därför som staten har varit tvungen att gå in för att garantera betalningssystemets stabilitet.

Avslutningsvis vill jag bara notera att det förslag som nu har framlagts för riksdagen tyvärr är nödvändigt. Det är inget förslag som är önskat, vare sig av mig eller andra i regeringen. Det är en följd av vad 80-talet med hög inflation och med alltför höga skatter medförde för svensk ekonomi, vilket i sin tur ledde fram till fastighetsspekulation. Nu måste vi lösa de problem som har uppkommit för att garantera insättarna, för att se till att kreditförsörjningen fungerar och för att garantera betalningssystemets stabilitet.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1992/93:1 och fråga 1992/93:235 om dispenser från svenska sanktioner mot Sydafrika

Anf. 60 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Hans Göran Franck har i en interpellation till utrikesministern ställt ett antal frågor om dispenser från svenska sanktioner mot Sydafrika. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Jag besvarar i detta sammanhang även den fråga om sanktionerna mot Sydafrika som Margareta Viklund har ställt till mig.

Låt mig först slå fast: Det är riktigt som Hans Göran Franck anför i sin interpellation, att förslagen i prop. 1991/92:146 byggde på den parlamentariska delegationens rapport. I propositionen lämnades även en redogörelse

*Svar på
interpellation
och fråga*

för gällande sanktionsåtgärder mot Sydafrika och för regeringens bedömning och ställningstagande i frågan om deras avskaffande. Bedömningen gjordes, mot bakgrund av utvecklingen i Sydafrika, att de svenska sanktionerna och restriktionerna borde upphävas steg för steg under vissa förutsättningar. Vad gäller handelsförbudet konstaterade regeringen att det i avvägningen mellan skilda önskemål och krav vad gäller tidpunkt och avveckling var rimligt att ta hänsyn till det stora behovet av ekonomisk tillväxt och utveckling i Sydafrika. Vidare gjorde regeringen den bedömningen att det var rimligt att en avveckling av Sveriges sanktioner inleddes genom upphävande av förbudet mot handel när en bindande överenskommelse träffats om en interimregering. Riksdagen har ställt sig bakom detta.

Hans Göran Franck framhåller i sin interpellation att den socialdemokratiska oppositionen och regeringspartierna enades om en precisering och skärpning av kriterierna för dispensgivning i utrikesutskottets betänkande 1991/92:UU13.

Jag delar inte Hans Göran Francks uppfattning på den punkten. I utrikesutskottets betänkande anføres bl.a.:

”Utskottet noterar det som Sydafrikadelegationen angett om att regeringen bör utnyttja sin möjlighet att lämna dispens från investeringsförbudet under den tid som återstår till dess att detta slutligt kan upphävas.

Utskottet utgår från att avsikten med denna hållning, liksom beträffande dispensförfarandet generellt, inte är att frångå gällande sanktioners syfte, men att ge ett visst utrymme för en tillämpning avpassad till utvecklingen i Sydafrika.”

Men nu till de av Hans Göran Franck ställda konkreta frågorna. Jag vill först ta upp i vilken utsträckning dispensgivning har förekommit och på vilka grunder.

Regeringen kan enligt gällande lagstiftning i enskilda fall medge undantag från handelsförbudet. Sådana undantag kan komma i fråga om ett upprätthållande av förbudet skulle medföra effekter som är ägnade att motverka syftet med förbudet eller om det i övrigt finns särskilda skäl.

Hittillsvarande praxis har varit att dispens i allmänhet lämnas för export av varor inom det medicinska och humanitära området. Sedan april 1992, och efter samråd med Sydafrikadelegationen, har regeringen dessutom medgett undantag för viss utförsel av varuprover, för transiteringstrafik och då starka sysselsättningsskäl kunnat åberopas.

Vidare frågar Hans Göran Franck om regeringen avser att ta upp dessa principiella frågor om dispenser från Sydafrikasanktionerna för samtal i utrikesnämnden.

I samband med Nelson Mandelas besök i Stockholm i maj 1992 konstaterades att Sverige och Norge var de enda länder som hade kvar generella förbud mot handel med Sydafrika. Från svensk sida noterades att det faktum att praktiskt taget alla andra länder avvecklat sina handelssanktioner leder till avsevärda nackdelar för svenska företag. Regeringen klargjorde därför i anslutning till och under samtalen med Nelson Mandela att den avsåg att överväga en mer liberal praxis vad gäller dispenser från handelsförbudet i avvaktan på ett beslut om sanktionernas upphävande.

Utvecklingen i Sydafrika under sommaren och hösten har innehållit både

negativa och positiva element. Ett avgörande steg i rätt riktning togs emellertid den 26 september då president de Klerk och Nelson Mandela under-tecknade en särskild överenskommelse som bl.a. innehåller stadganden om tillsättande av en interimregering.

En serie kontakter har därefter tagits mellan regeringen de Klerk och andra parter i Sydafrika, med sikte på att kunna återuppta multilaterala förhandlingar med syfte att tillsätta en interimregering och utlysa val till en konstituerande församling.

I ljuset härav, med tanke på sysselsättningsläget i Sverige och mot bakgrund av den parlamentariska delegationens rapport har regeringen beslutat att tillämpa en mer liberal dispenspolitik. Dispens medges numera också om ett upprätthållande av handelsförbudet skulle leda till avsevärda nackdelar för svenska företags möjligheter att verka i Sydafrika och till betydande konsekvenser för produktion och sysselsättning i Sverige. I sådana fall bör det liksom hittills ankomma på det enskilda företaget att visa att handelsförbudet får sådana följder.

Regeringen fattade mot bakgrund härav den 29 oktober beslut om dispenser för ett antal företag. Det säger sig självt att dessa beslut i hög grad har välkomnats av de berörda företagen och deras anställda.

Beslutet har i sedvanlig ordning föregåtts av samråd med den parlamentariska Sydafrikadelegationen och i Utrikesnämnden.

Anf. 61 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Tack för svaret. Jag vill emellertid uttrycka min starka kritik mot att regeringen har beslutat införa en liberalisering av sanktionspolitiken genom att bevilja ett mycket stort antal dispenser mot handelsförbudet. I år har inte mindre än 38 dispenser bifallits. Endast i tre fall har avslag skett. Av dessa fall har Kommerskollegium avstyrkt i elva fall där regeringen har bifallit.

Den generella dispensen till Atlas Copco är särskilt allvarlig. Den utgör en avvikelse, inte bara från lagstiftningens syfte utan också, enligt min mening, från riksdagens beslut i juni detta år. Beslutet om dispens innebär ett kringgående och en avvikelse från den restriktivitet som skall iakttas vid dispensgivning.

Jag anser att detta inte får upprepas. Men risk föreligger att andra företag kommer att återopa detta fall i samband med nya dispensansökningar som nu kan förväntas i ökat antal. Sandvik har redan gjort en ansökan om en generell dispens. Motiveringen till regeringens ställningstagande i denna fråga är om möjligt ännu sämre än själva beslutet.

Jag gjorde nyligen, tillsammans med en västeuropeisk delegation, ett besök i Sydafrika, just då beslutet om dispenser fattades. Det väckte starka reaktioner, inte bara hos ANC utan även bland andra företrädare för Rörelsen för ett demokratiskt och icke-rasistiskt Sydafrika. Kyrkoledaren Franck Cichane är representativ för denna opinion. Han uttryckte sin starka kritik.

I detta sammanhang vill jag referera ett uttalande från ANC-ledningen: Situationen i Sydafrika är mycket instabil. De som motsätter sig demokrati i vårt land tar varje tillfälle att underminera processen. Tragiskt nog kommer

fallet Atlas Copco att stärka de antidemokratiska krafterna, och det är möjligt att dessa kommer att använda det till att bli omedgörliga i processen.

Vilken kommentar har statsrådet till detta?

Statsrådet har en, enligt min uppfattning, för regeringens beslut tillrättalagd uppfattning om situationen i Sydafrika.

Jag vet inte i vilken utsträckning som Ulf Dinkelspiel följer amerikansk politik. Men det har väl inte förbigått honom att USA:s nye president Bill Clinton har uttalat sig för en skärpning av USA:s sanktionspolitik. Jag anser att Sverige i detta mycket allvarliga läge inte skall göra reträtter i sanktionspolitiken.

Det gäller nu att på allt sätt stödja kampen för att Sydafrika snarast får en demokratisk icke-rasistisk konstitution, kan genomföra fria och demokratiska val och äntligen få en brett förankrad demokratisk regering på plats. Det gäller att nu ge allt tänkbart stöd åt ANC och andra demokratiska krafter som samarbetar med ANC. Det var också detta som president Clinton förordade. Delar handelsministern Bill Clintons ståndpunkter?

Under mitt besök kunde jag konstatera att den sydafrikanska regeringen, som saknar legitimitet, genomför ständiga manövrer för att sabotera demokratiseringsprocessen och angripa främst ANC, dess medlemmar och samarbetspartner med metoder som står helt i strid mot vad respekt för demokrati och mänskliga rättigheter kräver.

Den sydafrikanska regeringen, dess polis och dess säkerhetsstyrkor är i hög grad ansvariga för det massiva våld som utövas. Regimen gör ständiga kast i sina positioner. Vid besöket i Sydafrika samtalade vi med de Klerks minister Rolf Mayor, som sköter förhandlingsfrågor och konstitutionella frågor. Han uttalade bestämt att det skulle bli allmänna val senast fjärde kvartalet 1993. I dag läser vi i pressen att man har förändrat även denna ståndpunkt och att det skall bli val under det första kvartalet 1994.

Uttalanden och deklarationer svarar inte mot regimens handlingar. Statsrådet tar fasta på de uttalanden som passar den svenska regeringens politik, men han bortser från de Klerk-regimens gärningar.

Sverige måste stödja ANC och de demokratiska krafterna också på den sista men kanske svåraste sträckan mot målet.

Anf. 62 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Även jag får tacka utrikeshandelsministern för svaret, som jag tycker var klagörande på flera punkter.

En del av det som jag har undrat över har jag fått svar på, och en del av mina förmodanden har jag kanske fått befästa. Vad jag är speciellt intresserad av att få ytterligare belyst är vilka kriterier som har gällt vid den dispensgivning som ganska nyligen har skett, och hur många och vilka typer av företag som den omfattade.

Som tidigare nämnts lämnas i utrikesutskottets betänkande 1991/92:UU13 Avskaffandet av sanktioner mot Sydafrika, en redogörelse för svenska sanktionsåtgärder mot Sydafrika och bedömningar och ställningstaganden i frågan om deras avskaffande.

Regeringens ställningstagande bygger i stor utsträckning på en rapport från den 25 mars 1992 av den parlamentariska delegation som besökte Syd-

Prot. 1992/93:33
27 november 1992

*Svar på
interpellation
och fråga*

afrika under februari 1992. Delegationen föreslog att de svenska sanktionerna skulle upphävas samtidigt med att de sista resterna av apartheidpolitiken avskaffades steg för steg.

Riksdagens krav för att sanktionerna och handelsförbudet skulle kunna upphävas var att det skulle ske "när det föreligger en bindande överenskommelse om en interimregering i Sydafrika".

Anser utrikeshandelsministern att det fanns en sådan då de nyligen givna dispenserna gavs? Och föreligger en sådan bindande överenskommelse nu?

I morse kunde vi höra på nyheterna i radion och läsa i tidningarna att allmänna val skall hållas i Sydafrika om 17 månader. ANC tycker att det är för lång väntetid och att demokratiseringsprocessen måste påskyndas. Efter de allmänna valen skall, enligt massmedias rapporter, en interimistisk regering bildas. I regeringen skall förmodligen bl.a. ANC och de Klerks nationalistparti och kanske även andra partier ingå. En övergångsregering skall skriva en ny författning.

Betyder den här öppningen att de svenska sanktionerna kommer att lättas ytterligare? Anser statsrådet att det, i väntan på att bojkotten helt skall slopas, skall tillåtas en mer generell dispensgivning? Går det i så fall inte emot det beslut som riksdagen tidigare har fattat?

Kan inte det uppfattas som att svenska dispenser i så fall är nytt inslag i regeringens Sydafrikapolitik? Tidigare har dispens givits endast för läkemedelsexport eller export av medicinsk utrustning, vilket statsrådet nämnde i sitt svar.

Statsrådet hänvisar också i svaret till samtal med Nelson Mandela, när han i våras var i Sverige. Regeringen berättade då för honom om en mer liberal praxis för dispenser från handelsförbudet. Det skulle vara intressant att veta vad Mandela gav för svar på den upplysningen. Eller var det en upplysning som han fick acceptera?

Enligt vad jag har erfarit har bl.a. ANC uttryckt sin oro över den nya trend som kommit till uttryck, bl.a. i Sverige. Jag anser att vi inte får svika dem som kämpar för demokrati i Sydafrika. Jag tycker att det är viktigt, och jag tänker på alla de människor som under årtionden levt under förtryck, förföljelse och apartheid, människor som levt som flyktingar i sitt eget land.

Vi talar i många andra sammanhang om att vi står på demokratins sida. Jag anser att målsättningen arbete för demokrati måste stå fast och om och om igen slås fast i land efter land i vår värld.

Även om det finns en viss öppning i att kunna lämna dispens från investeringsförbudet under den tid som återstår till dess att detta slutligt kan upphävas, anser jag att det trots detta inte får finnas någon automatik i dispensgivningen. Dispensförfarandet får inte användas för att frångå gällande sanktioners syfte. Det är viktigt.

I september 1991 sade de Klerks justitieminister, Koibie Coetsee, i ett uttalande: "Det var de internationella sanktionerna som tvingade Nationalistpartiet och regeringen att förändra apartheidpolitiken." Vi kristdemokrater tycker att sanktionspolitiken har varit bra som påtryckningsmetod mot apartheid och för demokrati. Det är viktigt att inte släppa på sanktionerna innan de har uppnått sitt fulla syfte.

Herr talman! Det är också angeläget att fastslå att dispenser inte får ges

i avsikt att kringgå investeringsförbudet, så länge de politiska förhållandena i Sydafrika motiverar en restriktiv tolkning av förbudet.

Att situationen fortfarande är labil visar ett uttalande som de Klerk har gjort, där han påpekar att flera saker måste inträffa nästa år för att målet om val 1994 skall uppnås, nämligen framgång för bilaterala samtal med olika grupper, en flerpartikonferens som skall vara avslutad i mars och att en övergångsförfattning träder i kraft i september.

Det är viktigt att få fastställt att riksdagens beslut om vilka förutsättningar som skall gälla för upphävande av sanktionerna mot Sydafrika ligger fast.

Anf. 63 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Jag vill också tacka statsrådet för svaret på Hans Göran Francks interpellation, men jag måste säga att jag sätter en del frågetecken i kanten på det svaret.

Det första gäller att statsrådet säger att han inte delar Hans Göran Francks uppfattning om den precisering som utrikesutskottet gör i fråga om skärpningen av kriterierna för dispenser. Jag förstår inte riktigt det resonemanget. Vi kan kanske tala litet grand ytterligare här om vad det är som gör att statsrådet anser sig inte dela Hans Göran Francks uppfattning.

Enligt min mening och enligt protokollet från den debatt som fördes här den 1 juni är det mycket klart att vad riksdagen beslutade är vad som har angivits av de föregående talarna. Jag tycker inte att det finns utrymme för några tolkningssvårigheter.

Det står i utskottets betänkande att det är fråga om "en stegvis avveckling av sanktionerna under förutsättning av att vissa villkor kopplade till en fortsatt utveckling i Sydafrika till demokrati uppfylls. Således bör enligt utskottets uppfattning handelsförbudet jämte övriga sanktioner och rekommendationer enligt punkt 2.5. till 2.8. i propositionen kunna upphävas när det föreligger en bindande överenskommelse om en interimregering i Sydafrika." Det är mycket klart och redigt, likaså villkoren för upphävande av investeringsförbudet.

Jag sade i debatten den 1 juni: "Det är bra att utskottet så tydligt redogör för den ordning och den process som skall gälla för Sveriges agerande i sanktionsfrågan. Regeringen har här fått ett tydligt körschema." Jag anser att regeringen har ett tydligt körschema men nu tänjer på detta.

Menar statsrådet att riksdagens beslut vad gäller garantier för en övergångsregering i dag har förverkligats? Är det så som det står i betänkandet? Eller tänjer regeringen på riksdagens beslut? Jag menar att så är fallet.

Sedan gör statsrådet en stor poäng av att regeringen samråder med Sydafrikadelegationen. Vi som var med i processen som vidtog här med anledning av Sydafrikadelegationens arbete vet att det fanns ett visst missnöje med de rapporter som först kom, att dessa blev justerade och att vi slutligen landade på det som riksdagen sade.

Jag menar att regeringen snarare skall titta på riksdagens beslut än på vad som sades vid överläggningar med Sydafrikadelegationen. Riksdagen har faktiskt stramat upp det.

De Klerks förhållningssätt är ju påtaglig. Jag vet vilken eufori som rådde här i våras när Sydafrikadelegationen kom hem. Man talade om att det var

*Svar på
interpellation
och fråga*

fråga om snarare veckor än månader innan det skulle finnas en övergångsregering. Jag varnade då för det ställningstagandet, och jag varnar för det i dag.

Vet man litet grand om den vita minoritetens förhandlingstaktik, kan man förstå att det här kommer att ta tid, och vi skall inte ha för bråttom. Jag beklagar att andra länder har haft det i sanktionsfrågan.

Samtidigt är det ju så, precis som Margareta Viklund påpekade här, att demokratin nu genomförs i land efter land på den afrikanska kontinenten. Vi ser att enpartistater förvandlas till flerpartistater med demokratiska val. Att då sända sådana signaler när det gäller Sydafrika som den svenska regeringen gör är helt felaktigt, menar jag.

Sanktionerna har ju aldrig haft som utgångspunkt den svenska industrins möjligheter att fungera. På flera ställen står det i svaret som statsrådet har läst upp att sanktionerna innebär avsevärda nackdelar för svenska företags möjlighet att verka i Sydafrika, med betydande konsekvenser för produktionen och sysselsättningen i Sverige. Det står vidare att berörda företag och deras anställda självfallet välkomnar regeringens beslut.

Men så har det alltid varit. Det är inget nytt. Den debatten har vi alltid haft när det gällt sanktioner mot Sydafrika. Nu har man på något sätt vänt på hela debatten, så att det är Sveriges industri man först funderar kring, inte vad sanktionerna som sådana skall åstadkomma.

Slutligen vill jag ställa två precisa frågor: Anser ministern att regeringens agerande är i överensstämmelse med riksdagens beslut? Och anser statsrådet att regeringens agerande påskyndar demokratiseringsprocessen i Sydafrika?

Anf. 64 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Situationen i Sydafrika är minst sagt instabil, och vi nås nästan dagligdags av motsägelsefulla rapporter om vad som händer i de förhandlingar som förs mellan regering och opposition. Att det är ett svårbedömt läge kan alla vara överens om. I det läget ser jag det som oerhört viktigt att Sverige står fast och att vi upprätthåller det tryck som vi kan upprätthålla mot den sydafrikanska regeringen.

När jag läste det svar som statsrådet har givit blev jag precis som herr Biörsmark förvånad över formuleringarna. Statsrådet säger: "I ljuset härav, med tanke på sysselsättningsläget i Sverige, --" Längre ner står det som herr Biörsmark tidigare citerade om produktion och sysselsättning i Sverige.

Detta är ett märkligt resonemang. Jag är inte tillräckligt mycket historiker eller statsvetare för att kunna bedöma om det har stöd i den lagstiftning och de beslut som riksdagen via ett förslag från utskottet har fattat, men det verkar oerhört märkligt. Om man drar ut resonemanget innebär det i sin förlängning, att så fort ett företag som har verksamhet i Sydafrika anför som skäl att sysselsättningen här i Sverige skulle påverkas, skulle regeringen i princip säga ja till dispenser. Det tror jag inte att det finns utrymme för genom de beslut som vi har fattat här i riksdagen.

Statsrådet citerar på s. 2 i sitt svar utskottets betänkande. Där sägs att man kan ha vissa speciella skäl. Är de speciella skälen för att ge dispenser det svenska sysselsättningsläget?

En annan fråga som jag vill kommentera är det som sägs på slutet i svaret.

Där sägs att regeringen i sedvanlig ordning har haft samråd med den parlamentariska Sydafrikadelegationen och i utrikesnämnden. Nu vet vi att diskussionerna i utrikesnämnden är hemligstämplade, och där kan vi inte få någon information.

När det gäller det dispensbeslut som regeringen fattade den 29 oktober vill jag fråga: Tillstyrkte de som deltog i delegationsmötet och i det samråd som regeringen genomförde alla dessa dispenser? Tillstyrkte de den generella dispens som Atlas Copco har fått? Var de eniga i samrådet? Det vore intressant att få reda på. Jag ifrågasätter att det skulle kunna vara så, men statsrådet kan kanske skingra dessa oklarheter.

Herr talman! Vad regeringen nu gör är i princip att bakvägen via dispensförfarandet upphäva den sanktionslagstiftning som Sverige trots allt har. Jag är så pass fundersam att jag anser att man kanske skall överväga om detta inte strider mot riksdagens beslut. Man får då be konstitutionsutskottet att granska ärendet för att se om regeringen har gjort rätt tolkning av riksdagens beslut.

Anf. 65 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Tidigare talare har ställt ett stort antal frågor och gjort ett stort antal kommentarer till det svar jag har givit på Hans Göran Francks interpellation. Jag skall så gott tiden medger det försöka att i ett sammanhang besvara de olika frågor som ställts.

Det regeringen har beslutat innebär en uppmjukning av dispensbestämmelserna. Men det är inte fråga om ett avskaffande av sanktionerna. Om regeringen hade ansett att villkoren uppfyllts hade sanktionerna avskaffats. Detta är ett steg på vägen i ljuset av utvecklingen i Sydafrika. Det är en utveckling som är mycket svårbedömd och svårtolkad. Man slits mellan hopp och förtvivlan. Faktum är att de tidsplaner som den parlamentariska delegation som besökte Sydafrika i våras trodde var realistiska, har visat sig inte vara realistiska. Det är ett tecken på hur svårt det är att bedöma det hela.

Det är viktigt att de svenska företagens konkurrenssituation och hur detta påverkar deras egna förhållanden här hemma och sysselsättningen finns med i bilden. De kriterier vi nu har innebär, som jag sade i mitt svar, att vi medger dispens, om ett upprätthållande av handelsförbud skulle leda till avsevärda nackdelar för svenska företags möjligheter att verka i Sydafrika och till betydande konsekvenser för produktion och sysselsättning i Sverige.

Vad vi framför allt tittar på är om företagen tidigare har varit verksamma i Sydafrika – detta som svar på Margareta Viklunds fråga. Det är fråga om olika typer av företag. Generellt gäller i den utvidgade dispensgivningen att företagen tidigare har varit verksamma i Sydafrika och alltså lidit särskilt hårt av sanktionslagstiftningen. Det är ett kriterium. Regeringen har inte med anledning av synnerliga skäl medgivit några nya handelsströmmar.

Detta är en besvärlig avvägning, det medger jag gärna. Men jag vill inte minst till Hans Göran Franck säga, att om han liksom jag besöker svenska företag – vilket utgår från att han gör – får han också klart för sig hur besvärligt läget är. Jag har själv haft kontakt med ett antal företagsledningar, representanter för de anställda och de centrala fackföreningsinstanserna. De har

*Svar på
interpellation
och fråga*

med mig tagit upp de problem för jobben och sysselsättningen som orsakas av Sydafrikasanktionerna.

Det är inte så att vi förlorar en massa export och jobb på grund av sanktionerna. Det är ett pris som vi har varit beredda att betala, och i viss utsträckning är beredda att fortsätta att betala, i solidaritet med de demokratiska krafterna i Sydafrika. Men det är fråga om den avvägning som vi i Sverige gör, och som andra länder gör. Ser vi till de nordiska länderna har Danmark och Finland avskaffat det generella handelsförbudet. Norge har det kvar, men man har i mycket stor utsträckning uppmjukat det. Vi blir i den här utvecklingen snart ensamma på skansen.

När man samtalar med anställda i företagen eller företagsledningarna, speciellt de som har sin sysselsättning hotad, är det inte särskilt lätt att förklara och försvara sanktionspolitiken, just på grund av att andra har avvecklat den och vi nu är tämligen ensamma om att upprätthålla den. Det leder till mycket stora nackdelar för svenskt näringsliv, något som man inte kan undgå att också beakta.

När detta är sagt, vill jag konstatera att de beslut som har fattats är i full överensstämmelse med gällande lagstiftning. Den medger regeringen att bevilja dispenser från handelsförbudet. Jag vill också betona att det sätt på vilket regeringen använder dispensinstitutet självfallet står i överensstämmelse med gällande lagstiftning och de uttalanden som har gjorts av riksdagen.

En viktig instans är parlamentarikernämnden, dvs. den s.k. Sydafrikadelegationen. Vi har strävat efter att åstadkomma en mycket bred enighet i dessa olika frågor, men det är ingalunda det enda. I mitt interpellationssvar har jag citerat utrikesutskottets uttalande. Regeringen har också samrått i dessa frågor i utrikesnämnden. Det är riktigt att överläggningarna i utrikesnämnden är hemliga. Jag kan därför inte från denna talarstol redovisa dem. Men utifrån mina allmänna kontakter kan jag säga att det föreligger en bred partipolitisk enighet bakom de beslut som nu har fattats.

Anf. 66 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det är viktigt att Ulf Dinkelspiel här nu medger att det är fråga om en uppmjukning. Regeringen tar också nya hänsyn som inte ingår i själva Sydafrikalagstiftningen. Han talar om att vi är beredda att betala priset att man luckrar upp tillämpningen. I sanktionslagstiftningen ligger att vi har varit beredda att betala ett pris för sanktionerna.

Felet är att regeringen går alldeles för långt i dispensgivningen. Den allmänna dispensen står i strid med riksdagsbeslutet, eftersom den innebär ett kringgående av bestämmelserna. Regeringen iakttar inte den restriktiviteten som riksdagen klart har uttalat sig för.

Om dispenser skall ges med motiveringen att svenska företag har förlorat marknadsandelar, hade Sverige över huvud taget inte kunnat ha några sanktioner. Det är en självklar bieffekt av sanktionerna, som har konstaterats gång på gång av olika utredningar och i samband med beslut.

Sedan talar Ulf Dinkelspiel om att dessa avsteg och denna långtgående förändring av politiken kan ske med hänvisning till andra länder. Men han svarar inte på den fråga som jag ställde om den amerikanske presidentens hållning. Den kommer att få effekter i många länder, såvitt jag kan förstå.

Det är en klar skärpning. Det här uttalandet kom just när jag var i Sydafrika. Det blev naturligtvis föremål för mycken oro och bestörtning inom de kretsar som slår vakt om den nuvarande regimen. Det är märkligt att statsrådet inte beaktar detta.

Dispensen till Atlas Copco är ju ingen liten fråga. Det är inte en dispens som gäller en enskild sak. Dispensen får mycket vittgående konsekvenser. Det talas inte om en generell dispens av det här slaget någonstans i själva handelsförbudet och i bestämmelserna. Det här är en innovation när det gäller beslutet som jag inte tycker är tillåten.

Anf. 67 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Låt mig tacka för det ytterligare klargörandet av statsrådets svar. Jag tycker inte riktigt att jag fick svar på ett par frågor som jag ställde. Därför vill jag ställa dem igen.

Anser statsrådet att det finns en bindande överenskommelse om interimregering i Sydafrika? Kommer det att lättas ytterligare på sanktionerna till följd av vad som nu har skett i Sydafrika, enligt massmedia?

Det har tidigare sagts här att de signaler som Sveriges regering och riksdag, genom sitt agerande, sänder ut bl.a. gällande sanktionerna är mycket viktiga för den pågående processen i Sydafrika. Demokratiseringsprocessen behöver stöd. Det är viktigt att hålla ut i givandet av stöd. I land efter land kan vi ju se hur skör demokratin är. Vi behöver inte gå särskilt långt för att se det.

Utifrån den ekonomiska situation som vårt land befinner sig i kan jag förstå att bl.a. näringslivet känner en viss otålighet över att det inte just nu går att få bort alla restriktioner. Min vädjan görs för Sydafrikas folks skull och för att få ett slut på apartheid. Vi måste försöka att hålla ut i det som vi nu har påbörjat. Den svaga demokratiåtgärden som har börjat glimma och flämta får inte släckas ut. Den måste skyddas. Riksdagens beslut måste också stå fast till dess att något annat har beslutats.

Anf. 68 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Det låter litet bestickande när statsrådet säger att det är fråga om en uppmjukning. Det låter som om detta är ett agerande inom ramen för riksdagens beslut. Det är bara en uppmjukning av detta. Var går då gränsen för denna uppmjukning? När passerar man gränsen för vad riksdagen har beslutat? Det kan bli en ganska delikat bedömning framöver. Den får man kanske pröva i ett historiskt perspektiv så småningom, som antytts här. Enligt min uppfattning har den gränsen passerats genom uppmjukningen i de beslut som regeringen har fattat.

Jag återkommer till att utgångspunkten är företagets och de anställdas intressen. Jag har full respekt för dessa svårigheter. Det har jag alltid haft. Jag har alltid menat att Sverige får agera på ett sådant sätt att den enskilde inte kommer i kläm. Så har jag alltid resonerat när det gäller Sydafrikapolitiken och sanktionerna. Så får det bli nu också.

Men det är ett övergivande av svensk politik gentemot Sydafrika att ha det som utgångspunkt, motivering, förklaring och anledning till att man agerar som man gör.

Jag förstår sammanfattningsvis inte att statsrådet kan påstå att detta är i överensstämmelse med riksdagens beslut. Vi får väl se vad historien säger om detta så småningom.

Att åberopa andra länders agerande är också ett argument som kan låta bestickande. Danmark och Finland har ändrat på politiken, och då skall vi följa efter. Sverige har inte haft den hållningen tidigare. Vi har agerat självständigt, vi har varit föregångare och drivit på. Det skulle vara olyckligt om Sverige skulle överge ANC, dess syn och dess strävanden. Det pågår en förhållningstaktik. Jag har en känsla av att Sverige nu håller på att förlora något av det vi stått för tidigare, nämligen en solidarisk politik för de svarta i Sydafrika.

Anf. 69 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Den uppmjukning som statsrådet talar om riskerar ju, som flera andra påpekat här, att bli ett fullständigt avskaffande av sanktionerna. Det har jag inte uppfattat att riksdagen har varit beredd att göra i det här läget. Vi är väl något slags apor på Skansen, som envist håller fast vid de beslut som den här församlingen – Sveriges högsta beslutande organ, riksdagen – har fattat.

Med de skäl, de svenska sysselsättningsskälerna, som statsrådet står kvar vid, kan inte jag se att man skulle kunna vägra något svenskt företag dispens. Det innebär att man i princip faktiskt har avskaffat sanktionslagstiftningen bakvägen. Om regeringen gör den bedömningen utifrån sysselsättningsläget i Sverige och konsekvenserna för produktion och sysselsättning här hemma, är det då inte mer ärligt och konsekvent att gå tillbaka till riksdagen och begära en ändring av beslutet? Då får riksdagen återigen diskutera detta, med de nya fakta som kan ha kommit fram.

Jag ställde en fråga tidigare. Den gällde faktiskt inte utrikesnämnden. Det var jag noga med att poängtera. Jag vet att förhandlingarna och diskussionerna där är hemliga. I det svar som statsrådet har lämnat på Hans Göran Francks interpellation står det: "Beslutet har i sedvanlig ordning föregåtts av samråd med den parlamentariska Sydafrikadelegationen — — —."

Vilken information har man givit till Sydafrikadelegationen, och vad har de olika parterna sagt om detta med att man nu mjukar upp eller nästan i princip avskaffar sanktionerna? Var man överens om det? Fick delegaterna i delegationen information om att det var en generell dispens för Atlas Copco? Vad sade man om det? Det gällde alltså inte utrikesnämnden, utan Sydafrikadelegationen.

Anf. 70 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Låt mig först upprepa vad jag sade tidigare. Det är fråga om en uppmjukning av den praxis som gäller för dispensgivningen inom ramen för nuvarande lagstiftning. Det är icke fråga om ett avskaffande av sanktionerna. Om vi skulle avskaffa sanktionerna skulle vi godkänna alla de dispenser som har lämnats in och de som ligger och väntar på beslut. Vi iakttar fortsatt restriktivitet på det här området just med hänsyn till utvecklingen i Sydafrika. Den har inte gått så långt att vi anser tiden mogen för att avskaffa handelsförbudet.

Jag vill klart understryka att det här är ett pris som vi är beredda att betala i fortsättningen i solidaritet med de demokratiska krafterna i Sydafrika. Det är viktigt att slå fast detta här.

Jag vill samtidigt säga att detta är inget lätt beslut. Vi beaktar utvecklingen i Sydafrika, och det är i ljuset av utvecklingen där som beslutet har fattats. Vi beaktar också vad andra länder har gjort. Jag har pekat på att andra länder har gått i uppmjukande riktning.

Hans Göran Franck har pekat på Bill Clintons uttalande. Jag har inga indikationer på att det skulle innebära att man från amerikansk sida skulle vara beredd att införa handelssanktioner av det slag som Sverige nu har. Om jag har fel på den punkten skulle det vara intressant att få höra vad Hans Göran Franck har för informationer på den punkten. Är USA berett att införa handelssanktioner?

I bilden ingår överväganden av svenska företags framför allt långsiktiga konkurrenssättning på den sydafrikanska marknaden. Förhoppningen är ju att utvecklingen går i den riktningen att vi snart skall avskaffa handelssanktionerna. Även om jag sympatiserar med delar av Hans Göran Francks bakomliggande motiv, har jag svårt att följa honom när han så bestämt tar avstånd från varje hänsyn till svenska företags intressen i det här sammanhanget. Jag tycker att det är något uppseendeväckande att en företrädare för ett parti som har en minskning av arbetslösheten som ett av de allra främsta målen så helt vill bortse från detta argument när vi diskuterar denna fråga och tar det till intäkt för en stark kritik mot regeringen i fråga om dispenspolitiken. Engelsmännen brukar använda ett uttryck med innebörden att man skjuter sig själv i foten. Risker är påtaglig att precis göra så med en sådan politik.

Det här är en svår avvägning. Vi har gjort denna avvägning, och vi har icke kommit till den punkt då tiden är mogen att avskaffa sanktionerna. Men nuvarande riksdagsbeslut förutsätter en interimregering innan ett bindande beslut kan fattas. Det kan diskuteras i vilken utsträckning den överenskommelse som har träffats mellan ANC och regeringen skall karakteriseras som en bindande överenskommelse. Men den svenska regeringen har icke funnit att tiden är mogen att avskaffa handelssanktionerna nu. Som svar på Margareta Viklunds fråga kan jag säga att beslut har fattats om vissa lättnader i dispensgivningen.

Kent Carlsson ställde en fråga om parlamentarikerdelegationen. Ja, den har hållits orienterad om hela utvecklingen, inte bara om den allmänna bedömningen utan också om de beslut som har fattats om uppmjukningen av dispensgivningen. Beslutet har fattats under bred partipolitisk enighet.

Herr talman! I en situation där det är svårt att väga de olika hänsyn som regeringen måste ta, och det gäller även för en ansvarig riksdagsman, tror jag ändå att det finns en grundläggande enighet på en punkt, nämligen att handelsförbudet skall kunna avskaffas så snart som möjligt. Det är inte så mycket av hänsyn till handelsförbudet som sådant utan just i de grundläggande frågorna att utvecklingen i Sydafrika skall gå i en sådan riktning att förutsättningarna finns att avskaffa handelsförbudet i enlighet med det beslut som riksdagen har fattat.

Anf. 71 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Tiden är alls inte mogen för ett upphävande av sanktionerna, eftersom det inte finns ett bindande avtal om en övergångsregering. Det finns nu många problem på vägen dit.

Den fråga vi diskuterar är att regeringen har utnyttjat dispensgivningen i en otillbörlig och alltför stor utsträckning. Sedan den 1 januari har det kommit in 89 ansökningar om dispens. De strömmar till i ökad takt. Det är också allvarligt att regeringen inte ens bryr sig om vad Kommerskollegium säger.

Den absolut viktigaste frågan är den generella dispensgivningen. Kommer regeringen att även ge Sandvik generell dispens? Då hävdar jag bestämt att det kommer att utgöra ett ytterligare steg på vägen att frånga det av riksdagen fattade beslutet om en restriktiv tolkning.

Handelsministern nämnde den fråga jag ställde om USA. I USA är det varje enskild delstat som fattar beslut i dessa frågor. Det finns delstater som går längre än andra när det gäller sanktionerna och även när det gäller handel.

Bill Clinton har sagt att han inte kommer att ändra på någon av delstaternas beslut. Han uttalar sig för en skärpning. Den viktigaste punkten gäller frågan om IMF, vilket har den största betydelsen för Sydafrika. Han intar där en negativ hållning till att göra satsningar på Sydafrika under rådande förhållanden. Han tar klart ställning för ANC och visar hänsyn till dess intressen.

Däremot talar Ulf Dinkelspiel mest om svenska intressen. Det går naturligtvis att ge vissa dispenser. Men avvägningen har gått alldeles för långt, och man tillmötesgår de svenska företagen alldeles för mycket. Det är ett pris som vi har varit beredda att betala. Men det utgör ett alldeles för dåligt hänsynstagande till ANC. På den punkten har Ulf Dinkelspiel klart blivit klandrad av ANC:s ledning. Jag delar den uppfattningen, och jag tror att det finns en stark opinion i vårt land som gör detsamma.

Anf. 72 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Jag håller med statsrådet om att detta är en svår fråga, och jag vet att frågan behandlas seriöst på många olika nivåer och i många instanser. Det är en fråga som fordrar hänsynstagande, solidaritet och avvägningar i olika dimensioner.

Statsrådet sade som svar på min tidigare fråga att det skall ske vissa lättnader. Det har redan skett lättnader i dispensgivningen. Som jag sade inledningsvis tycker jag att det är viktigt att det inte blir rutin eller automatik i dispensgivningen. Dispensförfarandet får inte användas för att frånga gällande syften med sanktionerna. Man måste hålla fast vid dispensgivningen som en sista utväg och med hänsynstagande till många dimensioner.

Anf. 73 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Hans Göran Franck hänvisade i sitt sista inlägg *enbart* till ANC:s uppfattning i frågan. Han berörde inte på något sätt de svåra avvägningar som man ställs inför när man har att beakta dessa hänsyn mot andra hänsyn. Inte heller pekade han på något sätt på det faktum att det från ANC:s sida har uttalats förståelse och uppskattning för att Sverige, som ett

av de två återstående länderna, upprätthåller det fortsatta handelsförbudet och därmed är beredd att fortsätta att betala ett pris för att visa solidaritet med ANC. Det är en solidaritet som jag har betygat i mina tidigare svar.

Jag har också uttryckt förhoppningen om att processen skall leda fram till en sådan situation att förutsättningar skapas för avskaffande av handelsförbudet. På den punkten kan vi alla vara ense.

Jag vill också peka på vad Hans Göran Franck sade en passant, att det kommer in mängder av dispensansökningar. Det visar ju på svårigheterna och på det intresse som finns från svensk sida, från företag och anställda. Jag kan försäkra att jag hör från arbetsgivare, fack och andra om de svårigheter som detta förbud skapar.

Vi upprätthåller fortfarande förbudet. Det är priset som vi betalar. I ljuset av utvecklingen i Sydafrika medger vi samtidigt en uppmjukning.

Till Margareta Viklund vill jag säga att vi har beslutat om dessa lättnader, och de kriterier som jag angav här är de som fortsatt kommer att tjäna som utgångspunkt. Det kommer uppmuntrande men också nedslående rapporter från Sydafrika. Utvecklingen är oerhört svårtolkad och svårbedömbär. Jag har icke för avsikt att i nuläget föreslå någon ändring, någon ytterligare lättnad, av de nya kriterier vi använder. Men det är alldeles klart att eventuella fortsatta beslut får bli beroende av utvecklingen i Sydafrika.

Vi följer utvecklingen i Sydafrika noggrant. Vi har mycket nära kontakter med de olika parterna. Vi söker efter bästa förmåga göra en bedömning av utvecklingen sådan den kan komma att te sig framöver. Men jag erkänner gärna att det är mycket svårt.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1992/93:Jo17 till jordbruksutskottet

1992/93:Sk9 och Sk10 till skatteutskottet

8 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Proposition

1992/93:135 Åtgärder för att stärka det finansiella systemet

Konstitutionsutskottets betänkanden

1992/93:KU7 Allmänna helgdagar, m.m.

1992/93:KU9 Riksdagsfrågor

1992/93:KU10 Riksdagens förvaltningskontors verksamhetsberättelse

Prot. 1992/93:33
27 november 1992

*Svar på
interpellation
och fråga*

Finansutskottets betänkande
1992/93:FiU11 Riksdagens revisorers verksamhet under budgetåret 1991/92

Skatteutskottets betänkande
1992/93:SkU12 Föreskrifter för fastighetstaxering

Justitieutskottets betänkanden
1992/93:JuU8 Immunitet och privilegier inom ESK
1992/93:JuU9 Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag
1992/93:JuU10 Teleavlyssning och teleövervakning

Lagutskottets betänkanden
1992/93:LU6 Arrestkonventionen m.m.
1992/93:LU7 Den svenska trafikskadelagens anpassning till EG:s regelverk
m.m.
1992/93:LU8 Grannelagsrätt och tomträtt
1992/93:LU9 Ändring i produktansvarslagen
1992/93:LU12 Märkning av textilier
1992/93:LU13 Märkning av hushållsapparater
1992/93:LU24 Ändring i lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag

Utrikesutskottets betänkanden
1992/93:UU4 Tillämpning i fråga om "Förbunds-republiken Jugoslavien"
(Serbien-Montenegro) av lagen (1971:176) om vissa internationella sank-
tioner samt ändring av nämnda lag
1992/93:UU5 Godkännande av avtal rörande handeln mellan EFTA-sta-
terna och Israel m.m.
1992/93:UU6 Godkännande av frihandelsavtal med Färöarna, m.m.
1992/93:UU10 Svensk ekonomisk zon
1992/93:UU11 Omedelbara hjälpinsatser i det forna Jugoslavien

Socialutskottets betänkanden
1992/93:SoU5 De bostadslösa situation
1992/93:SoU6 Följdlagstiftning med anledning av den nya läkemedelslag-
stiftningen m.m.

Trafikutskottets betänkande
1992/93:TU4 Vissa trafiksäkerhetsfrågor

Näringsutskottets betänkande
1992/93:NU8 1992 års redogörelse för de statliga företagen

Anmälades att följande interpellationer framställts

den 26 november

1992/93:53 av *Ines Uusmann* (s) till kommunikationsministern om utvärderingen av 1988 års trafikpolitiska beslut:

Riksdagen fastställde år 1988 grunderna för trafikpolitiken för 1990-talet. Det övergripande målet för trafikpolitiken är enligt riksdagsbeslutet att erbjuda medborgarna och näringslivet i landets olika delar en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhälls-ekonomiska kostnad.

Riksdagen har också beslutat att en utvärdering av 1988 års trafikpolitiska beslut skall ske under 1992.

Nu återstår endast en dryg månad av år 1992, och riksdagen har ännu inte presenterats någon sådan utvärdering.

Jag vill med anledning av detta ställa följande fråga till statsrådet:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att den beslutade utvärderingen skall ligga på riksdagens bord före utgången av år 1992?

1992/93:54 av *Ulla Tillander* (c) till justitieministern om påföljder för rattfylleri:

En person som är onykter och sätter sig vid ratten rör sig med ett dödligt vapen i sina händer. Medvetandet om den situationen trubbas av i proportion till ju mer påverkad av alkohol föraren är. Med jämna mellanrum påminns vi om att människor inte tagit till sig vetskapen om att alkohol och bilkörning inte hör ihop. Resultatet avspeglar sig i tragedier på vägar, gator och trottoarer där oskyldiga mejas ned med lemlästning eller död som följd.

Jag vill ta som exempel en rubrik ur tidningen iDAG den 21 april 1992: Rattfyllerist körde ihjäl 11-åring. Det var vid 12-tiden på påskdagen som Nicklas (fingerat namn) och en jämnårig kamrat kom gående på en trottoar i Askim söder om Göteborg. Då kom en bil körande upp på gångbanan och mejade ned honom bakifrån. Bilen fortsatte utan att stanna. Den kraftigt berusade föraren greps senare. Vederbörande misstänktes för vållande till annans död, smitning och rattfylleri. Trots det släpptes hon ett par timmar efter gripandet.

Vad som med rätta upprör människor är inte bara den tragiska händelsen i sig, som så meningslöst drabbar den eller de som blir direkt träffade och deras familjer, utan det är också, som många upplever det, samhällets otillräckliga reaktion på det som skett.

Det saknas en klar och otvetydig reaktion från samhällets sida som i ord och handling säger att priset måste vara högt för den som med vett och vilja med alkohol i kroppen sätter sig vid ratten och kör ihjäl en människa.

Det pågår visserligen arbete för att utreda den nuvarande rattfyllerilagen, men liknande fall som det jag kortfattat har refererat här har inträffat år ef-

ter år. Avsaknaden av åtgärder som både straffar de skyldiga och på ett förebyggande sätt varnar dem som i det här sammanhanget är lättsinniga och obetänksamma blir mer och mer påtaglig.

Vad man saknar är en kontinuerlig information från rättsvårdande myndigheter som ihärdigt inpräntar att rattfylleribrott är allvarligt. Därför skall risken att åka fast med sprit i kroppen öka. Polisens kontroller får inte inskränkas till punktinsatser. Som det nu är så utgör problemet med rattfyllerister på vägarna en mycket större risk än vad gemene man tror.

Det förebyggande arbetet måste också innebära att samhället reagerar snabbt när man får någon indikation på att en person har alkoholproblem och kombinerar det med bilkörning. Om samhället väljer att i sådana här fall tillämpa något slags låt-gå-liberalism och väljer att hellre "fria än fälla", dvs. underlåter att ingripa, då blir det alltid någon annan som får betala dyrt för den underlåtenheten.

Jag vet att justitieministern har aviserat åtgärder som skulle tillgodose många av de krav som måste ställas för att man skall kunna anse att samhället reagerar på ett tillräckligt kraftfullt sätt och i relation till den skada och det lidande som ofta åsamkas både den enskilde och samhället i stort. Det är ett helt batteri av åtgärder som har nämnts och som av referaten att döma inte alls framstår som främmande för justitieministern. Hit hör:

- * att man sänker promillegränsen för grovt rattfylleri,
- * att den norska synen på en förare som kört onykter och dödat en person och som kan dömas för bildrap också måste kunna vara något för Sverige,
- * att fängelsestraffen för rattfylleri skall vara längre än nuvarande praxis,
- * att straffminimum för grovt rattfylleri skärps,
- * att det skall vara betydligt svårare att få tillbaka sitt körkort efter eventuell rattfylleridom,
- * att rattfyllerister omedelbart skall kunna låsas in och att körkortet direkt tas om hand.

Allt det som har aviserats eller antytts är bra, men det finns en otålighet mot att det dröjer så lång tid från tanke till tillämpning.

Jag vill med hänvisning till ovanstående till justitieministern ställa följande fråga:

Är regeringen beredd att snarast införa stränga lagar mot rattfylleri till skydd för alla som rör sig på gator och torg?

den 27 november

1992/93:55 av Rolf L Nilson (v) till miljöministern om föroreningen:

Föroreningen av vårt lands marker och vattendrag blir allt akutare. Varje ny forskningsrapport som publiceras visar att läget är sämre än vad man tidigare trott. Det är framför allt utsläppen av svavel- och kväveoxidföreningar som orsakar den tilltagande föroreningen.

Sverige har reducerat sina svavelutsläpp kraftigt, i många andra länder pågår reduceringar av utsläppen. Problemet är att kväveoxidutsläppen inte har

minskat och att reduceringen av svavelutsläppen inte är tillräckliga för att komma ned på nedfallsnivåer som är oskadliga.

De internationella avtal som nu finns om begränsningar av svavelutsläppen förväntas inte minska svavelnedfallet över södra Sverige med mer än 5–10 %. För att vi skall kunna räkna med en varaktig förbättring krävs utsläppsreduceringar med ca 80 % i förhållande till dagsläget. Sverige bör i de internationella förhandlingarna inte nöja sig med mindre.

Beträffande kväveoxidutsläppen måste Sverige visa hur målet med en tretiotprocentig reduktion från år 1980 till 1998 skall ske. Hittills har från år 1980 till 1992 ingen nämndvärd minskning över huvud taget skett. De minskningar av utsläpp som skett vid fasta anläggningar har tyvärr motverkats av ökade utsläpp från trafiken. Katalysatorer i bensindrivna personbilar räcker ej för att minska utsläppen av kväveoxid från vägtrafiken till en acceptabel nivå.

Forskningsrapporterna är alarmerande och djupt oroande

I t.ex. Monitor 12 "Försurning och kalkning av svenska vatten", Naturvårdsverket, konstateras bl.a. följande:

"Någon nämndvärd minskning av nederbördens surhet har ännu inte ägt rum. I Sydsverige uppgår pH-värdet inte till mer än 4,2–4,3 vilket innebär att nederbörden fortfarande är mer än tio gånger surare än i förindustriell tid. I Mellansverige och längs Norrlandskusten är det sura nedfallet nästan lika omfattande – det genomsnittliga pH-värdet i regn och snö är där 4,4–4,5."

Närmare 40 % av landets sjöar riskerar att drabbas av försurning om ytterligare effektiva åtgärder ej genomförs. I ett försök att uppskatta värdeförlusten som våra försurade sjöar utgör hamnar summorna hittills på 1–2 miljarder.

En undersökning från Lunds universitet visar att skadorna på Halland och Skånes skogar nu är så omfattande att de ekonomiska förlusterna förmodligen kommer att kunna räknas i hundratals miljoner kronor om året.

En stark oro finns att ytterligare stress för träden, t.ex. en torrsummar, kan utlösa en omfattande skogsdöd. Då är det för sent med insatser.

Det mest oroande är de tröskeffekter som kan inträffa i våra marker, vilket betyder att när bl.a. pH-värdet sjunkit ned till en viss gräns kan det relativt snabbt ske kemiska och därmed biologiska förändringar i marken som bl.a. snabbt minskar trädens överlevnadsgrad. Även kvävemättnaden ger tröskeffekter. Allvarligt är också att markens innehåll av ämnen som neutraliserar det sura nedfallet, på många håll närmare sig kritiska nivåer.

I delar av Skåne, Västkusten, Småland och Blekinge är vi nu nära ett pH-värde i marken där det plötsligt kan ske dramatiska förändringar i markens naturliga kemiska balans. Sjunker pH-värdet ytterligare frigörs bl.a. giftiga metaller – t.ex. aluminium som normalt är bundet och inte påverkar biosfären – och både växter och djur dör.

Även försurningen av marker i Norrland inger stor oro. Beroende på bl.a. jordart är stora områden hårt drabbade av försurningen, och vidsträckt områden tycks ha liten motståndskraft mot ytterligare försurande nederbörd.

På några års sikt – kanske kortare tid – hotas skogstillväxten och timmerkvaliteten och därmed stora ekologiska och ekonomiska värden.

Sverige måste vidta egna åtgärder för att minska sina inhemska utsläpp av svavel och kväveoxider; det är fråga om att minska vägtrafiken, effektivisera energisektorn, åtgärder i jord- och skogsbruket, m.m.

Riksdagen har tidigare på initiativ från Vänsterpartiet debatterat försurningen. Många menar nu att det kanske är Sveriges allvarligaste miljöproblem.

Olof Johansson har många gånger tidigare berättat vad som tidigare gjorts och vad regeringen skulle vilja göra.

Men jag undrar vad regeringen tänker vidta för åtgärder *nu* med anledning av det allt akutare försurningsläget – fransett ökade kalkningsinsatser som jag antar är en självklarhet i de svåra lägen som nu råder.

Jag vill därför fråga miljöministern:

1. Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta nu med anledning av det akuta försurningsläget?
2. Vilka åtgärder tänker regeringen vidta för att fastställda mål beträffande reduceringen av kväveoxidutsläppen skall nås?

1992/93:56 av Rosa Östh (c) till jordbruksministern om alternativa metoder för äggproduktionen:

Riksdagen antog 1988 djurskyddslagen, som i vissa avseenden kraftigt skärpte bestämmelserna vid djurhållning.

Beslutet innebar bl.a. att burhönsen skulle släppa ut ur sina burar senast 1998.

När beslutet fattades stod det tämligen klart för alla initierade att några bra alternativ till burhönsuppfödning knappast existerade. Då bortser jag från de mindre enheter som har mycket liten betydelse för landets äggproduktion. För att möjliggöra en övergång till andra former krävdes alltså satsningar på forsknings- och utvecklingsprojekt.

Riksdagen beslöt att det 1993 skall göras en utvärdering av de alternativa sätt att hålla höns som kommit fram. De nya systemen får inte vara sämre, vare sig för hönsen eller för hönsskötarna, än tidigare system, heter det.

En oro fanns i sammanhanget, vilket bl.a. kom till uttryck i en Centermotion, beträffande möjligheten för svenska äggproducenter att med de nya bestämmelserna hävda sig i konkurrensen med utländska producenter. Tillgängliga uppgifter pekade bl.a. på större kostnader vid produktion med frigående höns än vid produktion i burar. I konsekvens med det uppsatta målet för svensk äggproduktion krävdes i reservationen importförbud av ägg som värpts av utländska burhöns.

Nu är vi snart framme vid den av riksdagen uppsatta kontrollstationen 1993. Då skall det utvärderas om och i så fall vilka alternativa metoder till burhållning som framkommit.

Av intresse är då att se hur regeringen och statliga organ uppmuntrar tillkomsten av sådana alternativ som riksdagen krävt. Det är inte minst av intresse mot bakgrund av att det närmare samarbete med EG som nu inletts, dels genom antagandet av EES-avtalet, dels genom ansökan om medlemska-

pet i EG. I sammanhanget har Sveriges hårda miljökrav framhållits som en konkurrensfördel på den europeiska marknaden.

Att det finns vissa motsättningar mellan de som företräder nya system och de som gjort stora investeringar i de mer traditionella systemen är inte särskilt förvånande. Mer anmärkningsvärt är det när ledande experter, som på nuvarande stadium borde förhålla sig någorlunda objektiva, närmast omöjligförklarar alternativa system. Om utsagor i den riktningen blir ledande i debatten riskerar viktig forskning och försöksverksamhet att gå förlorad.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts vill jag fråga jordbruksministern:

Är regeringens arbete inriktat på att riksdagens beslut från 1988 skall fullföljas?

Vilka åtgärder vidtar regeringen för att i praktiken möjliggöra att försöksverksamhet med alternativa metoder för äggproduktion kan genomföras?

10 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställts

den 26 november

1992/93:236 av *Kent Carlsson* (s) till statsrådet Beatrice Ask om åtgärder för att hindra diskriminering av homosexuella:

Enligt uppgifter i massmedia har en lärare i Göteborg tvingats sluta sin tjänst som lärare för barnen till de franska familjer som arbetar på Volvo på grund av att han är homosexuell.

De ansvariga i Göteborg har genom sitt agerande klart brutit mot de uttalande som riksdagen gjort om att diskriminering av homosexuella inte får förekomma.

Jag vill därför fråga statsrådet Ask:

Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att stoppa denna typ av diskriminering av homosexuella?

1992/93:237 av *Lars Björkman* (m) till statsrådet Bo Lundgren om Riksskatteverkets förhandsbesked:

Möjligheten för medborgare att vända sig till Riksskatteverket för att få ett förhandsbesked är en bra säkerhetsventil.

I takt med att skattelagstiftningen blir alltmer omfattande är det svårare att överblicka konsekvenserna av tänkta transaktioner. I alla affärer är det slutresultatet efter skatt som är intressant. Riksskatteverkets bedömning i ärendet är därför viktig och påverkar självfallet upplägget av den tänkta affären. Det är därför närmast självklart att handläggningstiden bör vara kort.

Tyvärr har frågeställare upplevt att det tagit lång tid innan besked kommit och därmed har möjligheten att genomföra tänkta transaktioner, anpassade till RSV:s besked, minskat.

Vilka åtgärder är skatteministern beredd att medverka till så att förhandsbesked avges inom rimlig tid?

1992/93:238 av *Torgny Larsson* (s) till kulturministern om åtgärder mot rasism:

I allt fler europeiska länder breder hatet mot främlingar och oliktankande ut sig alltmer. Vårt södra grannland Tyskland har under den senaste tiden skakats av flera illdåd som skadat eller dödat människor med avvikande härkomst, kultur eller religion.

Även i vårt land syns nu flera tecken på att detta våld och hat tilltar. Exempelvis har nu två judiska begravningsplatser vandaliserats, vilket av naturliga skäl oroar många människor.

Med anledning av detta vill jag fråga kulturministern:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att förhindra att denna form av våld och skadegörelse ytterligare sprids?

1992/93:239 av *Ingela Thalén* (s) till arbetsmarknadsministern om rekryteringsstödet till företag med skatteskulder m.m.:

Dagens Nyheter hävdar, efter att ha undersökt 60 slumpmässigt utvalda företag, att vart femte företag som får rekryteringsstöd från AMS är skyldigt staten moms, källskatter eller arbetsgivaravgifter.

I nuvarande arbetsmarknadspolitiska läge är AMS och arbetsförmedlingarna hårt belastade.

Men det är oacceptabelt att företag som undandrar sig sina skyldigheter mot staten samtidigt tar emot statliga bidrag. Samhället måste också med all kraft bekämpa den ekonomiska brottsligheten.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till arbetsmarknadsministern:

Vilka åtgärder avser arbetsmarknadsministern vidta för att förhindra att företag som inte fullgör sina skyldigheter i form av att betala skatt m.m. får arbetsmarknadspolitiskt stöd?

1992/93:240 av *Torgny Larsson* (s) till kulturministern om åtgärder för att hindra diskriminering av homosexuella:

I Göteborg har en manlig homosexuell lärare tvingats bort från sin lärartjänst på grund av att han bor tillsammans med en annan man. Några anmärkningar mot hans uppträdande finns inte. Tvärtom uttalar såväl stadsdelsnämndsförvaltning som skolledning sitt fulla förtroende för honom. Ändå ger man efter för föräldrakrav om avsked.

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att förhindra att diskriminering på grund av homosexualitet fortsätter?

Gällande rätt är att det är tillåtet att skildra och sprida s.k. fistfucking i rörliga bilder, t.ex. i TV och på videogram. Fistfucking innebär att hela eller delar av en hand förs in i slidan eller i ändtarmen. Utan tvekan framkallar handlingen både akuta vävnadsskador och stor smärta. Till kvinnojourerna söker sig många förtvivlade kvinnor som vittnar om hur deras män, inspirerade av våldspornografiska filmer, utsatt dem för sexuellt våld, fistfucking. Det finns ett uppenbart samband mellan sexuella övergrepp mot kvinnor och pervers våldspornografi. Den nuvarande lagstiftningen räcker inte till för att stoppa skildringen och spridningen av sådan våldspornografi. Ett mera långtgående förbud skulle sannolikt bidra till att rädda många kvinnor och barn från sexuellt våld och perversiteter. Men ett sådant förbud skulle uppenbarligen komma i konflikt med yttrandefriheten. Ytterst handlar det om vem rättsordningen skall skydda, kvinnorna och barnen, de värlösa brotts-offren eller våldspornografins profitörer.

Är justitieministern beredd att medverka till en skärpning av lagstiftningen så att fistfucking och liknande perversiteter omfattas av förbudet mot olaga våldsskildring?

1992/93:242 av Eva Zetterberg (v) till socialministern om mellanstadiets fritidsverksamhet:

Enligt socialtjänstlagen har kommunerna ett ansvar för omsorg för barn upp till 12 år. I går bestämde sig den borgerliga majoriteten i Stockholms stadshus för att avskaffa mellanstadiets fritidsverksamhet.

Jag vill därför fråga socialministern:

Vad avser regeringen vidta för åtgärder mot de kommuner som bryter mot socialtjänstlagen när de avskaffar mellanstadiets fritidsverksamhet?

1992/93:243 av Bertil Måbrink (v) till statsrådet Ulf Dinkelspiel om krigsmaterielexporten till Indonesien:

Indonesien är en militärdiktatur, som grovt kränker de mänskliga rättigheterna i såväl Indonesien och Östtimor som i Västpapua. Sverige har fördömt Indonesiens folkrättsvidriga ockupation av och våldsbrott i Östtimor, bl.a. massakern i Dili den 12 november 1991. Trots detta och trots Europarådets rekommendation om vapenembargo mot Indonesien beviljas fortfarande tillstånd för export av krigsmateriel dit. Denna export ökade 1991 till 1,782 miljoner kronor. Första halvåret i år uppgick den till 0,65 miljoner kronor.

Uppenbarligen strävar regeringen efter att öka handeln i övrigt med Indonesien och stimulera svenska investeringar i detta låglöneland. I september besökte den indonesiske handelsministern Sverige, och samma månad besökte industriminister Per Westerberg Indonesien och träffade även diktatorn general Suharto. Exportkreditnämnden har låtit förstå att Indonesien kan komma i fråga för exportkrediter.

Mot bakgrund av detta vill jag fråga statsrådet:

Avser regeringen att fortsätta att bevilja tillstånd för krigsmaterielexport till Indonesien?

1992/93:244 av *Bertil Måbrink* (v) till utrikesministern om Kambodja:

FN genomför sin största fredsbevarande operation någonsin i Kambodja. Målet – att skapa fredliga förhållanden så att demokratiska val kan hållas – måste uppnås, om ej kommer FN:s prestige att skadas allvarligt. I dag ser det emellertid mörkt ut. Pol Pots röda khmerer vägrar att samarbeta med FN-styrkan UNTAC och låta sig avväpnas. De har utfärdat en krigsförklaring mot UNTAC. Det kan bli svårt att genomföra valet i maj som planerat. FN-soldaterna måste nu ägna större uppmärksamhet åt att avskräcka från brott mot vapenvilan, sade generalsekreterare Boutros-Gahli i en rapport i förra veckan.

Om valen inte kan genomföras i maj, finns två möjligheter. Antingen måste FN förstärka och sannolikt också förlänga UNTAC:s uppdrag eller också lämnas fältet fritt för Pol Pot att fullfölja sin strategi för att återerövra makten i landet. Det skulle innebära en ny katastrof för det kambodjanska folket och en massflykt ur landet, som skulle medföra enorma påfrestningar för grannarna Vietnam och Thailand och för FN.

Mot den bakgrunden vill jag fråga utrikesministern:

Avser regeringen att ta något initiativ i FN för att förstärka och eventuellt förlänga FN-insatsen i Kambodja?

1992/93:245 av *Georg Andersson* (s) till arbetsmarknadsministern om arbetsmarknadspolitiska åtgärder:

Allt oftare kan man i dagstidningar läsa om att elever tvingas avbryta sin arbetsmarknadsutbildning på grund av att arbetsförmedlingarna saknar pengar. Vid besök på arbetsförmedlingarna i Västerbottens län har jag tvingats konstatera att många nu saknar medel för att kunna erbjuda utbildning eller beredskapsarbete. Inte heller arbetsmarknadsministrarnas "garanti" om ungdomspraktik kan alltid infrias. Situationen är dess värre likadan i andra län. I början av nästa år kommer de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna att successivt minska om AMS skall kunna undgå att överskrida tilldelade ekonomiska ramar. Detta kommer att leda till en ytterligare ökning av den redan starkt växande öppna arbetslösheten.

Med anledning av denna skrämmande situation vill jag fråga arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund:

Vilka åtgärder planerar regeringen vidta för att kunna upprätthålla åtminstone dagens nivå i fråga om arbetsmarknadspolitiska åtgärder under denna vinter?

1992/93:246 av *Inga Berggren* (m) till statsrådet Görel Thurdin om tillämpningen av plan- och bygglagen:

En kommun har detaljplanerat ett markområde utmed en mycket liten del av Sveriges långa kuststräcka. Den nya bebyggelsen utgör ett bra exempel

på kompletterande bebyggelse, som inte kan anses vara en ingripande exploatering. Detaljplanen skulle inte hindra tillgängligheten till stranden. Länsstyrelsen upphäver det kommunala beslutet. Motiven är att mark som är av betydelse för det rörliga friluftslivet inte bör tas i anspråk för annat ändamål samt att tillgängligheten till attraktiva strandområden bör ökas.

Strax intill finns ett kyrkojordsområde. Ett avtal har här ingåtts mellan Länsstyrelsen och brukaren om s.k. skötselersättning (bete för djur). Målet för skötseln är enligt Länsstyrelsen att de natur- och kulturhistoriska värdena skall skyddas och vårdas genom betesdrift. I det ena fallet anger Länsstyrelsen att naturmiljön påtagligt skadas, medan i det andra fallet är skälet att marken skall skyddas och vårdas.

Vilka åtgärder är statsrådet beredd att medverka till för att det lokala inflytandet skall öka vad gäller markens användning?

1992/93:247 av *Patrik Norinder* (m) till jordbruksministern om avregleringen av mejeriprodukter:

För att åstadkomma en marknadsanpassning av mejerinäringen föreslog den livsmedelspolitiska utredningen 1989 att utjämningssystemet inom mejerinäringen skulle avvecklas.

Riksdagen beslutade 1990 att systemet skulle avvecklas, men först den 1 juli 1995 och med 50 % avtrappning den 1 juli 1994.

En förändrad marknadssituation gör nu att det råder en överlönsamhet vid produktion av ost vilket ger fel signaler till marknaden. Så gynnas t.ex. Skånemejerier och Falköpings mejerier på övriga mejeriers bekostnad.

Vilka åtgärder avser jordbruksministern vidta för att påskynda avregleringen och därmed öka marknadsanpassningen av mejeriprodukter inför ett EG-inträde?

1992/93:248 av *John Andersson* (v) till statsrådet Bo Lundgren om gränskontroll av vapeninnehav:

Det s.k. vapendirektivet beslutades av EG:s ministerråd i juni 1991. Direktivet träder i kraft den 1 januari 1993 och gäller för Sverige i samma ögonblick som EES-avtalet börjar gälla. Grundprincipen i direktivet är att gränskontrollen upphör för resande med vapen. Om en månad kan vi ha dels ett direktiv, dels vår egen lagstiftning.

Med anledning av detta vill jag fråga statsrådet Bo Lundgren:

Hur kommer regeringen att hantera denna situation?

1992/93:249 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till statsrådet Ulf Dinkelspiel om konkurrensneutraliteten och den europeiska varvsindustrin:

En av poängerna med EG är att ingen medlem ensidigt skall kunna besluta om åtgärder, vilka innebär konkurrensfördelar gentemot andra medlemsländer.

Dock har EG tillåtit att skeppsvarv i östra Tyskland under en omstrukturer-

ringsfas skall erhålla subventioner i en omfattning som saknas annorstädes inom Gemenskapen.

Enligt uppgift har nu Danmark beslutat att möta denna konkurrens genom att öka subventionsgraden till landets nybyggnadsvarv. Detta drabbar även i förlängningen svenska varv, vilka redan i dag befinner sig i en besvärlig konkurrenssituation jämfört med vissa EG-länder.

Vilka möjligheter har Sverige, när EES-avtalet trätt i kraft, att verka för konkurrensneutralitet mellan länderna?

den 27 november

1992/93:250 av *Birger Andersson* (c) till utbildningsministern om studentbostäder:

Sedan hösten 1991 har en väsentlig utbyggnad av den högre utbildningen skett. Regeringens avsikt är att fortsätta ökningen av antalet platser. Men för goda studieresultat behövs bra bostäder till rimliga kostnader för de studerande.

Vilka åtgärder har utbildningsministern vidtagit för att underlätta berörda kommuners bostadsplanering för de studerande?

1992/93:251 av *Birger Andersson* (c) till statsrådet Reidunn Laurén om godtrosförvärv av lösöre:

Stöldgods säljs i stor omfattning. Tillämpningen av reglerna om godtrosförvärv av lösöre synes inte förhindra att det alltid finns köpare av stöldgods.

Avser statsrådet att snarast undersöka tillämpningen av lagen om godtrosförvärv av lösöre?

1992/93:252 av *Ulrica Messing* (s) till arbetsmarknadsministern om ytterligare medel till länsarbetsnämnderna:

Arbetslösheten fortsätter att stiga oroväckande. Nya varsel ligger och väntar. Allt fler unga och gamla kastas ut i bidragsberoende då deras arbetsuppgifter inte längre finns kvar.

Länsarbetsnämnderna runt om i landet arbetar för högtryck. Trots att deras nya budgetår endast har varat i några få månader börjar pengarna ta slut. Detta har hänt Gävleborgs län liksom flera andra län i landet.

Om regeringen inte tillskjuter ytterligare pengar till utbildningsplatser m.m. stiger den öppna arbetslösheten ytterligare.

Kommer arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund att föreslå extra pengar till länsarbetsnämnderna?

1992/93:253 av *Leif Marklund* (s) till arbetsmarknadsministern om försöksverksamheten med arbetslivsutveckling:

I proposition 1992/93:50 under avsnittet Arbetsmarknadsdepartementet

föreslås en försöksverksamhet där arbetslösa som uppbär a-kasseersättning skall erbjudas delta i aktiviteter för att bibehålla kontakten med arbetslivet. Detta är i och för sig ett helt nytt sätt att påvisa arbetslinjen.

Det finns uppenbar risk att de som anvisats till arbetslivsutveckling kommer att ersätta ordinarie arbeten. Ett bra exempel är skogsbruket i sysselsättningssvaga områden.

Kommer arbetsmarknadsministern utforma förordningen så att uppsägningar och permitteringar inte ersätts av arbetskraft med arbetslivsutvecklingsanvisning?

1992/93:254 av *Tage Pahlsson* (c) till civilministern om lagen om prisinformationen:

Den s.k. prisinformationslagen, som antogs av riksdagen för drygt ett år sedan med ikraftträdande den 1 januari 1992, innehåller vissa avsnitt som är onödiga och till problem för handeln.

Inom branschen anser man lagen i princip vara överflödig – speciellt när det gäller kravet på butikerna om skyldighet att i skyltfönstren ange priser på eller i omedelbar anslutning till varorna. Dels orsakar detta krav mycket merarbete och kostnader, som i slutänden måste läggas på priset, dels menar man att det inte finns något uttalat krav från konsumenterna om en sådan information. Dessutom ligger det helt naturligt i varje säljande företags intresse att lämna prisinformation på det sätt som tillgodoser kundernas önskemål utan lagens anvisningar.

Jag vill med anledning härav fråga civilministern:

Har statsrådet uppmärksammat problemen med lagens krav på prisinformation i skyltfönstren, och vilka åtgärder avser regeringen i så fall att vidta för att anpassa lagtexten till realistiska krav på handeln?

1992/93:255 av *Bertil Danielsson* (m) till statsrådet Görel Thurdin om detaljplanen för handelsändamål:

Riksdagen beslöt den 19 februari 1992 på förslag av regeringen, proposition 1991/92:51, att göra sådan ändring i PBL att kommunerna inte längre kommer att ha möjlighet att i detaljplan precisera handelsändamålet till viss form av handel. Ändringen innebär att en bättre konkurrens skall kunna uppnås.

Bostadsutskottet anförde i sitt betänkande att det inte kunde anses tillfredsställande att den något förändrade synen på konkurrensens betydelse inte får genomslagskraft också i gällande planer, och att denna fråga kan behöva övervägas i ett större sammanhang. Riksdagen beslöt att uppdraga åt regeringen att bedöma i vilka former dessa överväganden bör ske. Av framför allt konkurrensskäl är det angeläget att den föreslagna förändringen snarast genomförs. Något regeringsförslag har ännu inte förelagts riksdagen trots att det nu gått nio månader sedan riksdagen gav regeringen detta uppdrag.

När avser regeringen att lägga proposition om ändring i PBL avseende gällande detaljplaner för handelsändamål?

1992/93:256 av *Jerzy Einhorn* (kds) till utbildningsministern om löntagarfondsmedel till forskning:

En av de planerade användningarna av löntagarfonderna är medicinsk forskning. Det vore av värde att få information om regeringens aktuella överväganden i den frågan.

Nya sektorer av forskningen har alltid sämre möjligheter att erhålla resurser. Hit hör omvårdnadsforskning, hälsoinformationsforskning och studier över metoder för kvalitetssäkring inom vården. Potentialen för inhämtande av ny information är betydande. Tillskott av resurser skulle möjliggöra ökad forskarrekrytering.

Detta gäller patienternas och de anhörigas psykologiska behov och personalens som sköter svårt sjuka psykologiska problem.

Våra kunskaper om orsaker till olika sjukdomar och möjligheter att förebygga dem har ökat snabbt. Det behövs en ny kunskap om hur information skall förmedlas utan att skrämja. Mångfalden inom sjukvården, bl.a. införandet av köp- och säljsystem, prestationersättning etc. har aktualiserat behovet av kvalitetsuppföljning och kvalitetssäkring.

Överväger statsrådet att medel från löntagarfonder skall kunna tillföras även dessa nya forskningsområden?

1992/93:257 av *Bengt Hurtig* (v) till kommunikationsministern om Sallabanan, m.m.:

Nu tas ett första steg mot nordisk exploatering av naturrikedomarna på Kolahalvön. Norsk Hydro har gått in som delägare vid en fosfatgruva i Kirovsk och avser att öka brytningen av fosfat från 0,5 till 2 miljoner kubikmeter. Fosfaten torde komma att transporteras längs järnvägen Murmansk – S:t Petersburg för utskeppning. Både järnvägen och hamnen har otillräcklig kapacitet, varför avsevärda väntetider kan komma att uppstå. Bästa transportvägen vore järnvägen via Salla, men det fordrar iståndsättande av den bandelen mellan finska gränsen mot Ryssland och ryska Kovdor. En omaxlingsstation i Haparanda skulle också underlätta en sådan järnvägstransport. Jag vill därför fråga kommunikationsministern:

Är kommunikationsministern beredd att ta något initiativ för att skynda på öppnandet av Sallabanan och byggandet av omaxlingsstation i Haparanda?

1992/93:258 av *Eva Zetterberg* (v) till civilministern om Bibelkommissionens direktiv:

Den statliga Bibelkommissionen tillsattes för ca 20 år sedan och har hittills presenterat nyöversättningar på Nya testamentet och delar av Gamla testamentet av hög klass.

Direktiven behandlar huvudsakligen vilka hebreiska urkunder som skall användas samt vilken svensk språkform nyöversättningen skall ha.

Under kommissionens arbete har önskemål kommit från bl.a. Kvinnornas alternativa kyrkomöte att nyöversättningen borde förses med ett förord om Bibelns kvinnosyn.

Den av Svenska kyrkan nyligen utgivna "Lilla boken om kristen tro" har på samma sätt kritiserats för en gammaldags kvinnosyn.

Jag vill därför fråga civilministern:

Avser regeringen att komplettera Bibelkommissionens direktiv eller på annat sätt förändra kyrkans kvinnosyn?

1992/93:259 av *Eva Zetterberg* (v) till statsrådet Bo Lundgren om en parlamentarisk grupp rörande bostadspolitiken:

Regeringen har i dagarna inrättat en bostadspolitisk delegation med representanter från olika departement. Vänsterpartiet välkomnar detta initiativ och antar att det är det första steget i att återskapa ett bostadsdepartement. Inte minst mot bakgrund av det fria fall som nu drabbar bygg- och bostadssektorn är det viktigt, att denna sektor kan få en seriös behandling inom ett eget departement.

Ett stöd till denna återuppbyggnad av en seriös bostadspolitik är att denna delegation kompletteras med en parlamentarisk grupp med deltagare från alla riksdagspartier. Till gruppen hör experter från berörda organisationer, myndigheter och andra intressenter.

En av de första uppgifterna bör vara att förändra bostadssubventionerna så att de används på ett mer fördelningspolitiskt korrekt sätt, dvs. att subventionerna i högre grad går till låginkomsttagare.

Kommer statsrådet att verka för att en sådan parlamentarisk grupp tillsätts?

1992/93:260 av *Ylva Annerstedt* (fp) till arbetsmarknadsministern om de statliga lönebidragen:

Nyligen har det avslöjats att statliga lönebidrag utbetalats till företag och föreningar med skulder för skatt och arbetsgivaravgifter.

Dessa avslöjanden har fått länsstyrelserna att innehålla sina lönebidrag för kommande månad, tills en undersökning har gjorts. Bland dem som nu inte får några pengar, finns det t.ex. idrottsföreningar, som har anställt personal som är svårplacerad på arbetsmarknaden.

När föreningarna inte får det bidrag som de räknat med, kan de dels inte betala lön till dessa personer, dels inte betala arbetsgivaravgifter den 18 december. De blir då restförda och blir automatiskt registrerade som föreningar som fuskar med arbetsgivaravgifter. I förlängningen kommer de anställda att bli av med sina arbeten.

Med anledning av ovanstående vill jag ställa följande fråga till arbetsmarknadsministern:

Vilka åtgärder avser arbetsmarknadsministern vidta för att rädda jobben för de lönebidragsanställda?

1992/93:261 av *Inger Gustavsson* (fp) till statsrådet Beatrice Ask om idrott i den nya läroplanen:

Alltsedan utredningsförslaget till ny läroplan presenterades har synpunk-

ter från flera håll hörts när det gäller en kraftig reducering av ämnet skolidrott. Idrottslärare, elever, forskare och idrottsorganisationerna fördömer förslaget. Folkhälsan kan bli lidande om förslaget genomförs. Fler kommer att drabbas av skador senare i arbetslivet om de inte i sin ungdom har fått ett rikligt inslag av idrottsutövning i skolan. En lucka i ett teoretiskt ämne kan ofta kompletteras senare i livet, men en lucka i idrottslig träning är mycket svårare att komplettera i vuxen ålder.

Ämnet idrott utgör också ett välkommet avbrott för många elever så att de kan tillgodogöra sig inläringen på ett bättre sätt efter utförd idrottsprestation.

Med anledning av ovanstående vill jag ställa följande fråga till statsrådet:

Avser statsrådet beakta idrottens betydelse för inläring och hälsa när det gäller antalet obligatoriska timmar för ämnet idrott i den nya läroplanen?

1992/93:262 av *Ylva Annerstedt* (fp) till socialministern om Kina och de mänskliga rättigheterna:

Under några dagar har statsrådet varit värd för den kinesiske vice premiärministern Zhu Rhongji och hans delegation.

Rapporterna om Kinas övergrepp mot de mänskliga rättigheterna både i Tibet och i Kina har inte minskat i antal. Godtyckliga fängslanden och rättegångar förekommer ständigt, och grymheterna i Tibet fortsätter som förut.

Med anledning av ovanstående vill jag ställa följande fråga till vice statsministern:

Vilka krav för förbättrande av de mänskliga rättigheterna har vice statsministern ställt till sin kinesiske kollega?

1992/93:263 av *Bo Finnkvist* (s) till näringsministern om Cityvarvet:

Regeringen har sagt nej till Göteborgs kommuns och länsstyrelsens begäran om en snabbutredning av möjligheterna till fortsatt drift av Cityvarvet.

Med anledning av detta vill jag fråga näringsministern hur regeringen avser att hantera frågan om Cityvarvet?

1992/93:264 av *Eva Johansson* (s) till statsrådet Beatrice Ask om individuell hjälp till skolelever:

Klasstorleken och skolornas möjligheter att stödja eleverna individuellt har tidigare varit föremål för frågor till skolministern. Hon har då, med hänvisning till att inte statistiken finns framme, inte velat diskutera situationen.

Nu finns det statistik, bl.a. från Kommunförbundet, som visar att det blir fler barn i varje klass, att specialläraresurserna minskar, att talpedagogresurserna minskar, att stödundervisning i mindre grupper minskar och att resurserna för gruppimmar och delade klasser minskar.

Jag vill mot den här bakgrunden fråga skolministern vilka åtgärder hon är beredd att medverka till som kan öka skolans möjligheter att ge eleverna det individuella stöd som många behöver.

FN:s generalsekreterare har vädjat till Sverige om att skicka FN-soldater till Somalia för att skydda matleveranser som kommer in i landet för att mildra svältkatastrofen.

Den svenska regeringen har svarat nej på generalsekreterarens förfrågan. USA erbjuder sig nu att skicka 30 000 soldater till Somalia.

Ett villkor för insatsen är dock att detta sker inom ramen för en flernationell insats.

Kommer den svenska regeringen nu att ompröva sitt beslut att inte skicka FN-soldater till Somalia?

11 § Kammaren åtskildes kl. 12.42.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 5 § anf. 36 (delvis) och av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

BENGT TÖRNELL

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Fredagen den 27 november

1 § Anmälan om fråga 1992/93:235 av Margareta Viklund (kds) om sanktioner mot Sydafrika	1
2 § Svar på interpellation 1992/93:2 om det växande antalet vräk- ningar	1
Socialminister Bengt Westerberg (fp)	
Hans Göran Franck (s)	
Anita Johansson (s)	
Eva Zetterberg (v)	
3 § Svar på interpellation 1992/93:26 om hemspråksstödet i förskolan	11
Socialminister Bengt Westerberg (fp)	
Maj-Inger Klingvall (s)	
Claus Zaar (nyd)	
Sinikka Bohlin (s)	
Lahja Exner (s)	
4 § Svar på interpellation 1992/93:29 om Baltic Cable-projektet	24
Näringsminister Per Westerberg (m)	
Per Stenmarck (m)	
Ajournering	30
Återupptagna förhandlingar	31
5 § Information från regeringen om propositionen om åtgärder för att stärka det finansiella systemet	31
Statsrådet Bo Lundgren (m)	
Talmannen (välkomsthälsning till åländsk delegation på åhö- rarläktaren)	
Johan Lönnroth (v)	
Ian Wachtmeister (nyd)	
Agne Hansson (c)	
Bengt Harding Olson (fp)	
Harald Bergström (kds)	
Kent Carlsson (s)	
6 § Svar på interpellation 1992/93:1 och fråga 1992/93:235 om dispen- ser från svenska sanktioner mot Sydafrika	42
Statsrådet Ulf Dinkelspiel (m)	
Hans Göran Franck (s)	
Margareta Viklund (kds)	
Karl-Göran Biörsmark (fp)	
Kent Carlsson (s)	
7 § Hänvisning av ärenden till utskott	55
8 § Bordläggning	55

9 § Anmälan om interpellationer

1992/93:53 av Ines Uusmann (s) om utvärderingen av 1988 års trafikpolitiska beslut	57
1992/93:54 av Ulla Tillander (c) om påföljder för rattfylleri	57
1992/93:55 av Rolf L Nilson (v) om den allt akutare försurningen	58
1992/93:56 av Rosa Östh (c) om alternativa metoder för äggproduktionen	60

10 § Anmälan om frågor

1992/93:236 av Kent Carlsson (s) om åtgärder för att hindra diskriminering av homosexuella	61
1992/93:237 av Lars Björkman (m) om Riksskatteverkets förhandsbesked	61
1992/93:238 av Torgny Larsson (s) om åtgärder mot rasism	62
1992/93:239 av Ingela Thalén (s) om rekryteringsstödet till företag med skatteskulder m.m.	62
1992/93:240 av Torgny Larsson (s) om åtgärder för att hindra diskriminering av homosexuella	62
1992/93:241 av John Bouvin (nyd) om åtgärder mot s.k. fist-fucking	63
1992/93:242 av Eya Zetterberg (v) om mellanstadiets fritidsverksamhet	63
1992/93:243 av Bertil Måbrink (v) om krigsmaterielexporten till Indonesien	63
1992/93:244 av Bertil Måbrink (v) om Kambodja	64
1992/93:245 av Georg Andersson (s) om arbetsmarknadspolitiska åtgärder	64
1992/93:246 av Inga Berggren (m) om tillämpningen av plan- och bygglagen	64
1992/93:247 av Patrik Norinder (m) om avregleringen av mejeriprodukter	65
1992/93:248 av John Andersson (v) om gränskontroll av vapeninnehav	65
1992/93:249 av Sten Andersson i Malmö (m) om konkurrensneutraliteten och den europeiska varvsindustrin	65
1992/93:250 av Birger Andersson (c) om studentbostäder	66
1992/93:251 av Birger Andersson (c) om godtrosförvärv av lösöre	66
1992/93:252 av Ulrica Messing (s) om ytterligare medel till länsarbetsnämnderna	66
1992/93:253 av Leif Marklund (s) om försöksverksamheten med arbetslivsutveckling	66
1992/93:254 av Tage Pålsson (c) om lagen om prisinformationen	67
1992/93:255 av Bertil Danielsson (m) om detaljplanen för handelsändamål	67
1992/93:256 av Jerzy Einhorn (kds) om löntagarfondsmedel till forskning	68

1992/93:257 av Bengt Hurtig (v) om Sallabanan, m.m.	68
1992/93:258 av Eva Zetterberg (v) om Bibelkommissionens direktiv.	68
1992/93:259 av Eva Zetterberg (v) om en parlamentarisk grupp rörande bostadspolitiken.	69
1992/93:260 av av Ylva Annerstedt (fp) om de statliga lönebidragen.	69
1992/93:261 av Inger Gustavsson (fp) om idrott i den nya läroplanen.	69
1992/93:262 av Ylva Annerstedt (fp) om Kina och de mänskliga rättigheterna.	70
1992/93:263 av Bo Finnkvist (s) om Cityvarvet.	70
1992/93:264 av Eva Johansson (s) om individuell hjälp till skolelever.	70
1992/93:265 av Kristina Svensson (s) om FN-soldater till Somalia.	71

